

SALA
DE
LECTURA

Aluceafărul

Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 27 iunie 1990

22

Gheață subțire

a aproape în miez de vară am auzit cum se crapă gheața subțire a „tinerei democrații”. Am văzut, am simțit cum sub tălpile noastre se agită ape tulburi, negre.

Cu doar câteva ore înaintea deschiderii anunțată a Parlamentului, ne plac sau nu ne plac aleșii ei sînt acum singura formă autorizată a puterii poporului, doar cu câteva ore înainte am văzut cum se poate arunca în vîltoare tot ceea ce se cîștigase în domeniul normalului, stabilității, conviețuirii. Desigur, toți acești termeni sînt luați sub beneficiul unei licențe scriitoricești și nu sînt singurii. Ar putea fi întocmită o lungă listă de cuvinte care înseamnă ceva și care acoperă cu totul altceva. De exemplu: „privatizare, revoluție”, „expresie a voinței poporului”, „opozitie”, „partid”, „legalitate”, etc. etc.

Violența zilei de 13 iunie (orele patru de dimineață au fost și sînt recomandate de orice tratat de artă militară ca fiind cele mai potrivite pentru orice acțiune ofensivă) în care incendiile, împuscăturile, atacurile cu pietre, sticle incendiare, ciomege, rânghi și alte „forme de expresie” ale iraționalului, s-a încheiat pe străzi într-un fel, iar în emisiunea T.V.R. în alt fel. Pe stradă „en gros” iar pe ecran „en detail”. Desigur, amănuntul semnificativ spune mai mult decît faptul nediferențiat. Pentru telespectatorul îngrijorat, sincer îngrijorat, cucuile și juliturile, cioburile de sticlă, mobilierul scîlciat, benzile video și inventarul lor sfîșiat, devenit inutilizabil, justificata indignare a domnului Răzvan Teodorescu constituie motivația naturală a unei stări de profundă neliniște, de nedreptate urmată firesc de impulsul justițiar, caracteristic oricărui om de bună credință.

Atacul organizat asupra instituțiilor ce nu doar reprezintă ci sînt chiar forța ordinii în stat, Poliția (care are în grijă ordinea exterioară) și Televiziunea (care controlează cealaltă ordine, ordinea interioară, a sentimentelor și judecății noastre despre lucruri pe care nu le cunoaștem direct) demonstrează oricui dorește să ia seama la realitate că există forțe puternice, interesate în destabilizarea și discreditarea rudimentului statal al țării noastre.

Intervenția masivă a „minerilor”, generatoare de panică, violență și neliniște fundamentală a fost și ea la fel de organizată și nu a făcut altceva decît să ducă mai departe opera de distrugere a „tinerei democrații” și

a încrederii în posibilitatea reală de a face din România un stat de drept.

În dimineața zilei de 14 iunie elementele antisociale care atacaseră Poliția și Televiziunea erau în proporție covârșitoare a restate sau cel puțin ținute sub control. Se putea crede că statul de drept izbîndise, că legea, legea aspră dar lege se instăpînise din nou. Dar n-a fost să fie. Ce a urmat în 14 și 15 iunie o știe nu doar un oraș înghețat de spaimă ci și o lume întreagă.

„Minerii” au reușit să continue procesul de degradare umană început de răufăcătorii zilei de 13. Dacă cei dinții nu s-au întîlnit cu forțele de ordine (altfel nu ne putem explica ușurința cu care a fost ocupat chiar sediul Poliției) „minerii” au acționat nestînjeniți sub privirile indifferente ale Poliției. În aplauzele și indemnurile la crimă ale unor cetățeni și cetățene care pe această cale se considerau implicați, în facerea de bine. În aceste zile, am putut vedea cît de tulbure, cît de inspăimîntător este adîncul sufletului omenesc. „Dă-i neamțului o jumătate de sticlă de șampanie și va fi de nerecunoscut” — spunea Thomas Mann.

Nu șampanie ci bîte, rânghi, lanțuri li s-au dat și pe lîngă toate acestea li s-a și îngăduit. Li s-a îngăduit și chiar au fost felicitați, pentru felul în care au știut să stilcească în bătaie, să terorizeze, să „curețe”. Felicitări care nu sînt altceva decît o formă de continuare firească a violenței într-un stadiu superior și de aceea mai vinovat.

Gheața subțire care ascundea privirilor noastre întrebătoare și pline de speranță, hăul tulbure al unei lumi bolnave de violență, intoleranță, ură față de tot ce gîndește altfel decît „pe linie”, gheața subțire s-a crăpat. Era probabil un strat prea subțire, artificial, produs de aceleași agregate obosite ale nomenclaturii. Cum vom pași mai departe, cum vom reuși să ajungem la țărîmul ferm al democrației adevărate, cînd prin fisurile apărute sub talpa noastră apa neagră a iraționalității bolborosește amenințător cerînd noi și noi victime? Ar trebui să ne tragem sufletul, să analizăm lucid situația și să găsim împreună o cale de a ajunge la liman. Cît mai repede cu putință, pentru că, de vom privi de jur împrejur, vom constata că sîntem din ce în ce mai singuri. Riscăm să rămînem cu totul singuri și apoi să fim uitați.

Eugen Uricaru

Aproapele nostru

Astăzi e din nou duminică
e toamnă și a fost soare
acum nu mai e
și mă simt și eu
mai acasă

ochii care să-i vadă
nu-s încă scoși
mai e timp
mai e timp
ne strigă
aproapele nosru

munții patriei
sînt la locul lor

Nicolae Prelipceanu

În paginile 8 și 9 : Două eseuri de

CIORAN
Genealogia fanatismului
Anti-profetul

chenar

Truisme

(19 iunie). Să asmuți o categorie socială împotriva altora/altora, spre a-ți conserva citadela monologală e un act incalificabil. Dar e un truc vechi al politiciii. Să faci în așa fel, încât trei sferturi din populație să ajungă a urî visceral, cu nesafiu sălbatic, sfertul celălalt, acuzându-l de leznațiune, este, desigur, o dovadă de abilitate machiavelică, de cunoaștere profundă a realității etnopsihice, dar și o probă de nesiguranță. De fermitate decizională, dar și de friabilitate, în fond. Cultivarea sistematică a patologicului, pentru a declanșa obsesia închiderii, reveria sinucigașă a etanșezării. Dar, mai ales, mania echivalențelor forțate. Aceea care cere ca toți să fie aici și așa, nu (și) acolo și altfel, grăbindu-se cu furie nu doar să blameze, ci să sufocă din start orice umbră de îndoială. Și care pune semnul egal între un articol de ziar și un incendiu la propriu. Între metafora unei poezii și o sută de geamuri sparte. Între o bandă de țigani, fideli aliați din totdeauna ai terorismului de stat, alinți în fel și chip decenii de-a rândul (la câțiva pași de statutul de națiune inocuitoare) și o mină de scriitori, care, în esență, nu cer altceva decât spargerea bulgărelei de neadevăruri, confuzii și înscenări, din simpla, naturala, spaimă ca acestea să nu capete proporții de avalanșă. Între demonstrația sociologică a unor gazete, perfect legitime, și zecile de brațe galonate care-au incendiat Reichstagul (ca să dăm un exemplu) din dulce-atrocea nostalgie a nopților Sf. Bartolomeu, transformate în alte nopți, de cristal, de cutite lungi, s.a.m.d., tot atâtea lămpașe la brietele purgatoriului. Pripeala furibundă, amestecul orb de contrarii, această poftă vorace de-a pune totul pe același plan, repede-repede, până nu se usucă mortarul, e tot ce poate fi mai periculos pentru „noul edificiu”. Și nu atât politic, unde lucrurile se mai dreg, se mai schimbă, de vreme ce ele desfid, prin definiție, eticul. Dar în mentalități, cele care durează generații, efectul e de-a dreptul catastrofal. Nu atât bolovanii, sticlele cu benzină, sau, de cealaltă parte, laturile prinse de salopeta minerească (ghidonată de „civili”) dau măsura maleficului, cât întipărirea lor în conștiința colectivă, unde ravagiul psihic e pustiitor. Latentele „fondului nostru netașit”, asiduu alimentate și teleghidate cu o pricepere demnă de era calculatoarelor, explodează cu furie barbară, într-un orb sadism de-a da cu noi în noi, spre paguba temeliei și folosul acoperisului. Aici, olivajele sînt irecuperabile: privirea dușmănoasă a tașului și mina cu care taie blugii fiului... „ca să nu te mai prind pe-acolo” (!). Ochii fioroși ai gospodinei către studenta cu cartea sub braț („luați-i cărțile”, urla Caliban). Elanul pensionarului, hrănit o viață cu fixația că, ele, cadrele „stiu totul” și care-acum cere să fie rasi toți bărbosii, expulzați toți ochelariștii, „că d-aia n-avem carne”. Colegul care te-njură „că n-ai fost ieri la miting”. Soția care dă divorț după 15 ani, că „am trăit să te văd liber”. chelnerul care „nu servește dizidenți”, șeful care te-amenință cu concedierea, că „ai semnat și tu chestia aia”, învățătoarea cu al său „la să-mi spuneți cu cine au votat părinții voștri”, sadismul țaranului („da, comită, 40 kilu, n-ați vrut să privatizare?”), țigani care se-nfig primii la ghișeu, zimbind asasin: „taci din gură, tataje, că sîntem trei milioane...” etc. etc., continuați Dvs. Caricatura politicului, devenită substituit, paleativ universal. Ea irigă cu otravă țesăturile, hormonizează, iluzionează, îmbată cu fiere și mintuie prin blestem. Aici, în ceea ce secolul trecut numea patetic — „sufletul maselor”, totul devine, cu o vorbă (falsă) dragă tuturor, ireversibil. E și acesta un truism. Între altele.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Metamorfoză sau metamorfoze?

dacă ne propunem să discutăm despre „metamorfoza literaturii” într-un moment de „metamorfoză” a societății, înseamnă că simțim (mai mult decît înainte) că „literatura nu există pentru sine”. Numai că problema este mai veche și despre „dispariția literaturii” chiar „pulverizarea” ei, „eșecul” de care este pîdită în secolul nostru, se vorbește de cîteva decenii în teoria literară europeană (Barthes, M. Blanchot). „Metamorfoză” a însemnat pentru unii teoreticieni un fel anume de „sinucidere” a literaturii întoarsă prea mult asupra „formeii” — și ar fi vorba despre demersul propus de Mallarmé, Valéry, la noi de Macedonsky, mai cu seamă de Petică.

„Încotro se îndreaptă literatura?” este o întrebare care trebuie formulată pe un anumit „ton”, în orice caz, fără sonuri agresive căci — urmînd legile personificării propuse — așezată în zona violențelor, agresivității, tendențiozității — literatura nu se mai „îndreaptă” ci... fuge. Fuge de ea însăși, „dezertînd” de la specificitatea sa.

Tudor Vianu vorbea despre funcția conotativă și cea denotativă a stilului. Crede cineva că se poate renunța la „conotație” rămînînd totuși în zona a ceea ce conotațiile ludice care este literatura? Căci nimeni nu poate nega că în cea mai deplină gravitate a demersului artistic componenta de „joc” într-un sens creator nu poate fi negată. „Jocul” aici înseamnă construcție, „artifex”, realizarea unui obiect care el însuși face parte din realitate. S-a spus că literatura începe să fie altceva după Baude-laire. Am mai vorbit despre asta în cartea mea „Poezia simbolistă”. Proiecția literară a realului (dubla sa proiecție, tensionată) se realizează, pe de o parte mitologizînd (realizînd caracter de exemplaritate) pe de altă parte fabulînd (chestiunea e cunoscută). „Tensiunea” neconținută face deliciile cititorului și este „strategia” (secretă!) a autorului. Dar în epocile în care realul pare a avea mai multă „priză” asupra „publicului” asupra — virtualilor cititori, se poate întîmpla ca „tensiunea” (eminamente artistică) să cedeze și echilibrul imaginii artistice să se rupă în favoarea mitologizării și eticizării. Maioreșcu a fost acuzat de nepatriotism cînd în 1868 a semnalat (și încă în registru ironic) existența unei poezii în care „condițiunea ideală” nu are acoperire în „condițiunea materială”, vîzînd o suprapunere între „pasiune” și „autenticitate” estetică: „A doua asemănare între poezie și pasiune este un fel de exagerare a gîndirii. Orice simțămînt produce o încordare extraordinară a înțelegerii momentane, și sub presiunea ei, ideile lucrează asupra conștiinței noastre cu acea energie caracteristică al cărei rezultat este mărirea obiectelor și perceperea lor în proporții și sub colori neobișnuite. Mijloacele prin care se mani-

festă aceeași particularitate în poeziile cele frumoase (s.n.) sînt felurite. Mai întii, se poate constata observarea ei în alegerea obiectivului. Obiectul poeziei este o idee care, fie prin ocaziunea, fie prin energia ei, se distinge și se separă de ideile ordinare, înălțîndu-se peste sfera lor. Simțămîntul care-i servește de fundament l-am putut avea toți: gradul intensității lui, forma și combinațiunea sub care se prezintă sunt originale și proprii ale poetului. Această intensitate și combinație nouă ne explică pentru ce, privite din punct de vedere prozaic, poeziile par de regulă exagerate. Dar tocmai exagerarea lor, ținută în marginea frumosului, este timbrul emoțiunii artistice sub care s-au conceput.

„Exagerarea” nu este, aici, sinonim cu „transfigurare”? Cînd se observă un refuz al „exagerării”, o reducere la proporțiile caracteristice normalității, firescului, nu apare pericolul platitudinii?

Văzute lucrurile din perspectivă, așa zice că penibilul proletcultism a însemnat cultivarea simplificării, așînd apropierea de „normalitate” zisă „adevărul vieții” și repudierea „intimismului” ca și a temelor „general umane” în care erau incluse neliniștile metafizice, religiosul, categoriile de eros și tanathos, ludicul, oniricul, melancolia, ironia și chiar benigna temă a naturii care, și ea devenise „subversivă” căci părea diversiunea supremă ori excesiv rafinată. În epoca „proletcultismului”, Maioreșcu era considerat un „subversiv” căci „îndepărta” literatura de utilitarism, atrăgînd atenția că scriitorii pot fi manipulați dar și că scriitorii pot ei înșiși avea forța (teribilă!) de a influența minții. „Confiscarea” literaturii este o manevră dibace și care poate trage literatura înapoi timp de decenii. Zicea T. Maioreșcu — și de aceea era interzis: „Și mai întii, poezia este un produs de lux al vieții intelectuale, une noble inutilită”. Spiritul vulgare au dedus de aici că Maioreșcu rupea literatura de „viață”, trunchiînd citatul, uînd că aici nu era vorba de refuzul ideii ci de specificitate a esteticului. Prin „zilnice interese” Maioreșcu înțelegea tocmai „manipularea” poeziei în vederea atingerii unor scopuri exterioare artei. „Poezia, în special, trebuie să ne declină spiritul de la înlăntuire fără margini a nexului causal, să ne manifeste ideii cu început și cu sfîrșit și să dea astfel o satisfacțiune spiritului ome-nesc”. Recunoaștem aici clasicismul lui Maioreșcu, raționalismul său. Intră în joc un alt concept mult controversat — „accesibilitatea” literaturii. Și încă ceva: se impun disocieri cu privire la nivelurile de receptivitate ale mai multor categorii de cititori. La asta se adaugă chestiunea delicată a „lecturii” — a înțelegerii strict individuale, originale pînă la a „răsturna” intențiile au-

torului (conștientizate ori ba), a herme-neuticii.

Pe de altă parte, s-ar zice că cititorul, azi, prizează limbajul aluziv, dacă el e suficient de transparent, astfel încît să fie lesne „decodat”. „Semnul”, referința pe care limbajul o realizează, trebuie să nu lezeze un anumit confort al lectorului care vrea să ajungă la realități „semnificate” după ce a depășit „dificultăți” (asta flatează!), dar acestea să fie minime. Barocul, luxuriația imaginii, „bombardamentul” metaforic, „miza” tematică metafizică încep să fie repudiate ba chiar, — în ochii unora, încep să ocupe locul lăsat vacant de așa-zisul „intimism”. Dar mai ales „intimismul” în poezie și onirismul în proza fantezistă — anxioasă ori onirică — au constituit, multă vreme, o atitudine contestată — rezistența anilor '60-'70. Literatura mea onirică, „înspirată” — dacă pot spune așa — de anxietatea și teroarea regimului totalitarist (arestări, duplicitate, violență) am publicat-o în cartea de schițe „Insula” (Cartea Românească, 1971) care a avut mari dificultăți în momentul apariției, a mers la tipar sub semnătura și „garanția” lui Alexandru Ivăsiuc dar... fără să se specifice numele vreunui redactor de carte. Era și firesc, „motivele literare” abordate predilect erau: „oamenii de ordine”, „parada militară”, „polișitul”, „cursa”, „soldații”, „armata de ocupație”, „arestarea”, „Noaptea Sfîntului Bartolomeu”. Despre carte s-a scris puțin și prost dar cenzorii, mult mai inteligenți, au cerut scoaterea volumului „încomod” „Insula” din librării. Niciodată nu am reușit să-i vorbesc lui Ivăsiuc despre recunoștința ce i-am purtat-o fiindcă m-a ajutat să-mi tipăresc această culegere de schițe, în care, de altfel, am reușit să strecur și un grupaj de piese ironic-ludice cu titlul „Proză aproape fantastică”. Destin de carte!...

Vreau să spun că literatura autentică și metaliteratură ce i-a însoțit evoluția, a cunoscut, în ultimele decenii, mai multe etape, ale căror frontiere nu sînt tocmai ușor de trasat. Va veni, curînd, vremea să le re-cercetăm. Stilistica, tematica, metaforele obsedate — iată unele dintre criteriile de „departajare”.

Mai întii — e timpul să o spunem — Literatura română cu majusculă — a refuzat să respecte „Indicațiile” din „documente”. Concomitent, Literatura a propus diverse și adesea imprevizibile domenii de „evaziune”, de contestare, de rezistență, de opoziție. Mi se pare o situație tentantă pentru cercetare și studii serioase.

„Duplicitatea” (în definitiv inerentă conotației pe care o observase Vianu înaintea lui Barthes) influențează, într-un fel sau într-altul coerența și acuratețea textului. Dar tocmai „direcția” spre care trimite conotația/duplicitatea ne ajută să recunoaștem epoca din care datează textul. Cine ar confunda un text de Goga (marele maestru al limbajului aluziv) în slujba patriotismului fierbinte cu poemele scrise azi, însuflețite și ele, de un aprig patriot?

Dacă refuzăm să credem că literatura se va „autopulveriza” — cum susțin unii cercetători — va trebui să acceptăm că ea se îndreaptă spre expresia de sine, prin diverse modalități, tendințe, școli, curente — un pluralism de programe literare. Un lucru: mai multă încredere în generațiile „de mijloc” care și-au făcut „stagiatura” rezistenței.

Adriana Iliescu

momos

Parțial despre Adevăr

În demult domnul Silviu Bru-can a părăsit partidul „F.S.N.” dar nu înainte de a da cîteva sfaturi „părintești” acestui partid. Atunci domnia sa a pronunțat două cuvinte uzuale în limba română: sicofanți și yesmen. Primul înseamnă delator (turnător mai pe românește), celălalt pupător în fund (omul care spune întotdeauna da).

Necruțător și cinic (inclusiv cu domina sa, nu știm dacă de lungă durată) domnul Bru-can pare să fi influențat

pînă și „cotidianul independent” numit deocamdată Adevărul.

După evenimentele din 13-14 și 15 iunie din Capitală, evenimente menite să „destabilizeze” noua noastră democrație printr-o lovitură de stat de tip „legionar” (Israelul într-o declarație nu pare să fi observat extrema dreaptă în zilele enumerate), iată că în ziua de 19, marți (marți se întîmplă toate lucrurile rele) iunie, Adevărul scrie sub semnătura domnului C. Stoescu, spicuim, următoarele:

„Teama unora — oameni, grupuri

sociale, guvernanți (s.n.) — de expresiile libertății și conflictul de opinii, teamă îmbrăcată grijuliu în virtutea intransigenței (s. autorului), intoleranța altora la idei ce nu sînt ale lor, intoleranță văzută ca pirghie salvatoare a echilibrului și «consensului» social... Cîștigată cu sînge, libertatea se poate pierde prin violența nesingeroasă a unui consens parțial (s.n.) și greșit înțeles numit, îndeobște, cenzură (s.a.). Care la rigoare poate fi adusă și cu bita” (s.n.).

Articolul („Cea mai fragilă libertate”) continuă pe același ton din pag. 1. în pag. 3. Oare autorul, domnul C. Stoescu să fi înțeles ceva după zilele de 13, 14 și 15 iunie, sau colegul și șeful domniei sale, strălucitul traducător Darie Novăceanu nu se fi înțeles că murdăria morală se spală, citeodată, în boxă?

Ștefan Agopian

Spectacol de reviste

● Aflăm din Tineretul Liber că a fost reeditat Abecedarul „apărut” în 1868, sub patronajul spiritual al lui Ion Creangă. Tiraj (deocamdată): 5 000 de exemplare. Prețul: 300 lei exemplarul. „Vi se pare scump?” — întreabă editorul, „Deloc” — răspunde Gabriela Ilu-

rezean — „la inflația care începe să-și arate colții, este chiar o sumă modestă”. După cozonac, noi așteptăm și piinea: adică manualele gratuite, editate în tiraj acoperitor, pentru toți copiii. De-am mai duce-o pin' la toamnă.

● Numerele bune, sumarele bogate ale unora dintre cele mai bune reviste sînt și cele mai neîndreptățite aici, deoarece din rațiuni redacționale spațiul restrîns programat pentru a le da la „Spectacol...” le privează de comentariile largi, bine-meritate, dar, iată, aproape irealizabile. Ca atare, vom proceda imediat precum

am zis: din substanțialul și excelentul număr 4/1990 al ATENEU-lui băcăuan nu vom semnala decît pagina realizată cu poetul Liviu Antonesei.

● Anestezindu-ne animozitățile, „Coppa del Mondo” se instalează în presă cu drept de cetate. O lună de zile, cele mai reproduce în ziare vor fi picioarele fotbalistilor. Despre celelalte probleme, în pauzele meciurilor.

Au prezentat Lucian Vasilescu și Daniel Bănuțescu

Caseta nr. 7

ascultăm mai întâi un vijit lung, mărturisitorul nu se îndură să înceapă. I-e greu. Se simte mai bine așa. Nu pricepe de ce îl chestionăm noi despre asemenea istorii. Și de ce înregistrăm. Oare ce se ascunde sub bunăvoința noastră? Oare casetofonul nu e unealta diavolului? Nu i se întinde, fiș-fiș, piș-piș-piș — o cursă? Înainte de a scoate un cuvânt interlocutorul nostru cugetă. Pe urmă pune două-trei întrebări ajutătoare. E prudent, e pățit, știe el prețul cuvintelor. Se uită lung la noi, pe urmă la fiară. N-am putea, dată fiind situația lui de pensionar, dată fiind vîrsta lui înaintată, să-l scoatem din cauză? Nici la primărie nu-l mai cheamă, nici paza n-o mai face. El n-a fost prieten cu Tata Oancea. Vecinul i-a făcut Dumnezeu, prieten, ba. De ce nu-l întrebăm pe copilul lui sau pe domnul profesor Deleanu?

Noi insistăm, el a fost vecin cu Tata Oancea ani în șir: trebuie să ne spună și el ceva. La momentul potrivit o să stăm de vorbă și cu fiul său și cu domnul profesor Deleanu: le va veni și lor rîndul. La noi nu există scutiri. Obligațiile obstesti nu se negociază, mărturisirea e o datorie de onoare. Sfînta datorie a pensionarului atunci cînd statul îi asigură bătrîneții fericite. El este din Bocșa l-a văzut pe poet, să dea seama. Nimeni nu va fi iertat la judecata de apoi a istoriei literare. De ce n-a locuit în Berinți sau în Sasca Montană, pe acolo n-a călcat picior de poet sau de dramaturg român contemporan. Sate cenușii, flăcără. Onoarea de-a fi stat lângă Tata Oancea reclamă acoperire. De ce-si imaginează el că în țara asta nu există datorii față de literatură? Față de scriitorul contemporan? Unde se trezește dînsul?

Vocea mea e aspră, sint Judecătorul: se clatină, cred că nici pe vremea cotelor nu a fost lovit mai dur. Sau poate numai atunci. Se clatină. Banda de casetofon înregistrează un oftat, apoi încă unul. Îi spun că noi nu-i cerem decît să-și facă datoria față de satul în care trăiește. Asta cu o voce foarte blîndă. Și el începe: Nu știu nimic, da nimic. Cu mulți ani în urmă a fost la mine tovarășul profesor care mi-a spus: io sint profesor la raion. Eu am venit să iau biblioteca lui Tata Oancea. Tata Oancea lucra zi-noapte la altarul lui, nu cobora din virful dealului. Săptămîni nu dădea pe acasă. La iel acas nu ierea nime și-atunci tovarășul milițian Gelu care o venit cu tovarășul o zis: Io vă las, dumnealui adică să vă ducă să vă dea biblioteca.

Și-atunci o venit lîngă noi nevasta Dumnezeu s-o ierte și o zis nu-i mai bine să meargă sus acolo nepotul nostru Valeriu care e acuma academician care a-

pare în fieștecare zi la tîlvizor care o fost în toate strîmătățile doamne ține-l că are tot atîta minte cită n-a avut Bocșa de la facerea ei anno domini 1167 după unii chiar 1000 și Valeriu iute fuguța pînă acolo sus copil cuminte o fost el cit era mic că-mi spunea: bunule cin eu o să mă fac mare mare mare mare mare și io am rămas cu tovarășul profesor să-l așteptăm și l-am așteptat și l-am așteptat și pă urmă l-am pofit în casa noastră. El nu și nu. Și pe urmă ce să facă, hai să între. Da cum intră crezi dumneata că-l ținea dracu locului? Cum l-am slobozit în casă cum hop să răscolească foile țaitungurile cărțile ce le aveam pă un stelaj.

Că eu nu știam că am acolo revista Vasiova pe care academicianul Valeriu a imprumutat-o de la Tata Oancea. A mai imprumutat el reviste cărți țaitunguri. Erau pe stelaj și tovarășul iute cu nasul în ie. Își scoate ochelarii și se apleacă pe ele și hihhi se bucură.

Asta e Majestatea sa Regele Mihai intîiu la defilarea de zece mai 1947, spune el. Se uită iar fără ochelari, își pune ochelarii și repetă: e majestatea sa la ultima defilare.

Și atunci Valeriu fuguța pînă sus să-l găsească să-l afle pe Tata Oancea să nu intru eu la puscărie pentru el că tovarășul profesor nu glumea și atunci Valeriu fuga pînă sus; că băiat cuminte a fost cin o fost el mic și acum nu pot să zic că nu-i cuminte; și stă iel sus acolo și stă și vine și spune: Tata Oancea nu vorbește, s-a uitat la mine lung și o lucră mai departe. Nevasta ca o femeie proastă zice c-o făcut legămînt de tăcere. Și iar îl trimite pe academicianul Valeriu fuguța pînă sus cu bilet: îi spun că tovarășul de la raion vrea cărțile și să scrie ce să fac: să i le dau sau ba.

Iar ochiul stîns afară înlăuntru se deșteaptă. Ochiul stîng crește-crește, el merge la un doctor și pe urmă la altul și toți, dar toți ca unul: așa crește el. Îi iau cei mai mari specialiști vine și oftalmologul sovjetic să-l vadă și: așa crește el. Crește cit crește și crește.

Da, că veneau acolo domni tot mai mari să mă vadă și ochiul: azi cit o gălușcă mine cit o sarma uit-ășa! Și iar vin domni să mă vadă și pe urmă unul: lăsați-l să plece acasă! Și pe urmă se duc la un doctor, la altul nu cu mina goală, cu un miel, cu doi miei și doctorii se uită și se uită și pînă la urmă spun: așa crește el.

Că acum eram acasă și aveam grijă de oi de turme, că ai noștri au fost întotdeauna oameni harnici am avut vaci dar mai cu seamă oi mai cu seamă oi că la asta ne-o fost priceperea noi sintem neam de ciobani.

Cărțile lui Tata Oancea, repet.

Și atunci se duce academicianul Valeriu pe virful muntelui cu biletul că era ascultător și cuminte și acuma ne scrie: tată mamă de ce aveți nevoie să vă trimite da noi ce să avem nevoie că avem de toate că noi îl trimitem mai un miel mai niște brînză că știți și pe urmă tovarășul de la raion o venit iar și m-a întreat că cine îl vizitează pe Tata Oancea cine pe copiii lui da eu i-am dat un miel că noi aveam de toate, nici acolo nu ne-a fost rușine să lucrăm.

E simbătă seara, casetofonul paște toate sunetele preajmei. Balang balang, bat clopoțele. Muuuuuuu, muuuuuu fac vacile care se-ntorc sătule sătule sătule de la păășune. Cih cih cih, tușeste Dînsul.

Și noi stăteam să-l așteptăm pe academicianul Valeriu că era iute de picior. Cînd a fost tînră a fost campion. Valeriu campion, Valeriu camp-pe-on.

Pe urmă am început să văd așa, ca prin sită. Văd dar numai atunci cînd e lumină mare și plină. Altfel nu. Ochiul a rămas bulbucă și prost. Da de oi pot să am grijă. Le arănesc le mulg le tai lina. Poate că Tata Oancea m-ar fi vindecat că se pricepea. Da el făcuse legămînt de tăcere, el stătea în virful dealului și cioclea la altar. Cînd a început să vorbească nu mai era de folos. Zicea — asta pot să vă spun, asta țin minte: Căpcaunul, ascultă!

„Fericite de cine citește și de cei ce ascultă cuvintele acestei prorociri și păzesc lucrurile scrise în ea! Căci vremea este aproape!”

„Iată că el vine pe nori. Și orice ochi îl va vedea; și cei ce l-au străpuns.”

„Cine este nedrept să fie nedrept și mai departe, cine este întinat să se întineze mai departe; cine este fără prihană să trăiască și mai departe fără prihană.”

Așa era mai mult ca sigur că Valeriu va veni fără de răspuns. Și pînă la urmă așa a fost. A venit fără, tovarășul de la raion l-a chemat pe milițianul Gelu care a spus: datoria mea e să veghez la ordinea publică.

E seară, povestim, povestim. Umbre cresc pe nesimțite prin grădini și prin livezi. S-au întors de la pășune liniștitele cirezi. Muuuuuu, muuuuuhuhu se aude pe bandă și noi transcriem așa din respect pentru adevăr. Respectul nostru pentru adevăr e la fel de mare ca respectul nostru pentru literatură.

Muuuuuuuuuuuu... Mu, mu, mu

(august 1969)

Cornel Ungureanu

(Și o notă din iunie 1990: În 1968 am început să scriu o carte de istorie literară care să fie un laborator al subtextului. O carte despre retragerea literaturii în subtext. Am înregistrat un număr de casete cu „martorii scriitorului” care s-au dovedit a fi un fel de odisee a „istoricului literar.” Acesta ar fi episodul cu Polifem).

minimax

Imposibilitatea tăcerii

Moravurile fără legi pot totuși, legea fără moravuri aproape nimic.

(Mihai Eminescu)

A face o lege fără a obliga și executarea ei, înseamnă a autoriza ceea ce vrei să interzici. (Armand Jean Du Plessis, cardinal De Richelieu)

Îmbătați de victorie se bucurau cu vuiet mare neștiind că dușmanul se află ascuns tocmai înlăuntru sufletului lor, acolo unde nimeni nu poate vedea ci doar să bănuie ce se întîmplă.

(Cronicar anonim)

Intr-o clipă, slavă Domnului că trecătoare, căci toate trec (dar lasă urme!), într-o clipă de deznădejde am fost tentați să facem vorbire despre vară, despre bucuriile vacanței, nu vacanța cuiva, bunăoară a elevilor și studenților și cadrelor didactice, nu, ci despre vacanță în general, cu soare și flori, multe flori de toate felurile, deci nu flori aduse sau puse într-un anume scop, simbolizînd ceva, nu, ci numai flori, flori vesele, multicolore; și, vară fiind, am fi putut spune cîte ceva despre plajă, despre plimbări pe malul mării, nu cînd răsare soarele, ci seara și noaptea cînd văzduhul e înmiresmat cu șoapte de iubire, plimbări în papuci de baie cumpărați eventual (cine poate) din magazinul De Fonseca (fără să ne întrebăm de ce o fi fost nevoie de ita-

lieni ca să vindă ei produsele cooperăției meșteșugărești de la noi, nu, nu ne-am fi întreat), iar făcînd vorbire despre vară și vacanță am fi ajuns probabil și la alt fel de mișcare, în aer liber, precizînd cu grabă mare că la mișcare armonioasă ne referim, adică la sport, sport cu... bineînțeles, cum altcumva?! cu pantofi ADIDAS-Torsion (miauuuu!), pantofii care, odată încălțați, te duc singuri la victorie, în sport!, inclusiv excursii, excursii fără nici un fel de specificare, căci pomenind de turism iarăși poți nimeri pe „teren minat” ș.a.m.d.

Asta duminică dimineața. Duminică 17 iunie 1990, la exact șase luni de la însingurata duminică de decembrie a Timișoarei. A fost deci tentația întoarcerii privirii de la o realitate socială terifiantă care, deși s-a lăsat bănuită, abia acum începe a se dezvălui într-adevăr și o face cu rînjit de sfidare a speranțelor că totuși și totuși poignita de cultură, civilizație, legalitate și, în ultimă instanță, de omenie, ar fi ceva mai consistentă.

Dar cum să faci abstracție de 13 iunie?! Apoi de 14 și de 15 iunie?! Cum să mai poți vorbi ori scrie despre altceva decît despre cîrdășia dintre violenție și brutalitate care, renunțînd cînic la orice fel de aparențe „onorabile” a încercat să ne împingă într-o nouă epocă de teroare?! Nu cumva pentru că îndelungata experiență a supraviețuirii prin disimulare, a gîndului ca și a sentimentelor, nu este o a-

doua natură? (Ani lungi în șir ne-am prefăcut pînă spre a nu mai ști cine sintem!). Așadar, să încerci în momente ca cele de acum, să încerci performanțe estetice, pur estetice, ori de alt fel, de oricare alt fel numai A-politice să fie, poate constitui o reacție? Nici vorbă. Libertatea de opinie? Da, dar nu cumva este reacția înfrîngerii și, mai mult, a implicării în compromisul culpabilizator? Nu cumva am ajuns toți și fiecare în parte în fața cumplutului moment cînd, gata!, s-a terminat cu zbunguiala vorbelor în doi peri și a metaforelor poznașe, refuzată fiindu-ne permisiunea de a ne mai juca, ole, ole, oricît de grațios ar fi jocul?

De unde cealaltă, la fel de ademenitoare, alternativă: TĂCEREA. Așa cum i-am văzut în jur pe atîția. Tăcînd. Tăcînd pur și simplu. Din nou tăcînd. (Amintindu-ne de o carte ce ne-a obsadat multă vreme: Bătălia tăcerii de Vercors). Multe fiind argumentele care pot pleda acum pentru tăcere. Iar unele deloc neglijabile sau meschine, dintre acelea ce țin de „retragerea în carapace”, ci „nobile” chiar. Adică nu numai pentru că în fața ne-cuvîntării bestiale cuvintele oricum nu mai au nici un rost, așa că ce altceva decît să taci îți mai rămîne. Este un argument demn de luat în seamă. Dar mai mult și dincolo de el intervine imboldul retragerii în tăcerea reculegerii și a meditației (ori a rugăciunii, pentru cei ce știu și au cui se ruga), oricînd bine venită fiind această retragere însă cu atît mai mult atunci cînd urletul, miriiala, trîncăneala „nevinovată” sau odele și romanțurile închinat bucuriei viețuiei dau năvală să umple scena din „bilciul deșertăciunilor”.

Într-adevăr. Trebuie să și poți însă! Pentru că, se știe prea bine doar, nu singură rațiunea ne călăuzește „pași”. Pentru că poate tocmai în momente ca

cele pe care le trăim și în pofida cenzurii raționale, oricît ar fi ea de oportună (de unde și oportunismul?), totuși sufletul este cel care își impune vrerea obligîndu-ne să-i dăm ascultare. Iar atunci tăcerea devine imposibilă. O imposibilitate stranie care, cu cît este mai imperioasă, cu atît reclamă însă mai mult grijă spre a o călăuzi întru dreaptă și cumpătată rostire. De unde și, imediat, îndreptățirea, chiar obligația de a întreba pe cei ce au dreptul dar și datoria să ne răspundă: de ce și cum de s-a întîmplat ceea ce s-a întîmplat? Mai mult nu credem că ne putem permite a spune, deocamdată, și refuzînd oricare alte explicații decît cele de specialitate, autorizate. Sigur, am văzut, am auzit, am văzut și am ascultat pe cit ne-a stat în putință, încercînd să așezăm cum se cuvine „bucățelele” (cine a putut să n-o facă?!), dar de data aceasta este un puzzle care, în ce ne privește, opune o rezistență blestemată, iar faptele sînt mult prea grave incît să ne poată îngădui împăcarea pînă ce „imaginea” nu va fi explicată pînă în cele mai fine detalii.

Șerban Lănescu

18 iunie 1990

P.S. Există, știm bine, multe șanse ca pînă vom reciti, poate tipărite, cele mărturisite mai sus, ele să-și fi pierdut intrucitva actualitatea. De bună seamă că sperăm și dorim să se întîmple astfel deoarece oricît de neliniștitoare vor fi răspunsurile ele sînt preferabile persistenței întrebărilor iscate de cele ce le-am văzut întîmplîndu-se Ș.L.

Glose la Cioran (VI)

Întru acum în zona mai delicată a ideilor lui Cioran care ne privesc — pe noi toți — direct. Fac de aceea câteva, poate necesare, precizări. Mai întâi, să un uităm această propoziție din *Schimbară la față a României* care nu nepăsare sau condescendență, ci exasperată participare, dă la iveală: „Iubesc istoria României cu o ură grea” (ed. II, 50). Și fiindcă am citat din acea timpurie carte, adaug că tot acolo sînt de găsit ideile cele mai interesante despre români, însă comentariul meu se referă la eseurile franceze. Mai spun că el datează din 1988, adică dintr-o vreme cînd pierderea oricărei speranțe intrase în rezonanță cu disperarea, totuși diferită, a lui Cioran. Astăzi, cînd starea de spirit nu mai este aceeași, păreri de atunci ar trebui cel puțin nuanțate. N-o voi face acum; îmi exprim doar speranța ca desfășurarea evenimentelor de la noi să nu le redea o nedorită actualitate.

Tendința fundamentală a omului ar fi aceea de călău: „Nimeni nu-și ajunge lui însuși, cel mai modest va găsi totdeauna un prieten sau o soție pentru a-și satisface visul de autoritate. Cel care se supune va supune la rîndul său: din victimă, devine călău; aceasta e dorința supremă a tuturor” (*Précis de décomposition*, 153). Pînă și creația are același scop, dar cu ambiție mai mare, căci ea țintește și către cer: „Nu ne agităm și nu producem decît pentru a strivi ființe sau ființa, pe rivali sau pe Rival” (*Histoire et utopie*, 85). Sau nu, mai avem o dorință profundă, aș spune a morții din noi: dorința de a fi sclavi. Împreună, stăpînii și sclavii fac Cetatea. Nu există altă relație socială structurantă: „Lipsiți-i de dorința de a fi sclavi ori tirani: veți dărîma cetatea într-o clipă” (*Précis de décomposition*, 154). La prima vedere, s-ar părea că mai există una, relația dialogică, de bună înțelegere. Dar: „Din dialog n-a ieșit niciodată ceva monumental” (*Ib.*, 163). Acceptăm dialogul din oboseală de a ne impune. A dialoga: a sporovi. Vladimir și Estragon dialoghează la nesfîrșit: nu construiesc nimic. Sînt oboșiți: „Ființe care nu știu că mai sînt vii, stăpînite de o imensă oboseală — o oboseală care nu este din această lume” (*Exercices d'admiration*, 105).

În adîncul dialogului, datorită dezordinii pe care o implică, se găsește singurătatea ca stare de sensibilitate la haos. Dialogul nu este decît încercare de a potoli singurătatea. În schimb, cînd singurătatea izbucnește irepresibil în om el devine Altul, se rupe de dialog și este alungat. Deschide, prin percepția adîncă a singurătății, o breșă către moarte. „Cînd singurătatea se accentuează pînă la a nu mai constitui altul un dat al nostru cît unica noastră

credință, încetăm de a fi solidari cu totul: eretici ai existenței, sîntem alungați din comunitatea celor vii, a căror singură virtute este să aștepte, gîfîind, ceva care să nu fie moartea” (*Précis de décomposition*, 52).

Condiția celui singur pare cumplită: de o parte moartea, de cealaltă ostilitatea tuturor. Însă oboseala înmoaie asprimea. Cel singur se lasă cu voluptate, ca într-o baie caldă, ca într-o matrice, în starea lui de surghiunit. Scos dintre ceilalți, el nu mai servește la nimic. Se poate odihni în propria lui oboseală. „Nimic mai plăcut decît să rătăcești în afara evenimentelor” (*La tentation d'exister*, 13).

Omul acceptat, prins în rețeaua vieții celorlalți și înscris pe linia propriilor sale proiecte este, datorită acestora, dependent. Libertatea nu ție-o dă decît nimicul, absența oricărui scop și a oricărui rost: „Nu se eliberează decît spiritul care, purificat de orice complicitate cu ființe și lucruri, se lasă în vacuitatea lui” (*Ib.*, 16). Nimicul îl înconjoară pe omul liber, lipsit de context și de linie directoare, însă nimicul e și în el, în indiferența lui. Diferențierea internă o creează tocmai orientarea multiplă spre context și spre scop. Indiferența este întoarcere spre o stare de început: „...metafizica regresivă, a lui dincoace, retragere spre primordial” (*Ib.*, 44).

Căderea în nediferențiat este euforică („...exaltare acidă, euforie a neantizării”, *Ib.*, 47) fiindcă, într-un sens, înseamnă reintegrare în lume iar omul civilizației moderne simte nevoia să se reintegreze. Omul civilizat a diferințiat de lume propria lui lume și

s-a diferențiat pe sine ca individ. Efortul l-a epuizat în secolul nostru, cînd procesul a fost accelerat. Se poate reintegra în două moduri: prin descompunere în materia opacă, în magma umană, sau prin resituare în cosmos. În această privință, Cioran nu pare interesat — ca Blaga, de pildă — de vocația cosmică a spiritului românesc. El ne privește numai în perspectiva efectului produs asupra noastră de istorie. Din punctul lui de vedere, vocația noastră este să ne desfacem. Să nici nu ne facem. Oboseala mișcării pe loc. A istoriei îndurate nu făcute. O simțim împreună cu toate popoarele mici: „Nici irupție subită în ele, nici decadență lentă. Fără sprijin în viitor și nici în trecut, se îngrămădesc în ele. O lungă meditație sterilă rezultă din aceasta. Evoluția lor nu poate fi anormală, căci ele nu evoluează. Ce le rămîne atunci? Să se resemneze cu el însele deoarece în afara lor este toată Istoria din care sînt excluse” (*Ib.*, 55).

Noi am putea să oferim lumii experiența mediată, spzumativă, aproape de neconceput, a golului în care cazii fără să te poți agăța de nimic: „De ce să mă agăț? Țara mea, a cărei existență în chip vizibil nu ducea la nimic, îmi apărea ca un rezumat al neantului sau ca materializare a ceea ce este de neconceput” (*Ib.*, 58). S-a spus despre noi că sîntem superficiali în religie. Superficiali am fi, după atîtea căderi, dacă am mai crede, în Dumnezeu ca și în propria noastră rațiune de a fi. Nu credem nici în Dumnezeu, nici în rațiune, nici în a fi — cele trei condiții pentru a avea un destin; de aceea, prin necredință, destinul ne rămîne exterior: „Pentru a-l concepe ca exterior nouă, atotputernic și suveran, un foarte vast ciclu de falimente este necesar. Condiție pe care țara mea o satisface din plin. Ar fi indecent ca ea să creadă în efort, în utilitatea acțiunilor. De aceea, nici nu crede în așa ceva” (*Ib.*, 59).

Cu asemenea date, reprezentăm a doua „structură” posibilă a societății, dezordinea. Ori ne dominăm unii pe alții, ori trăim în haos. Noi sîntem un popor al „dialogului”, adică al vorbăriei impudice: „Vin dintr-un colț al Europei unde lăbărtarea, dezmațul, con-

fidența, mărturisirea imediată, de nimeni cerută, impudică, este la ordinea zilei, unde se știe totul despre toți, unde viața în comun este un confesional public, unde secretul este de neimaginat și unde volubilitatea se învecinează cu delirul” (*Exercices d'admiration*, 100). N-am construit o societate și ne putem explica de ce: provenim din oameni oboșiți. Strămoșii noștri sînt — presupune Cioran, într-o viziune suprarealistă a istoriei — barbari care n-au suportat ritmul invaziei și s-au lăsat să cadă, frînți, pe acest pămînt: „Credeam, și poate un mă înșelam, că am ieșit din drojdia Barbarilor, din resturile marilor Invazii, din acele hoarde care, neputincioase să-și continue marșul către Occident, se prăbușiră de-a lungul Carpaților și a Dunării, ca să se ghemuiască acolo, ca să aștească” (*La tentation d'exister*, 57).

Cu aceleași date, am avea totuși ce să oferim lumii dacă am merge pînă la capătul lucrurilor. Dar noi salvăm aparențele, încît nu sîntem imaginea copleșitoare a neputinței totale. Tocmai, și numai fiindcă le salvăm putem fi disprețuiți. Cioran se solidarizează cu noi în acest destin: „Gata să-mi sprijin decepțiile și să pun la dispoziția indolenței mele taina de a le păstra, el mi-a dat, pe de altă parte, în graba lui de a face din mine un om de nimic, grijuliu să salveze aparențele, mijloacele de a mă degrada fără să mă compromit prea mult” (*Ib.*, 59). De aceea, deși bintuiți pînă la rădăcină, pentru că traversăm ce astrul, nu interesăm. „Ca atare, ne caracterizează eseistul, n-au altă cale decît să fie obsedați de ei înșiși. Obsesie nu lipsită de frumusețe cîtă vreme nu-l duce la nimic și nu interesează pe nimeni” (*Ib.*, 56). Lamentarea pe propriul nostru umăr ne permite să nu ne descompunem cu totul, fiind o mască a suferinței pe care o fabricăm ca mod de a fi, de a mai fi, singurul care ne stă în puteri. „Excesul de milă de noi înșine ne conservă rațiunea căci această aplecare asupra mizeriilor noastre pornește de la o temere a vitalității noastre, de la o reacție energetică, exprimînd totodată travestirea elegiacă a instinctului nostru de conservare” (*Exercices d'admiration*, 184). Cît timp ne plîngem, cu toate că suferința noastră este reală și masca mulată pe obraz, nu sîntem crezuți. „Nu vă fie milă de cei cărora le este milă de ei înșiși. Nu se vor prăbuși niciodată de-a binelea” (*Ib.*). Pentru ca lumea să tresară, să vadă în noi ce sîntem ar trebui să ne lăsăm pînă la fund în noaptea acestei vremi. Să nu ne mai agățăm de nimic. Facem literatură despre suferința noastră și așa suferința, o mistificăm. „Nu mai un spirit de rînd nu poate să aleagă între literatură și «adevărata noapte a sufletului»...” (*Ib.*, 187).

Analiză pe care o verific, derizoriu, în fiecare zi. Mă duc în locuri unde oamenii așteaptă incerte provizii, fac, cu tot rîndul, năuc și apatic, pași infimizezabili, n-am nici o reacție, nu mă gîndesc la nimic, dar simt ca „pe o maimuțareală a nimicului vorbăriea plîngăreată dimprejur. Totuși, mi-e greu, cum înainte degeaba spre o tejea ce se goleşte, să nu mă scîlîmbăi și eu. Îmi spun: „ce ușurare poate să fie în a te tăvăli într-un prezent care nu duce nicăieri...” (*La tentation d'exister*, 44).

Liviu Ciocărlie

povestea vorbei

Cuvinte

Ceea ce s-a întîmplat în vremea din urmă pare să pună în paranteză orice discuție detașată despre limbaj; dezlănțuirea violentei e prilej de tristețe și de tăcere. Și totuși raporturile dintre cuvînt și fapt se cuvin cercetate, chiar cînd lucrurile sînt încă tulburi și prea apropiate. Ca o addenda la cele scrise aici în săptămîinile trecute, aș spune acum: că din nou nivele și structuri ale limbajului s-au amestecat, enunțuri cu valoare de reacție afectivă fiind luate drept certitudini politice și juridice; că actele de limbaj sprijinite pe un cadru instituțional, oficial (chemare, îndemn, mulțumire) sînt și rămîn fapte, prinse într-un șir de cauze și de consecințe; că intrarea într-o relativă normalitate corespunde constituirii unor noi simboluri și „cuvinte-lemnă”, care simplifică și abstractizează, într-o formă mai subtilă și probabil

nesesizabilă de toată lumea, disputele. După confruntarea dintre 25 și 45, din primele momente de după evenimentele din decembrie, se naște acum disputa dintre 13 și 13-15. Divergențele cifrate sînt oricum preferabile invectivei. Cuvinte-lemnă sînt și cele la care nu a contat, de fapt, legătura dintre semn și obiect, adevărul cuvîntului la realitate, adevărul lui — ci încărcătura afectivă, efectul de repulsie: „fascist”, „legionar”. Au mai fost și semne de reactivare a limbajului de lern: „combativitate”, „ripostă fermă”... Diverse zvonuri au fost preluate imediat și fără verificare de mijloacele de informare în masă. Instituțiile s-au comportat ca niște persoane particulare care își permit reacții afective, resentimente, inițiative fără calculul viitorului: limbajul lor a fost cel al omului de pe stradă. Foarte uman și poate explicabil, dar periculos. Elaborarea scrupuloasă a textelor oficiale nu e un lux, ci o necesitate, față de care o eventuală stare de panică nu poate scuza nimic. Limbajul politic nu se poate dispen-

sa de rigoarea celui juridic, chiar dacă cultivă, în plus, o tehnică a ambiguității controlate și a subînțeleșurilor.

Unul dintre lucrurile grave petrecute în ultimele evenimente a fost folosirea improprie a unor cuvinte pentru situații care par să nu le corespundă decît în parte sau deloc. Se ridică din nou problema educației, atît de invocată și de lăsată la o parte de toți, mereu amînată sub presiunea reacțiilor la întîmplările diverse din această jumătate de an. Soluția practică ar fi — toată lumea e de acord — ca în mijloacele de informare să se explice în detaliu și de pe poziții cît mai obiective — rezultate dintr-o confruntare de idei — cel puțin cuvintele pe care să devină active în viața publică. Din păcate, pentru multe dintre ele („fascism”, „rebeliune legionară”, „stînga” și „dreapta” etc.) explicația cea mai clară nu o pot furniza lingviștii, ci istoricii și sociologii. De altfel, chiar explicațiile, rămase izolate, pot să însemne destul de puțin. E firesca problemă a ariei de influență a acțiunii de cultivare a limbii, agravată aici de consecințele sociale ale neînțelegerilor. De fapt, mai important decît fiecare gest individual, decît fiecare explicație, e formarea unui curent de opinie pentru respectarea proprietății termenilor. Modelul atitudinii de format e acela (utopic?) al insului care caută în dicționarul sensul unui cuvînt înainte de a-l prelua. Analiza sensurilor, a actualizării lor în funcție

de context constituie un exercițiu al maleabilității în gîndire, opus șabloanelor și cuvintelor-inveciate.

Sperînd că nu ne mai speriem de cuvinte, am să alătur definițiile cuvîntului „fascism” din două dicționare: DEX (București, Ed. Academiei, 1975) — „Curent politic al cărui obiectiv este instaurarea dictaturii celor mai reacționare, mai șovine și mai agresive elemente ale capitalismului financiar; regim politic instaurat pe baza acestui curent” — și Lexis (Paris, Larousse, 1977): „1. Regim stabilit în Italia, de Mussolini, din 1922 în 1945, bazat pe dictatura unui partid unic, exaltare patriotică și corporatism. 2. Doctrină vizînd instaurarea unui regim autoritar și naționalist”. Nu cred că definiția din dicționarul francez e mai blîndă și nici nu știu dacă e mai bună. Bine e doar să-ți amintești cît de diferit se poate defini un cuvînt și să meditezi la deosebiri. Nu e locul și cazul să le analizăm aici. O singură observație: la cuvîntul „fascist”, Lexis-ul notează, într-o paranteză explicativă: „Termen încercat de o conotație peiorativă, utilizat în politică adesea, ca injurie”. Mă întreb dacă ceea ce urmează va fi o simplă revenire la un limbaj mai calm sau dacă istoricii, sociologii și lingviștii vor începe să discute și esența fenomenelor, și alunecarea cuvintelor de la un sens la altul.

Rodica Zafiu

Aventura rescrierii

Ce mă cucerește de la început la Mircea Mihăieș, în *Cartea eșecurilor* (Editura Univers, 1990), e febrilitatea și totodată bărbăția cu care tema personală a rescrierii este legată de o temă „de cercetare”. Rezultatul e o confesiune doctă pe alocuri și întreruptă de mici poze universitare, dar întotdeauna impresionantă prin miza ei. Cred că nu mă înșel, înainte de a fi a cărților despre care scrie, această temă îi aparține chiar lui Mircea Mihăieș. O natură sceptică se studiază pe ea însăși, recurgând la pretextul studierii unui mare scriitor — Faulkner. Iată deci un demers orgolios, în care riscul cel mai mare nu e acela de a nu putea ține pasul cu exegeza lui Faulkner, ci cu propria obsesie, ascunsă mereu în spatele ei.

De unde această impresie de implicare, de asumare aproape disperată a literaturii, pentru a ajunge, cu ajutorul unor cărți scrise de alții, în inima propriei naturi?

Desigur, mai întâi dintr-o temperatură specială a frazelor, care mai ales în cele două capitole de încadrare ale volumului (*Un alibi pentru autor I și II*) „ard” în imediata apropiere a retoricului și a unui patetism bine strunit.

Apoi din senzația că studiile propriuzise se scriu nu numai cu participarea autorului, dar și împotriva lui, pentru că pe cât de evident este orgoliul criticului, pe atât de puternică e și încăpăținarea cu care acesta rezistă tentației de a ajunge prea repede la asumarea lui. Un amestec de mindrie și de pudoare, de modestie și de aroganță face farmecul acestei cărți, în care pînă și succesiunea în sine a capitolelor reprezintă o încercare repetată de rezolvare a problemei din temă și totodată de amănare a ei. E vorba de tema rescrierii, înțelegând nu ca procedeu, ci ca acțiune

literară și existențială, ieșită din cadrele unui proiect la care scriitorii se întorc nu pentru a-l evita eșecul, ci pentru a-l desăvîrși: „A scrie nu înseamnă, la urma urmelor, decît a te cita. A decupa din tine, tăind în carne vie. Scrijelind. Rupind cu miinile și cu dinții. Sfărîmînd, înfruntînd prejudecăți. A rescrie, a comite încă o dată crima, vrea să semnifice tragedia confruntării cu o oglindă deformatoare. O oglindă spartă. O suprafață reflectantă care, spunînd adevărul, minte.”

Problema e pusă mai amănunțit în primul capitol al cărții, unde se face legătura cu o teorie a eșecului (prin psihanaliză), cu metodele care ar putea explica semnificațiile activității de rescriere (estetica receptării sau variantistica școlii lui Contini) și, pe de altă parte, cu literatura lui Faulkner, exemplul cel mai prestigios de scriitor care complică lucrurile (decî rescrie), „din dorința de a fi cit mai clar.” Poza universitară, atîta cită este, se face mai bine simțită tocmai în acest capitol, fie printr-o voit pedantă utilizare a unor concepte, împreună cu definiția lor (avant-textul lui Jean Bellemin-Noël, competența și performanța lui Chomsky sau a semioticienilor), fie prin etalarea unei schițe de istorie a dezvoltării activităților de rescriere. (Pe scurt, obsesia rescrierii apare la sfîrșitul secolului trecut, dar „abia în zorii acestui secol se poate vorbi de un program al rescrierii și de creșterea în progresie geometrică a numărului lor”, prin adaptări, scenarii, librete și ecranizări). S-ar mai putea adăuga (pentru o mai bună înțelegere a noțiunii de rescriere, dar și a caracterului studiat al acestui prim capitol) încă două componente universitare: disocierile atențe între conceptul de rescriere, pe de o parte, și corectură, variantă, ciornă sau contaminare, pe de alta, și lista „au-

xiliară” a exemplelor de rescriere din literatura universală (Gottfried Keller, Proust, Kafka, Musil etc.) și din cea a autorilor români (Sadoveanu, Cezar Petrescu și Radu Petrescu). Alături de aceștia din urmă s-ar mai fi putut cita exemplul lui Marin Preda (cu *Risipitorii*, despre care Elena Zaharia-Filipaș a scris pe larg în *Caiețele critice* din 1987) și mai ales exemplul lui Radu Cosașu (din *Ficționarii*, un caz de rescriere în chiar sensul pe care Mircea Mihăieș îl dă acestei activități).

Celelalte șase studii examinează cupluri de texte și categorii de rescrieri la Faulkner. În *Palinodiiile lui Faulkner*, de exemplu, e vorba de „rescrierile care creează o rețea de hipertexte” (termenul e împrumutat de la Genette și privește transformările și imitațiile), de „rescrierile determinate de o nouă contextualizare a lucrărilor” și de „rescrierile propriu-zise”, cînd un text mare înghite sau „canibalizează” un text mai mic. Studiile care urmează nu fac decît să rescrie, cu alte exemple și fixînd alte categorii particulare, tema obsedantă din studiul precedent, rescrisă la rîndul ei de „introducere” sau de „confesiunile” de la finalul cărții. Discuția (studiu și proiect în același timp) este reluată mereu, fără să-și epuizeze nici dramatismul, nici nuanțele. De ce renunță Faulkner la începutul romanului *Cătușul*? Ce cărți se rescriu? Ce autori sînt dominați de proiectul acesta? Sînt întrebări care vizează, am mai spus-o, cînd textul, cînd „conștiința creatoare a scriitorului”, cînd spațiul autorului de propria sa carte, care amenință să se rescrie la infinit.

Printre întrebări și răspunsuri sînt „montate” cîteva analize strălucite, în genul *Discursului galopant* despre „nebunescă istorie” a *Cailor bălțați din Cătușul*.

Există în cartea lui Mircea Mihăieș un eșec „programat”, care ține de natura profundă a oricărei activități de rescriere, și un eșec involuntar, care pornește de la o anumită atitudine față de literatură. La întrebarea pusă la un moment dat în legătură cu natura scriitorilor care recurg la rescriere, răspunsul sunase clar: rescrierea ar fi o obsesie proprie „autorilor dotați cu o conștiință acută a scrisului”. În realitate, practica rescrierilor nu pare să țină seama de conștiința estetică a scriitorilor, pentru că ea respectă mai degra-

bă stereotipiile fixate în imaginarii colectiv. Motivul adînc al rescrierii poate fi găsit chiar în inima activității de lectură și dorința de a reciti, adică de a reintîlni mereu acea structură liniștitoare, de la nivelul arhetipurilor, poate fi tot atît de activă la cititorul simplu, pe cît e dorința de a rescrie, la scriitorul „savant”. Foiletonul popular, continuările neautorizate, pirateria literară, ca formă frauduloasă de rescriere a unei cărți de mare succes sau „canibalizarea”, prin care un roman nou înghite una sau mai multe din povestirile mai vechi ale aceluiași autor, sînt mai răspîndite decît s-ar bănui tocmai în cadrul literaturii populare scrise (așazisă literatură de consum). Chiar termenul de canibalizare (pe care Mircea Mihăieș îl raportează la Philip Durham) e utilizat în mod curent în legătură cu autorii de literatură S.F. Iar cazurile de resuscitare la comanda cititorilor („reintoarcerile” lui Fantomas sau Sherlock Holmes) sînt și ele exemple spectaculoase de rescriere în registru popular. Din acest punct de vedere, între sistemul cărturăresc al literaturii și cel popular, între Faulkner și Canon Doyle nu există nici o deosebire.

Oricum, e vorba de un detaliu care nu micșorează cu nimic meritele unei cărți admirabile. După exemplara cercetare a lui Sorin Alexandrescu (*William Faulkner*, 1969), care se baza pe o perspectivă structuralistă, cartea lui Mircea Mihăieș realizează performanța de a impune, în legătură cu același scriitor, o temă personală, considerată la un moment dat „cea mai importantă problemă a literaturii”. Și asta pentru că, în general, rescrierea privește istoria secretă a literaturii și a creatorului ei. Iar în cazul lui Faulkner, întreaga operă se constituie ca „un loc geometric al rescrierii.” Ne aflăm deci în fața unui caz fericit de „invenție critică”, semn sigur al unei vocații ieșite din comun.

Florin Manolescu

ERATĂ

Dintr-o eroare de transferare dactilografică, în cronica literară din numărul trecut, numele lui Petre Solomon, autorul cărții pe care o comentează dl. Florin Manolescu, a fost, în câteva rînduri, grafiat Petre Stoica.

promoția reformată

Boema unui poet uitat

Tristă și ironică profeție făcea în numele poeziei generației sale poetul Ben. Corlaci, deschizîndu-și a patra carte de versuri (*Manifest liric*, 1945) cu un catren al cărui titlu e esență: „Ciocul”: „Cînd vom ajunge să avem cîteva zeci de ani / și cînd vom fi întocmai ca o gumie / vom renunța la viața asta de molani / și vom fi prezidenți la Academie”. Era în 1945, poetul avea 20 de ani și nu mai avea de pierdut decît, „cel mult, gloria din bălțile Dunării!”. Fusese ceea ce în subconștient detesta: boem, dar se acomodate se cu situația nu fără a schița repetate și fără de efect gesturi de refuz. Artur Enășescu, mai înainte, și Dimitrie Stelaru erau boemi prin vocație, el, doar din nevoia de a evita contactul cu o vreme perfidă și ciclopică. Trecuse, adolescent fiind, statornic, prin taverne cu miros greu de tutun prost, în mahalalele murdare și pustii, simțînd descompunerea bacoviană a elementelor și împovărîndu-se cu ironia tristă a „străinului” nimerit, adică rătăcit acolo unde „vinul curgea, ca un cîntec de moarte”.

De altfel, printre congeneri circula chiar părerea contestată că Ben Corlaci era mai ales un bun ascultător al poeziei lui Stelaru, Tonegaru, Caration, Geo Dumitrescu de la care nu s-ar fi sfiit să împrumute dacă nu chiar texte ca atare cel puțin o anume atitudine și, complementar, un anume ton. Sigur că sînt multe note comune, mai ales din univers tabernal, între poemele lui de tinerețe și ale companionilor din anii războiului, dar ele erau ale unui întreg grup și e greu de spus în ce măsură epigonismul sau paștișa au conturat portretul de început al unuia sau altuia. Cert este că se arată atît de fixat tînărul Corlaci în acest univers patralter și îmbibit, încît pare că nu poezia l-a minat în taverne, cît taverna a creat Poetul. Oroarea, fără putere, de boemă nu e decît dorința poetului de evoluție, de modificare, de ieșire din starea primară care l-a generat dar care nu-l

poate susține. *Tavernale* (1941) e o sumă de elegii discrete într-un ton tulbure, bacovian, toamna plumburie a poetului „Lacustrei” fiind aici taverna cu tot arsenalul similar de sentimente, oscilînd între deznădejde și deznădejde. Iar deasupra, luciditatea tradusă în ironie, atenuînd „plîngerea”, dar și violența nesupunerii în fața dezagregării spiritului și a indifferenței Cetății: „În fuga lor, toți oamenii Cetății / Călcău, nepăsători, pe trupul meu bubos / Lăsîndu-mă, sfîrșit și rupt, pe jos, / Îngrozitoare, ghearele singurătății / Rupeau din rîni fișii de carne crudă, / Și nimeni nu voia să mă audă. / Din timp în timp, doar cite o înjurătură / Îmi săruta urechile rîloase — / Răscolitor durerilor din oase // Doar cîinii mă spălău de cite-o rană / Mormăind neînțeleles prea-ncet. / Doan cîinii, cîinii, bietule poet, // și nimeni nu voia să mă audă, / S-audă vaietele mele desperate, / Ah, oamenii aceia din Cetate...”

Refuzul boemiei la unora forma avocățescă a discursului acuzator: poetul Corlaci se depersonalizează și scrie în numele Poetului insumat, folosîndu-se de sine ca de un personaj cu întru-chipări diferite dintr-o piesă tragică ce s-ar putea numi tendențios și abuziv „Socionomia poetului”. Însă vocea nu îi e încă distinctă: volumul *Pelerinul serilor* (1942) venea cu trei cicluri de poeme, dintre care două relatau motive curente poeziei dintre cele două războaie, fără ca personalitatea poetului să fi prins contur stabile. În „poemele sanatoriului” își apropie „neinspirat” o zonă care fusese explorată de la un capăt la altul: rezonanța lirică a ftiziei, iar în „Întîmpinare Corinei” manevrează facil niște posibilități de poezie erotică unde metafora se pierde sub valurile de enunțuri și retorisme. În schimb în „Moarte ciudată” celălalt ciclu al volumului, cîteva poezii de toată frumusețea sînt notații dramatice pe marginea aceleiași demnități strivite din *Tavernale*, complicate de o hipnoză a acvaticului murdar, resimțită haotic ca

o descompunere: „Ce palizi suntem și ce supti, / ca o noapte friguroasă ochii mi-s / parc-am fi călcat prin vis / parc-am fi din lună rupti. / Bărbile-n pămînt mi s-au înfipt / Ca un arbore țepos și fără rod. / Uite-adîncurile cum ne rod, / ploile, privește cum ne sug!” („Schimbare”). Poetul noctambul și furibund începe să se schimbe în sensul maturizării, și în *Arhipelag* (1943) găsim un înțelept, unul ironic desigur și poate mai puțin trist, însă supărat pe ordinea incompletă a lucrurilor. Motivul genetic e acum mlaștina, în care surprinzătoare este posibilitatea unei antinomii disproporționate în măsură, dar esențială: „Eu sunt poetul Ben. Corlaci, / Care am crescut prin mlaștini clocite, / Cer am avut un fund de apă / Răscolit de trestii prea încalcite. / Un singur nufăr mi s-a prins de gît / Odată, de mult, într-o seară: / nu mă văzuse cît sunt de urît / și cald s-a cuibărit la subsuoară” („Fiul mlaștinei”).

Undeva, într-o excepțională „Postumă”, e parafrazată o zonă mioritică, urmînd concentrat și simbolic firul Baladei și încheindu-se cu un avertisment de cruciadă. Poetul e „Cimpoierul albastru”, cîntăreț de pînă dincolo de moarte, luminător de noapte și dușman al lunii emfatică și fără de viață; moartea sa, nepocăită e anunțată tuturor imperativ și, întocmai ca în „Miorița”, un „însă” negativ pentru cei mai apropiați și mai străini totodată: poezii. Poezia e de citat în întregime: „Aruncați vorbele deasupra orașului, / să aile toți vagabonzii că am murit, / să știe că nici în ultima mea adiere / eu, Cimpoierul Albastru, nu m-am pocăit. / Presărați toate inimile peste cetate, / amantele mele se plîngă, coboriți soarele / aduceți nopțile, / dar sugrumați luna asta nătîngă / Minjiți poezii cu polenul banilor, / incuiați-le ochii într-o mansardă, / să nu mai rumește stelele împărăției mele; ; dați-le iarna soarele să-l ardă, / însă nu le spuneți că am făcut pomană: / toate-s de furat, cite lor le las; / doar nemărginirile au fost ale mele, / poemele și risul din ultimul ceas. / Așa să faceți. De nu, voi veni / noaptea-n somnul vostru, gol ca un cîine, / și am să v-arunc în ureche cel din urmă cîntec: / cîntecul focului mistuitor de miine.”

E în *Arhipelag* o încercare de reconstrucție lirică, un început de fantastic, ieșit din izolarea în gînd și în noapte, insinuat sovăielnic printre rînduri, un pantagruelism al *eului* provocat ciudat de stopul respirator epuizant, efect al dizolvării *individului în masa* cu mereu aceleași unduire a tavernele. Cotidianul mlaștin, cu rarele lui mo-

mente de fantastic, de așezare și așteptare în afara lumii e subsumat în *Manifest liric* — exact ceea ce sugerează titlul — unui monolog variabil ca intensitate, subiectivist ca oricare altul, și liric, uneori dramatic — atît cît poate fi liricul de dramatic —, făcînd un fel de „pia fraus” pentru a atenua violența unui adevăr și propunînd poziția poetului față de acest adevăr. Dar *Manifestul liric* nu e și o „artă poetică”: Ben Corlaci e un egotist care nu-și inundă orgoliul într-o cascadă de generalități; poezia, are sens existențial și de la o formă concretă, la o alta, drumul e imprevizibil și nesupus legilor. Nici măcar nu ține să fie consecvent într-o aceeași formă poetică, cu toate că prozodic are un specific: toată greutatea cade pe partea a doua a versului, creînd un ritm de ecou întrerupt brusc.

Boema din *Tavernale* nu a lăsat urme, semn că oroarea de care vorbeam s-a tradus finalmente în abandon. Volumul este remarcabil în bună măsură datorită unor intuiții profunde răspîndite printre versuri și ieșind din ele. Căci poetul simțea alunecîndu-i drumul înspre urma lui Rimbaud. Și n-avea cum să fie altfel cînd el nu a putut suporta boema pentru că îl încătușase. Unei alteia îi prefera tăcerea: „Brațele-n vînt (ca un îmn uriaș!) / pentru oamenii aștia care mă rid și mă dor / cînd trec, frămîntînd un poem, prin oraș / sau prin fiordul din inima lor. / Încovoia, ca și cum aş purta / universul pe umeri alunec spre miine; / cînd veți deschide vreo carte cu trecerea mea / voi fi împrăștiat ca un cîine — și tîrziu / să-mi umpleți cu mîngîieri buzunarul” („Poet”).

În anii cincizeci, spre finele lor, poetul schimbă uneltele scriînd două romane (*Cazul doctor Udrea și Boritina*) inspirate din realitatea acelor ani, cu vădite influențe din „moda” proletcultului, evitînd totuși căderea în maniheism și schematism dogmatic a altora. Revenirea la poezie, ceva mai tîrziu decît a congenierilor, în 1969, printr-un volum selectiv ce cuprindea un ciclu masiv de inedite scrise între 1945 și 1967, avea să arate, în multe privințe, un poet nou, explorator de alte universuri și purtător de cuvînt al altor atitudini, net radicalizate în sens moral.

Laurențiu Ulici

radu cârnece

«POEME ORIENTALE»

Pe drumul Damascului

„...deodată o lumină puternică,
din cer, a strălucit de jur-impresurul
meu...”

(„Faptele Apostolilor” 22,6)

...încrâncenat, ascuns în zîmbet rece
— războinic dirz ce nimeni nu-l întrece
plătît cu aur și hrănit cu glorie —
eram vestitul între luptătorii
cuvintului de care nu se trece
încrâncenat ascuns în zîmbet rece

deodată Tu mi-ai izbucnit în față
ca mii de sorii născind o dimineată !
ce mîndră spaimă năvăli în suflet
cînd m-ai cuprins în tainicul Tău umblet
spre-a-mi revela minunile din Ceată
deodată Tu mi-ai izbucnit în față...

...sunt eu abia acum zidit luminii
cel ce-ți culege de pe frunte spini
cel ce-ți slăvește-n clopote ființa
și pașii peste ape : sunt dorința
întru sublim și miresmîndu-ți crinii
sunt eu abia acum zidit luminii...

Pasărea Ibis

...cînd vine primăvara cu magnolii
împărătînd și răspîndindu-și solii
spre țoarele zări slujind natura
polenului ivindu-i aventura
la imnuri vechi in mugurînd bemolii
cînd vine primăvara cu magnolii

ca semn întîii la Nilu-n revărsare
pasărea Ibis iese din uitare
penet în alb și irizînd văzduhuri
născînd în preama-i așteptate daturi
reînviînd mitologii agrare
ca semn întîii la Nilu-n revărsare

din somn urcăm în proaspătă trezie
sculptînd în aer chip de poezie
imense-n aripi ceruri diafane
de ibiși puri în cărțile corane
și suntem zeii clipei ce-ntirize :
din somn urcăm în tainică trezie...

Umbra lui Alexandru Makedon monologînd

„...la Nil la Euftrat apoi la Ind
am strălucit învingător fiind
luceam în zare apele lui Gange
ademenînd armatele-mi falange
dar eu vroiam Frumosul să-l cuprînd
la Nil la Euftrat apoi la Ind...”

...o, timp de aur ! o, mări trecute !
pierite glorie glorie ne-ncepute !
pașii de duh : Alexandria mea !
și Moartea ce-n suris m-apropia
tărîmului cu zările tăcute :
o, timp de aur ! o, mări trecute...

...din tot ce-i veșnic numai Aristot
stă-n taina de lumină ca un Tot
cînd eu pe Ducipalul meu de fum
de aer domn în aerul postum
și secolii după secolii trec înot
din tot ce-i veșnic numai Aristot...”

Poem la Floarea de lotus...

„...al cărui gust era atît de deli-
cios, încît, mîncîndu-o, străinii ui-
tau de locul nașterii lor...”

Homer

...ce floare-zee cu petale stranii !
cine o gustă-și uită-acolo anii
tot ce-a trăit : durerile iubirea
obirșia ; nu simte despărțirea
prieteniis de ceață și dușmanii —
ce floare-zee cu petale stranii...

(...Tu ești asemeni : neîntrînd în moarte
din începuturi izvodînd în soarte
ascunsa ispitire : chip de lotus
mă bîntuie cu chemările și totu-
esență-a clipei care mă împarte :
Tu ești asemeni neîntrînd în moarte...)

...e-n mine țara marilor delicii
uitat de timp de ochiul gol al fricii
sporînd c-un vis edenu-acelei delte
cînd florile în trupurile zvelte
îmn cu miresme latine spre vicii :
e-n mine țara marilor delicii...

Palmira

Palmira ca un palmier în floare
se freamătă cînd vînturi pofțitoare
cu-adînc de zări sosesc să i se-nchine :
un cer de păsări fluturi și albine
o-mprejmuie și-i chip de sîrbătoare
Palmira ca un palmier în floare...

(...bolnav sunt de miresme și de zboruri
zărîndu-Te lumină printre noruri
bolnav de taine n tainele abrupte
mereu invins învingător în lupte
cînd anii fug — ce neoprite zoruri ! —
bolnav sunt de miresme și de zboruri...)

...regina palmierilor. Palmira
rivînd la tine-mi înfrunzește lira
iar singele-mi e arbore-n furtună
cer și pămînt în mine se-mpreună
cînd tu la Euftrat deshraci porfira
regina palmierilor, Palmira !...

Spre Mecca

— gîndînd la Al. Macedonski —

...mereu cuprins de febra împlinirii !
în zare zarea întru firea Firii
în zare oaza izvorînd izvoruri
departe-n zare singele-n amoruri
spre-acele departe pasul istovirii
mereu cuprins de febra împlinirii...

(...ce timp am străbătut și ce dogoare
pustiuri lună nisiuri zburătoare
și umbră : doar a soarelui din mine
fată morgana Tu dansînd lumina
pe aole de aer și de soare :
ce timp am străbătut și ce dogoare...)

...la Mecca, deci ! către cetatea sfîntă
acolo-n murmur lumea se cuvîntă
la ceasul cînd Pămîntul naște Lună
și visători islamici se adună
înăunșchînd — și cerurile cîntă —
la Mecca, deci ! către cetatea sfîntă...

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

MAGDALENA POPA Clepsidre (LITERA)

● Versuri fragile ce traduc reflexiv
o stare de suflet apăsătoare, melancoliei
întrunite într-un rarefiat aer de toam-
nă învăluitoare, totul plutînd în clar-
obscur, fără performanțe expresive dar
nici căzînd în platitudini irespirabile.
Autoarea — debutantă, dacă nu mă în-
șel — are o anumită discreție în con-
fesiune care o face să nu liricizeze ex-
cesiv și să ocolească patetismul memo-
rii afective, preferînd transcrierea cal-
mă, reținut metaforizantă și vag nara-
tivă : toamna mi se-așterne / auriu pe
suflet / mai cade / în vis / cite o frunză
/ cu grația / vechilor iubiri anonime /
transparentă-n oglinzi / liniștea rodește
aduceri-aminte / o pace deplină / ar fi
împrejur / de nu m-aș simți uneori /
alungată aievea / din mine“. Cum im-
presiile nu-i par suficient de poetice
în notația liberă și spontană, apelează
frecvent la prețiozități și elaborări
forțate, din păcate cu efect contrar ce-
lui urmărit, semn că imaginația nu gă-
sește încă locul de întîlnire cel mai
potrivit cu rostirea.

DORIN POPA Utopia posesiunii (JUNIMEA)

● Debutul unui optzecist întîrziat,
gîrat de doi congengeri de marcă, ambii
ieșeni ca și poetul, Luca Pițu și Liviu
Antonesei, astfel considerat — sub-
scriu — de cel din urmă : „Lirismul
lui Dorin Popa de aici și, desigur, din
volumele sale viitoare se revendică de
la o poetică a inferiorității, în care au-

toflagelările și autoscopiile efectuate
cu o precizie și o violență aproape chi-
rurgicală se transfigurează într-o scrii-
tură turbionară, cuvintele învolburî-
du-se ca într-un maelström. S-ar putea
numi un lirism al sincerității, dar una
înzestrată cu conștiință estetică, ceea
ce este esențial“. Într-adevăr, tinărul,
încă, poet face, cum spune, o „tentativă
de spovedanie“ cu un foarte acut simț
al autoportretului și într-o frazeologie
poetică a cărei expresivitate de tip opt-
zecist (colocvialitate, intertextualitate,
vag ironism), în poeme deseori dilata-
te fără a fi și diluate crește ca să zic
așa dintr-un sol de sentimentalitate
moldovenească. Deși citarea fragmen-
tară în cazul unor poeme de inspirație
largă nu e totdeauna revelatoare de-
cupez, totuși, citeva versuri ce atestă
dispoziția lirică a poetului și ceva din
regimul rostirii sale : „Mama // dez-
gropîndu-mă după șapte ani / mă gă-
sește intact / neatacat de viermi / dar
nici de ingeri // cu file netăiate“.

AL. RAICU Cristalul de sare (CARTEA ROMĂNEASCĂ)

● Ca într-o selecție (de tonuri și for-
me, iar nu de titluri) dintr-o îndelun-

gată activitate poetică, noua carte a lui
Al. Raicu păstrează ceea ce autorul a
considerat, probabil, că îl reprezintă
cu mai multă prestanță expresivă : me-
lancolia subtextuală și colocvialitatea
simpatice a dicțiunii. Un „cristal de
sare“ așadar, deopotrivă reflectant și
absorbant, dînd seamă, la senectute de
aventura de o viață a poetului prin lu-
xurianta vegetație policromă a liris-
mului. Absența oricărui protocol nu în-
seamnă neglijență sau dezinteres față
de acuratețea exprimării, dimpotrivă o
tentă calofilă e prezentă în majoritatea
textelor. Poetul nu are altă velleitate
decît a comunicării cursive și, pe cît
se poate, narativă, din care motiv scrie
despre orice, și, întrucîtva, oricum pe
„tăblițe cuneiforme“ la „luminile tu-
nelurilor“ în care se petrece o „ope-
rație pe inimă“ (am citat titlurile ci-
clurilor cărții). Iată, o elocventă „oco-
lire“ : „De sîmbătă pînă luni / nici o
pasare n-a mai cîntat ; / au trecut atîți
oamni buni, / mai în amiază, mai pe-
nnoptat // Nu i-am ocolit în schimbări,
/ dimpotrivă, i-am ajuns, totuși, tîr-
ziu ; / soarele își da cu pudră în zări-
/ luam din el pene aurite, să scriu // În-
tr-un loc, lîngă pomi, am rămas, / poa-
te se făcuse duminică / Dacă era ulti-
mul popas ? / Dar de ce trebuia să
știu, adică ?“ Tulburătoare întrebare !

ROMULUS RUSAN O călătorie spre marea interioară (CARTEA ROMĂNEASCĂ)

● Cel de al treilea volum al jurnalului
de călătorie din vara anului 1982, de
data asta traseul străbătut de autor
avînd ca zone de reper Grecia și Egiptul
iar ca puncte de răgaz o mulțim
de localități și locuri încărcate de isto-
rie, între care Atena, Tirin, Micene,
Sparta, Olimpia, Cairo, Giseh, Alexan-
dria, Luxor. Fidel manierei memorialis-
tice care l-a consacrat (încă din
America ogarului cenușiu), Romulus
Rusan povestește călătoria ca un ro-
mancier, privește locurile prin care
trece ca un istoric al culturii și civili-
zației, sesizează detaliul de viață sem-
nificativ ca un reporter versat și se
implică reflexiv, uneori și sentimental,
în decor ca un poet. Interesul pentru
monumentalul istoric care ghidează se-
lecția popasurilor călătorului și intere-
sul pentru fenomenul social imediat,
pentru dinamica existenței prezente a
oamenilor cutărui sau cutărui loc stau
într-un echilibru aproape perfect, ceea
ce face ca lectura memorialului să fie,
la nivelul fiecărui capitol și chiar al
fiecărei pagini, în egală măsură delect-
antă și instructivă, cu observația esen-
țială că de cele mai multe ori infor-
mația așazicînd cultural-istorică e ofer-
ită într-un scenariu de tip biografic,
plin de întîmplări vii, stări afective,
reacții de comportament și relații in-
terumane, cu alte cuvinte într-o ma-
terie romanescă. Cu o remarcabilă in-
tuiție a orizontului de așteptare al citi-
torului, memorialistul pune astfel ac-
centele în notarea și adnotarea impresi-
ilor încît să producă la cel care-l ci-
tește nu numai un demaraj al imagi-
nației și curiozității dar și dorință de
reverie în regie personală, altfel spus
de implicare, cu ochii minții cum se
zice, în călătorie ca și cum el însuși ar
fi făcut-o cîndva și acum, citînd, și-ar
reaminti-o. Poate că acesta e farme-
cul intraductibil al jurnalului — încă
neterminat — scris de Romulus Rusan
și a cărui continuare, promisă deja de
traseele hărții de pe coperta ultimă, o
așteptăm.

Mircea Moga

Aici și în Europa (II)

dacă, așa cum enunțasem într-o primă parte din studiul nostru (în *Viața Românească*, 1988, nr. 7)*, „natura-biserică” din viziunea poetului și omologia cu cosmicul realizată de către Brâncuși certifică, la meridianul nostru, categoria est-europeană de „creștinism țărănesc” (Mircea Eliade), plasarea cosmocentrică a carpato-dunăreanului se exprimă și în continuitatea ființă-neființă, resimțită ontologic. Aș exemplifica cu versurile mioritice — „Iar la cap să-mi pui / Fluieraș de fag / Mult zice cu drag” sau „În dosul stînii / Să-mi aud cinii” (subl. nr.) — ce anunță, prepară de fapt echivalarea morții cu somnul regenerativ pe linia Eminescu — Blaga (exceptându-l pe Bacovia), ca să fie transcrise apoi și în viguroasele desene cosmografice, din *Lupta cu ingerul*, ale lui Vasile Voiculescu — probabil marea redescoperire a literelor noastre în veacul ce urmează. „Mi-e dor de Gange și de Himalaia!”, exclamă undeva scriitorul după lectura *Indiei* lui Mircea Eliade. De altfel, coborînd parcă în linie dreaptă din elogiul „Evei cosmice” — comparabilă, în *Bunavestire*, cu neuitatul portret pe care Nehru îl face femeii în *Descoperirea Indiei* — erosul voiculescian din *Sezon mort* de exemplu va pleda, mai târziu, pentru întoarcerea la ceea ce același Eliade numea „trupul cosmic, autonom și etern” (*Nunță în cer*). Atitudinea cosmocentrică face analogia tulburătoare și totuși normală pentru artistul care, în *Confesiunea unui scriitor și medic*, se referă în chip metaforic la „acea împletire deplină a trupului cu apa” și exaltă „ritmul de respirație mlădiată pe val”. De aici, din înțelegerea „prin simpatie” a legăturilor organice dintre om și univers derurge desigur „o înclinație de a cugeta analogic, mai degrabă decît logic”, exemplificabilă cu propensiunea *metaforei* și a „mitosofiei” în sistemul blagian. Or, într-un asemenea context în care monumentalul românesc primește statut de imanență, într-o asemenea „serie” tipologică așadar, tragicul absolut al lui Bacovia semnifică punctul extrem dintr-o altă dimensiune. Disperarea bacoviană exclude sublimul, ea neagă integrarea cosmocentrică (sau, la Eminescu, euthanasică) din unghiul, hipertrofiat și el, al timpului convențional, adică istoric și — prin extrapolare — antropocentric. Ne-am întrebat adesea cum ar fi arătat replica schițată de Vasile Băncilă în *Antinomiile Bărăganului* (înrudite într-un fel cu acelea sugerate în eseistica lui G. M. Cantacuzino) la *Spațiul mioritic* și pe care Blaga, se știe, i-l dedică? Observația subsidiară că morfologia culturii, la mare vogă în epoca interbelică, apasă în mod exagerat pe spațiu ca modelator de mentalitate și de structură psihică, în detrimentul *timpului istoric* mai fluid, ce preface geografia propriu-zisă dar și adevărul într-o „linie ondulată și de grosimi diferite” (Vasile Băncilă) explică probabil nefinalizarea proiectului. Și asta pentru că nu numai „noi, marginalii”, cum specifică Noica, „stăm prost cu timpul cel îngust, timp liniar și al prezentului”. Într-o epistolă amplă din 1935 adresată lui Basil Munteanu același Băncilă remarcă faptul că „civilizația secolului al XIX-lea a fost lipsită de sentimentul timpului... Căci unde ne întoarcem, dăm de timp — de această mare zeităte metafizică”. Or, tocmai din această „mare zeităte metafizică” autorul scrisorii citate extrage „provizoriul” (cu specificarea: „categorie universală în România”) ce îl împinge la exasperare pe Bacovia, contemporanul său. Pe de altă parte Băncilă definește *eseul*, semnificativ, drept „un act de definitivare a provizoriului”, adăugînd tot aici și departe de pamfletul camilpetrescian din *Despre eseu sau tuiti fruttii*, că „s-ar putea face o psihologie a intelectualului român pornind de la eseu” și, aș completa, plecînd de la reacțiile acestuia față de Cronos-ul autohton. Nu este, în acest sens, enciclopedismul românesc expresia unor recuperări în primul rînd temporale? Mobilitatea nativă a spiritului nostru, preferința pentru comunicarea dialogică sau formulările de-a dreptul sapientiale convin fără-ndoială exprimării eseistice — fericită adevare la stimulii momentului. O asemenea stare particulară de existență în

lume se dovedește pînă la urmă fertilă. Ea nu poate fi în nici un caz negată așa cum procedase Blaga care, în *Semnificația metafizică a culturii* accepta cultura numai ca produsul unei „mutațiuni ontologice”, îndreptată spre revelația misterului. E greu să explicăm pornind numai de aici existența, la noi, a unei culturi de tip socratic. Apropierea, în sensul din urmă, a lui Maiorescu de celebrul grec ni se pare legitimă: amîndoi, se constată, au avut în comun „interesul filosofiei în primul rînd pentru om, adică un anume antropologism filosofic; gravitatea aplicată spiritului etic; pragmatismul lor înalt; speculația și transmisia filosofică în forma dialecticii” (Vasile Băncilă). Într-un articol din 1941 publicat în revista *Pan*, număr omagial, Mircea Eliade elogia „funcțiunea socratică” a lui Nae Ionescu — profesor de logică și filosofie care n-a semnat de fapt nici o carte. Credem că aceeași „funcțiune” determină, măcar în parte, rezistența diegezei pure, a povestirii deci în arta prozei, de asemenea, „primatul posibilului” (Constantin Noica) sau a *virtualului*, înțeles ca perpetuă tensiune creatoare și generoasă deschidere în condițiile conjuncturalului, ale „provizoriului”. O formă de manifestare a virtualului este pendularea între *fragment și construcție* în varii domenii spirituale. Un astfel de exemplu îl constituie Paul Zarifopol care schițase doar o fenomenologie a gustului public de la noi în perioada interbelică. Criticismul său, decis de experiența occidentală și aluvionat, în principal, de maiorescianism n-a putut reprimă o sensibilitate de „idriot”, căreia îi aparține teoria artei ca exces și care dăruia, precum causticul Caragiale în comedii și momente, „savoare plastică” paginii de eseu. Numai că sondaajul autoscopic și sistemul mereu „trădat” le regăsim astăzi în reflexiile amare ale lui Cioran, adulat azi excesiv în presa noastră: diatriba sa împotriva „dibăciei lui Socrate” — nedreaptă și paradoxală în același timp — are în realitate efectul de bumerang vizavi de propriul caz de solitar atît

de anturat totuși în agora noastră contemporană. Aceeași sensibilitate la vectorul istorie generează, pe de altă parte, atitudinea gravă, în esență constructivă. Iată, referințele constante la „oamenii începuturilor”, la întemeietorii de cultură românească sint alimentate, dramatizate chiar de obsesia timpului și de lupta cu acesta pentru creșterea națiunii.

Sintetizînd și, evident, simplificînd oarecum cele afirmate pînă acum din perspectiva sensibilității noastre la cele două segmente temporale — natural și convențional — avansăm ipoteza că apartenența încă la viziunea *cosmocentrică* imemorială și, concomitent, situarea *antropocentrică* (aceasta din urmă specific europeană) structurează bipolar cultura română, înscriind-o astfel în ansamblul celor europene. Preferăm, în ce ne privește, exemplificările de ordin ficțional, mai familiare nouă dar și pentru motivul că imaginarul artistic e cea mai bună diagnoză pentru psihologia etnică a unui popor. Finalul din *Poemul Hanului cu urși* de pildă sau meditația lui Moise din *Toiagul minunilor* conțin, în filigran, oscilația dramatică a lui Vasile Voiculescu între nostalgia după ipostaza cosmică a individului și privilegierea sa ulterioară, axiomatizată în parabole ca *Revolta dobitoacelor* sau *Demoniacul din Gadara*. Aflăm aici unul dintre „gîndurile albe” ale prozatorului, dezvoltat apoi în tema fundamentală din marile povestiri, respectiv coliziunea dintre lumea arhaică și cea modernă. Întoarcerea la vechea *ordo universalis* reclamă violarea limitei exprimate de condiția umană, de unde tragicul aparține din această operă, unde geneza cosmică și thanaticul sau pulsivitatea materiei și unghiul reflexiv se află într-un perpetuu *echilibru instabil*. E o stare amplificată, așa cum încercăm să demonstrăm altădată, de sentimentul istoriei privative. Lizibilă, la Voiculescu, în ființa scindată a pescarului Amin sau a celui din urmă Berevoici ea caracterizează — prin extensie — celelalte ipostaze ale *mitului semiantropomorf*, propus de noi ca și categorie emblematică în *cîteva Permanențe literare românești din perspectivă comparată* (Minerva, 1986). Relația complexă dintre cosmo- și antropocentrism particularizează, cred, tipul nostru tragic, de ar fi să reamintesc, analizate în aceeași lucrare, preluările românești și est-europene ale legendei despre Mesterul Manole, unde asimilarea ființei umane de cosmosul integrator e intens problematizată din unghiul antropos-ului. Dar tensiunile dintre *natură și cultură*, respectiv complementaritățile și concilierile diversifică, mlădiează amintitul *echilibru instabil*, ce configurează și unitățile mai largi, ale epocilor și operelor. Dichotomia enunțată poate fi tradusă în alta — de-

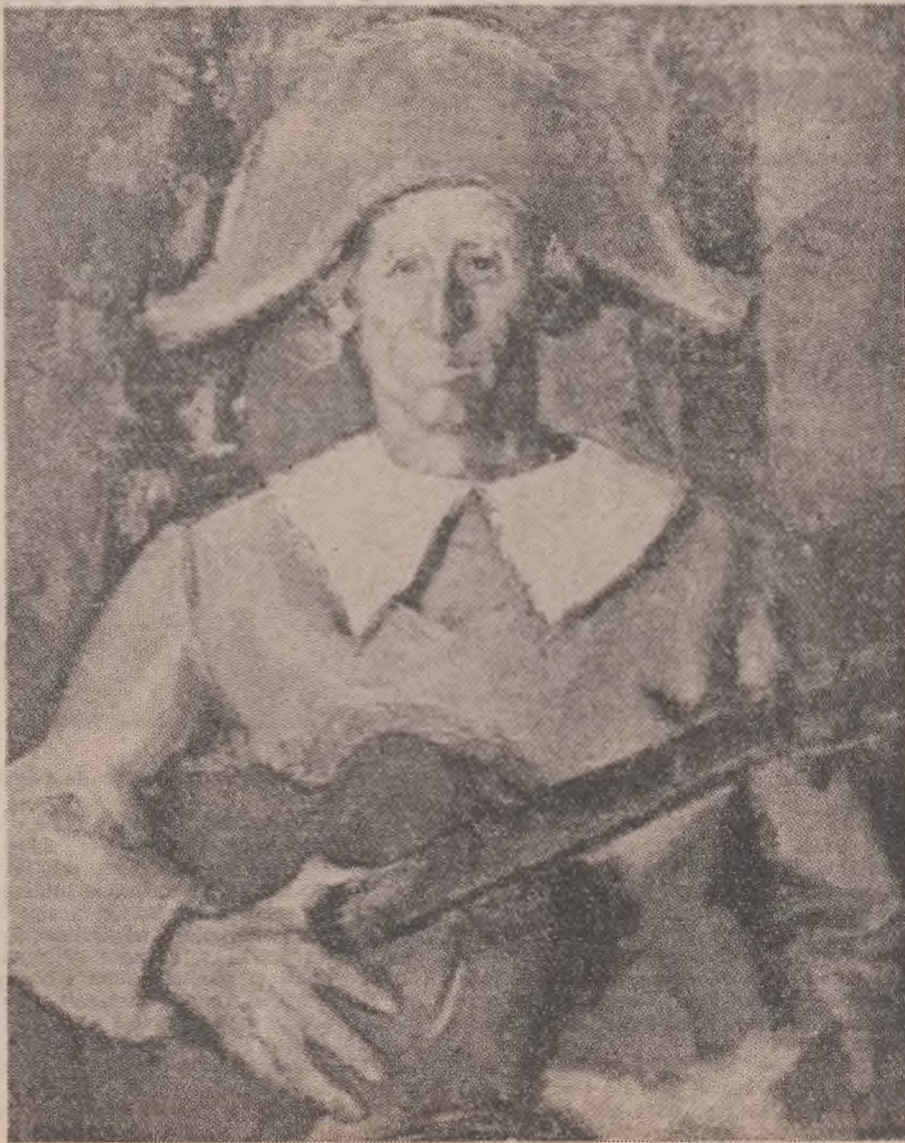
zantropomorfizare/antropomorfizare — deosebită de accepția pe care i-o dă, în planul esteticii generale, Georg Lukács. Regimul de coexistență al celor două procese cu sens invers e decelabil, am văzut, în Voiculescu dar și la paradigmaticul Eminescu. Pe de o parte, „timpul mort și-n tinde trupul și devine vecinicie”; se punctează astfel ruptura, modernă, dintre „lumea bulgărelui” și „idee”, la fel cum va proceda Vitoria Lipan în ultima pagină din *Baltagul* și a cărei concluzie poate fi exprimată aforistic („viii cu viii, morții cu morții”). Pe de altă parte, universul întreg se antropomorfizează, urmînd eul liric în mișcarea sa ascensională: „fluire murmură”, „apele piîng”, „glasul clopotului etc.

Dacă la binomul de mai sus, — fundamental întrucît îl plasăm la nivelul *ontologic* —, le adăugăm pe acelea *gnoseologic* (caracterul recuperativ / aspirația la globalitate, amintite în prima parte din schița noastră) și *geopolitic* („în Orient și totuși în Occident”, cum spunea Mircea Eliade), obținem cîteva dintre axele pe care s-a structurat cultura română *la travers seicelor*. Născută — mai este oare nevoie s-o reamintim? — „pe un pămînt de cumpănă” (Lucian Blaga) și avînd menirea de „pod” (Mircea Eliade) între civilizații deosebite, această cultură reclamă probabil substituția lui *întru* cu mai adecvatul *între*. Problema e în ce măsură *între* (în sens de: „și ... și”) dobindește caracter sistemic. În raport cu heideggerianul *întru*, asimilat și de gîndirea noastră filosofică, calitatea lui *între* (între Orient și Occident, între efortul de recuperare și tendința spre globalitate ș.a.) ca operator ontologic aș zice își asociază și relația, enunțată de către Mircea Vulcănescu, între „a vedea lumea” și „a o răsfrînge” — mișcare pulsatorie de sistolă / diastolă intrinsecă de fapt oricărei culturi naționale. O articulare sistemică în interpretarea lui *între* mi se pare necesară și firească din cel puțin trei motive: a) vocabula traduce o constantă geopolitică dar și, exagerînd intructivă, o *forma mentis*; b) trimite, de asemenea, la starea de *echilibru instabil* și c) presupune, mai mult, implică disponibilitate, flexibilitate și deschidere — toate acestea lizibile în fenomenele de implozie înregistrate de memoria hirtiei dar și de aceea „socratică”, orală. În ce măsură meditația noastră filosofică (și mă gîndesc în primul rînd la studiile de filosofie a culturii) și imaginarul românesc de ieri și de azi sunt probante pentru o asemenea proiectie teoretică, doar examenul analitic ne poate arăta. E de observat, deocamdată, că ea poate fi dedusă și din cîteva constante, diferit ipostaziate, ce leagă momente și monumente de cultură în reprezentative serii tipologice. *Învățăturile lui Neagoe Basarab* de exemplu, acest superb tratat de dogmatică se construiește și pe relația dintre *sacru și profan*, dintre *dinamic și hieratic*, intrinsec raționalismului ortodox, cu antecedente în spiritualitatea de tip cernican. Pe aceeași linie de continuitate situăm, mai târziu, concilierea *lumii* cu *înțeleptul* din memorabila întemeiere filosofică românească a lui Dimitrie Cantemir — o pledoarie pentru laicizarea gîndirii la noi și în Sud-Est dar în condițiile ideologiei ortodoxe, încă dominantă în epocă. Ambele exemple traduc în fond coabitarea *activismului* cu *contemplativismul*, perpetuată în veacurile următoare.

Dincolo de limitările pe care le implică postularea categorială și în pofta desenului citeodată procustian, este evident faptul că numai o cercetare *ab interioribus* (și mai puțin din perspectiva, tot mai îngustată, cea *occidentolocentrică*) ne poate conduce la încercuirea progresivă și mai ales corectă a specificității și europenismului culturii noastre. Mutarea accentului de pe funcționalitatea, absolutizată de la interbelică pînă azi, a *spațiului* pe aceea a *timpului* (natural, interior și convențional) deblochează și elasticizează, cred, examenul morfologic. O a doua condiție *sine qua non* este fără-ndoială renunțarea la obsesia noastră mai veche, anume că aparținem unei „culturi mici”, în sensul de marginalizată geografic dar și valoric. Un asemenea demers, atît de îndreptățit de *praxis-ul* nostru cultural, va trebui să se oprească însă și la conotațiile unui concept relativ nou — *geografie spirituală* —, cristalizat în cadrul policentrismului european începînd, cum vom vedea, din a doua jumătate a veacului trecut.

Mircea Muthu

*) Sub titlul inițial *Cultură românească și europeană* (II) textul de față a fost scos de cenzură din numărul 3/1989 al revistei „Viața Românească”.

CIORAN

GENEALOGIA FANATISMULUI

În ea însăși orice idee este neutră, sau ar trebui să fie; dar omul o-nșuflește, proiectând în ea flăcările și nebunia sa; impură, transformată în credință, ea se înscrie în timp, ia chip de eveniment: trecerea de la logică la epilepsie s-a consumat... Astfel se nasc ideologiile, doctrinele și farsele singeroase.

Idolatri din instinct, convertim în imperative obiectele visurilor și interreselor noastre. Istoria nu-i decât o paradă a unor false Absoluturi, o succesiune de temple ridicate cu diferite pretexte, o degradare a spiritului în fața Improbabilului. Chiar când se îndepărtează de religie, omul îi rămâne înrobitor; epuizându-se pentru a crea simulacre de zei, îi adoptă imediat cu înfrigurare: nevoia sa de ficțiune, de mitologie, triumfă asupra evidenței și simțului ridicolului. Puterea de a adora e răspunzătoare de toate crimele omului: cel care iubește un zeu îi constrânge și pe alții să-l iubească, socotind că poate să-i nimicească dacă refuză. Nu există intoleranță, intransigență ideologică sau prozelitism care să nu dezvăluie și fondul bestial al entuziasmului. Dacă omul își pierde fa-

cultatea de a fi indiferent el devine un virtual asasin, iar dacă transformă ideea Lui în zei, atunci consecințele sînt incalculabile. Nu omorîm decât în numele unui zeu sau al unui substitut al acestuia: excesele provocate de zeița Rațiune, de ideea de nație, de clasă sau de rasă sînt rude bune cu Inchiziția sau Reforma. Epocile de fervoare religioasă excelează și în fapte singeroase: sfînta Tereza nu putea să fie decât contemporană autodafeurilor, iar Luther masacrării țărănilor. În crizele mistice, gemetele victimelor se împletesc cu gemetele de extaz... Spinzurătorile, temnițele, ocele nu se înmulțesc decât la umbra unei credințe, — a acestei nevoi de a crede care a infestat spiritul pentru totdeauna. Diavolul pare destul de șters pe lingă cel care dispune de un adevăr, de adevărul lui. Sîntem nedrepti față de Neronii și Tiberiilor lumii: nu ei au inventat conceptul de eretic; ei n-au fost decât vizitatori degenerați distrinduse la masacre. Adevărații criminali sînt cei care stabilesc o ortodoxie pe plan religios sau politic, care disting între cel credincios și schismatic.

Cînd apare refuzul de a admite caracterul interșanșabil al ideilor, singele curge... Sub voințele ferme se ascunde un pumnal, iar ochii inflamați prevestesc moartea. Niciodată spiritul ezitant, atins de hamletism, n-a fost periculos: spiritul răului se întemeiază pe tensiunile voinței, pe înafitudinea pentru liniste, pe megalomania prometeană a unei rase care crană de-afta ideal, care explodează de convingeri și care, bătîndu-și joc de ideală și lene — vicii mai nobile decît toate virtuțile ei — s-a angajat pe un drum al pierzării, în istorie, în acest amestec indecent de banalitate și apocalips... Suprimați certitudinile, suțimati mai ales consecințele acestora: veți reconstitui paradisul. Ce alt-

ceva e Căderea îngerilor decât urmărirea unui adevăr și siguranța de a-l fi găsit, pasiunea pentru o dogmă, înghețarea în dogmă? De aici iese fanatismul, — defect capital care-i dă omului gustul pentru eficacitate, profetie și teroare — lepră lirică prin care contaminează sufletele, le supune, le strivește sau le înflăcărează. Nu-i scapă decât scepticii (sau trindavii și esteții), pentru că ei nu propun nimic, pentru că — adevărați binefăcători ai umanității — îi discreditează acesteia idealurile și îi analizează delirul. Mă simt mult mai în siguranță în preajma unui Pyrhon decât a unui sfînt Paul, pentru motivul că o înțelepciune a vorbelor de duh e mai dulce decât o sfîntenie dezlănțuită. Într-un spirit ardent regăsim, deghizat, animalul de pradă; și n-am ști să ne apărăm de ghearele unui profet... Cînd își ridică glasul, că o face în numele cerului, al cetății sau cu alte pretexte, îndepărtați-vă; batjocoritor al singurătății voastre, el nu vă iartă dacă trăiți în afara adevărilor și furiilor lui; isteria lui, binele lui, vrea să vi le im-

pună, să vă facă să le împărțiți cu el; și să vă desfigureze. Un om care să fie posedat de o credință dar să nu încerce s-o comunice celorlalți — asta ar fi un fenomen străin de acest pămînt, unde obsesia mintuirii face viața irespărabilă. Priviți împrejurul vostru: peste tot viermi care predică; fiecare instituție este sediul unei misiuni; primăriile au absolutul lor ca și templele; administrația, cu regulamentele ei, — o metafizică pentru uzul maimuțelor... Toți se străduie să remedieze viața celorlalți: chiar și cerșetorii ori bolnavii incurabili tot la asta țințesc, iar trotoarele lumii, ca și spitalele se sufocă de reformatori. Dorința de a deveni sursa de evenimente acționează în fiecare ca o dezordine mentală sau ca un blestem multdorit. Societatea, — un infern plin de salvatori! Ceea ce căuta Diogene cu luminarea era un indiferent...

Îmi e de ajuns să aud pe cineva vorbind cu sinceritate despre ideal, vizitor, filozofie, să-l aud zicînd „noi“ cu o anume încredere, invocîndu-l pe „ceilalți“ al căror interpret legitîm se consideră, — ca să-l socotesc, imediat, un dușman. Văd în el un tiran ratat, un călău aproximativ, demn de ură ca și tiranii ori călăii de mare clasă. Orice credință exercită o formă de teroare, cu atît mai înfricosătoare cu cît „purii“ îi sînt agenți. Ne batem joc de rafinați, de șmecheri, de farsori; totuși, n-am putea să le imputăm niciuna din marile convulsii ale istoriei; necrezînd în nimic, ei nu cotroabăie nici în sufletele nici în intimitatea minții voastre, abandonîndu-vă propriei indiferențe, disperări sau inutilități. Umanitatea le datorează puținele momente de prosperitate pe care le-a cunoscut: ei sînt cei ce salvează popoarele pe care fanaticii le torturează iar „idealistii“ le ruinează. Ipsiți de orice doctrină, ei n-au decât capricii și interese, vicii blînde, de o mie de ori mai suportabile decît ravagiile provocate de despotismul principilor: pentru că toate relele vieții provin dintr-o „concepție de viață“. Un om politic perfect ar trebui să-i studieze pe vechii sofisti și să ia lecții de canto; — și de corupție...

Fanaticul „el“ este incoruptibil: dacă e în stare să ucidă pentru o idee, tot atît de bine poate și să se omoare pentru o idee; în ambele cazuri, tiran sau martir, e un monstru. Puțini

ȘTEFAN BACIU: „Visul meu este de a publica în România opera mea poetică completă“

La sfîrșitul lunii martie i-am expedit poetului Ștefan Baciu în Honolulu o scrisoare și cîteva întrebări pentru un posibil interviu. De curînd am primit o casetă cu răspunsurile înregistrate pe bandă magnetică, un număr recent din revista Mele pe care o editează poetul de 25 de ani în exil, și un exemplar din antologia „11+11 poetas rumanos contemporaneos“ publicată în 1976.

Iată, așadar, o parte din întrebările și răspunsurile care s-au constituit într-un dialog la distanță despre poezia în libertate.

— Cit de „blind“ a fost exilul dvs., domnule Ștefan Baciu?

— Exilul meu n-a fost „blind“; nici un exil nu este blind. Dimpotrivă, am avut parte de un exil greu, amar, tulburat. La început, pînă mi-am găsit echilibrul. Mi-am pierdut țara, mi-am pierdut orașul natal, biblioteca, familia din țară. Și aici, în exil, mi-am pierdut nevasta. Și pierdusem la un moment dat tot, încît, cînd scriam acasă, la Brașov, adresa era: numele familiei mele, orașul Stalin, fost Brașov., strada Bicăz, fostă Dr. Baiulescu, Republica Populară Română, fostă România.

Nu a fost un exil blind. A fost un exil amar, dificil, greu. Mai ales primii 2—3 ani în Brazilia cînd, nu mă feresc s-o spun, am dus-o foarte greu. Au fost seri și seri, uneori săptămîni, cînd masa noastră de seară, a Mirei și a mea, era un ou tăiat în două, o jumătate de

pline veche, piine de ieri și plăcintă de banane putrede, care se vindeau cu grămada. Acei ani la începutul deceniului '50... Revistele comuniste din Brazilia cereau expulzarea mea din această țară, iar colegii mei de la București într-o foaie intitulată Glasul patriei au pus pe fostul meu amic Neagu Rădulescu să mă desemneze cîntînd din vioară în timp ce mi se aruncau dolari de către United Fruit Company. Dolari pe care aș fi vrut să-i am și nu i-am avut.

Trei-patru ani au fost extrem de grei, însă nu regret nici un moment că am luat calea pe care am luat-o. Și dacă ar fi s-o iau astăzi, la 71 de ani de la capăt, aș lua-o de la capăt...

— Cum s-a născut revista de poezie „Mele“?

— Mele înseamnă în limba hawaiiană „poezie“, „cîntec“. Revista s-a născut în 1965. De fapt nu este o revistă, este, cum o numesc eu, „o scrisoare internațională de poezie“ trasă la xerox în 2—3—400 de exemplare maximum. S-a născut din entuziasmul unui grup variat de poeți și pictori: Jean Charlot, marele moralist franco-mexican, Ben Norris, poetul cuban exilat Varela Ibarra și Mira. Primul număr a apărut în 1965 și astăzi, după 26 de ani, am ajuns la numărul 82.

Țin să adaug, pentru că vorbesc unui public din România, că am făcut o serie de numere monografice dedicate u-

nor poeți uitați, neglijați sau îngropați. în tăcere în România: Emil Gulian, Corneliu Temenski, Eugen Titeanu, Horia Roman, Filip Corsa, Silviu Roda, ș.a.

Revista merge înainte; scot cel puțin două numere pe an și n-am de gînd să mă opresc. Mele este, cum a spus un poet nicaraguan, Pablo Antonio Quadra „un aeroport internațional de poezie“ și orice poet liber este binevenit în orice limbă a Pămîntului.

— Dacă ați fi rămas în țară, cum ar fi arătat viața dvs.? Dar opera dvs.?

— Iată o întrebare pe care mi-am pus-o de multe ori. Nu știu cum ar fi arătat nici viața, nici opera mea. Dar poate că n-aș fi avut stofă de martir și ar fi trebuit să fac ce au făcut nefericiții mei colegi. N-am să dau nume pentru că majoritatea au murit; dar cum n-am fost pus în situația aceasta în momentul cînd mi-am dat demisia din postul de consilier de presă de pe lîngă legația română din Berna, mi-am spus că a venit momentul unui nou început, fără a prevedea nici pe departe cît de greu era drumul pe care-l începam atunci.

— Ce sens i-ați acorda avangardismului literar românesc, azi?

— Avangardismul literar românesc a deschis multe porți, nu numai în România, ci și în Franța, Iugoslavia, Austria, Germania, unde artiști și poeți de avangardă erau prezenți. Între ei: Ilarie Voronca, Mattis Teutsch, Sașa Pană, Tristan Tzara, și alții, mai puțin cunoscuți, încît aș zice că avangardismul literar românesc a fost mai degrabă un avangardism literar european.

— Se poate vorbi, în cazul unui scriitor, de două exiluri trăite simultan: un exil interior și un exil propriu-zis?

— Cred că exilul este unul indivizibil; este interior și exterior și cred că expresia „piinea amară a exilului“ este o expresie adevărată; este o piine spirituală, o piine imaterială, plină de lacrimi, care totuși are avantajul de a putea fi rumegată, mîncată, pe un colț de bancă în Copacabana sau în Lisbona, sau în Buenos Aires, în deplină libertate.

— Cu ce sentiment ați primit vestea interzicerii dvs. ca scriitor în România?

— Cu un sentiment de eliberare. În sfîrșit, mă simțeam liber. Nu eram obligat să colaborez în reviste cu Mihai Be-

sînt așa de periculoși ca aceia care au suferit pentru o credință: marii prigonitori se recrutează dintre martirii cărora nu li s-a tăiat capul. Departe de a diminua apetitul pentru putere, suferința îl exacerbează. Astfel, spiritul se simte mai la largul lui în societatea unui fanfaron decît a unui martir; și nimic nu îi produce mai multă oroare decît acest spectacol în care se moare pentru o idee...

Sătul de sublim și măceluri, spiritul visează o plictiseală de provincie lăbărtată la scara universului, o istorie a cărei stagnare ar fi atît de mare încît îndoiala ar ieși în relief ca un eveniment iar speranța ca o calamitate...

Notă: acesta este primul eseu, din primul volum — „Précis de décomposition” — apărut la Gallimard, în 1949.

ANTI-PROFETUL

În fiecare om doarme un profet, iar cînd se trezește e ceva mai mult rău în lume...

Nebunia de a predica e atît de ancorată în noi, încît țîșnește din necunoscutele adîncimi ale instinctului de conservare. Fiecare așteaptă momentul lui ca să propună ceva: n-are importanță ce. Fiecare are o voce și asta e de ajuns. Plătim scump pentru că nu sîntem nici surzi, nici muți...

De la gunoieri la snobi, toți își agită generozitatea criminală, toți îmoart rețete ale fericirii, toți vor să conducă pașii celorlalți. De aceea, viața în comun devine intolerabilă iar viața cu sine însuși încă mai intolerabilă. Cînd nu te bagi deloc în treburile celorlalți ești așa de neliniștit de ale tale încît îți convertești „eu” într-o religie sau, apostol pe dos, îl reneghi: sîntem victime ale jocului universal...

În problema existenței abundența soluțiilor nu e egalată decît de inutilitatea acestora. Istoria: fabrică de idealuri..., mitologie lunatică, frenezie a hoardelor ori a solitarilor..., refuz

niuc, Marcel Breslașu, cu alți autori care s-au supus tuturor ucuzurilor și cenzurilor. N-am nici un sentiment de melancolie, de tristețe. Dimpotrivă. În momentul în care am fost interzis în România, țara mea de naștere, scriitorii brazilieni mi-au deschis porțile bibliotecilor, suplimentelor literare, editurilor, cu brațele deschise și în 1952-'53 marele poet Jorge de Lima a publicat prima mea cîrțuie de poezie în portugheză, intitulată „Lecția de singurătate” care firește că n-a putut să pătrundă în România, însă aceasta a însemnat intrarea mea în literatura braziliană. După un deceniu am fost inclus de marele poet și istoric literar, Manuel Bandeira în Istoria literaturii braziliene între alți scriitori europeni exilați în Brazilia, printre care amintesc pe portughezul Jorge de Sena, austriacul Otto Maria Carpo, ungurul Paul Ronai, ș.a.

Ca să sintetizez, vestea interzicerii mele ca scriitor în România mi-a prins bine pentru că m-a silit să nu uit să învăț românește, cu alte cuvinte să învăț spaniola, portugheza, limbi în care am publicat zeci de cărți și, fără exagerare, sute de articole în ziare și reviste în toate Americile Latine, din Brazilia în Mexic, din Panama în Costa Rica, din Chile în Venezuela și Republica Dominicană.

— Antologia poeziei române moderne alcătuită de criticul literar Nicolae Manolescu într-o perioadă de dezgheț cultural includea și cîteva poezii ale poetului Ștefan Baciu. Din păcate însă ea a fost repede retrasă din librării. Ați aflat, în exil fiind, care au fost motivele? Cum ați reacționat la aflarea veștii?

— Ceea ce am aflat eu la Rio de Janeiro era că Nicolae Manolescu a pus o notă biobibliografică despre mine, foarte nevinovată de altfel, în care spunea că Ștefan Baciu trăiește în străinătate. Titlul antologiei mi se părea ciudat. Era antologia poeziei române de la Tudor Arghezi la Emil Botta, lucru care era inexact, pentru că Tudor Arghezi era cel mai în vîrstă poet, dar Emil Botta, marele Emil Botta nu era cel mai tînăr poet. Cel mai tînăr poet, cronologic, eram eu. Dar era imposibil deci ca Nicolae Manolescu să pună pe copertă titlul acesta: „Antologia poeziei române de la Tudor Arghezi la Ștefan Baciu”. Antologia a fost retrasă din librării,

de a privi realitatea așa cum e; muritoare, setea de ficțiune...

Izvorul actelor noastre poate fi găsit în pornirea inconștientă de a ne aprecia permanent centrul, rațiunile și întinderea în timp. Reflexele și orgoliul nostru transformă în planetă bucășica de conștiință și carne care, de fapt, sîntem. Dacă am avea simțul exact al poziției noastre în lume, dacă a compara ar fi separabil de a trăi, revelația infimei noastre prezențe ne-ar strivi. Dar a trăi înseamnă a te înșela cu bună știință asupra propriilor dimensiuni...

Cu cît actele noastre — de la respirație pînă la fundamentarea unor imperii sau a unor sisteme metafizice — provin dintr-o mai mare iluzie despre importanța noastră, cu atît instinctul profetic e mai puternic. Căci cine, avînd viziunea exactă a nulității sale, ar mai încerca să fie eficient sau să se pretindă salvator?

Nostalgie a unei lumi fără „ideal”, a unei agonii fără doctrină, a unei eternități fără viață... Paradisul... Totuși, n-am putea exista măcar o secundă fără să ne amăgim: profetul din fiecare din noi e grăuntele de nebunie care ne face să populăm vidul.

Omul perfect lucid, deci perfect normal, n-ar trebui să apeleze la altceva decît la nimicul care se află în el... Îmi inchipui că-l sî aud: „Desprins de orice tel, de orice teluri, nu păstrez din dorintele ori dezamăgirile mele decît formula acestora. Pentru că am rezistat tentației de a trage concluzii, am învins spiritul, așa cum am învins viața datorită repulsiei de a-l căuta o soluție. Spectacolul omului, — ce vomitiv! Dragostea. — întîlnirea dintre două salive... Toate sentimentele își extrag absolutul din mizeria glandelor... Nu există noblețe decît în negarea existenței. În acel zîmbet pe buza nrăpastiei către peisajele spulberate”.

(Altădată aveam un „eu”: nu mai sînt decît un obiect... Mă îndop cu toate drogurile sinucide: ale lumii au fost prea slabe ca să mă facă s-o uit. Din clipa cînd am ucis profetul din mine, cum as putea să mai am un loc printre oameni?).

În românește de Mihail Oprea

Notă: acest eseu face parte din „Précis de décomposition”, prima carte scrisă de Cioran în franceză, apărută la Gallimard în 1949.

a fost distrusă și au apărut articole în care eram acuzat de fascism de cîțiva scriitori, așa-zîși, pe care nu vreau să-i amintesc pentru că au murit între timp. Fascist eu? Care aparțin Partidului Social Democrat Român din 1940 și, dacă nu mă înșel, sînt ultimul supraviețuitor al redacției ziarului „Libertatea” din 1944 de sub direcția lui Titel Petrescu.

— Ce ați gîndit și simțit în primul moment al aflării veștii despre căderea dictaturii din România?

— Întîi nu mi-a venit să cred, și pe urmă am simțit un fel de euforie și am stat lipit de radio și de televizor ore și ore în șir, neputînd să cred ceea ce auzeam că devenise realitate.

— Intenționați să revedeți România? Pe cine ați vrea să revedeți în țară?

— Desigur că intenționez să revăd România și sper ca sănătatea mea problematică să-mi permită s-o fac. Aș vrea să-mi revăd familia, cită a mai rămas, colegii de la liceul „Andrei Șaguna”, cîți au mai rămas, și prietenii din generația mea, cîți au mai rămas. Pentru că au murit foarte mulți; au murit din cale afară de mulți: George Petcu, Laurențiu Fulga, Axente Sever Popovici. Foarte mulți au plecat și din păcate ar urma să le fac o vizită la cimitir, cînd acum 44 de ani i-am lăsat în redacții și la cafenele...

— V-ați bucura dacă un critic literar ar alcătui o antologie lirică Ștefan Baciu?

— Sigur că m-aș bucura. Însă aș vrea neapărat să colaborez la selecția poemelor, așa cum am făcut cu antologia autoeditată numită „Poemele poetului Ștefan Baciu” apărută la Madrid în 1974. Mai ales că volumele mele apărute în exil s-au tipărit în tiraje mici. După prima carte apărută în exil, „Analiza cuvîntului dor” apărută în 50—100 de exemplare, cred că aproape nimeni nu are colecția completă în afară de mine, care am reușit să salvez de la incendii, inundații aceste volume.

Visul meu este publicarea în România a operei mele poetice complete în două volume, care ar avea circa o mie de pagini. Nu știu dacă există interes, dacă există editor. Cartea este gata și m-ar bucura să pot face acest bilanț.

Interviu consemnat de Gabriel Stănescu

Fotografii de Ion Cucu

aurel rău

Spectacol

Sub norii albi cireșii-n albă hoină
Și vișini albi țin sfat drînd de taină,

Să nu-și dea floarea-n lupta lor cu bezna,
Rodirii, ca ologii la Vitesda.

Un scaun iau, în centrul mă așez
Al lumii, eu și umbra-mi, lumii m'ez —

Ca doi sosiți ultimii la spectacol.
Și ascultăm. În Taur, în miracol.
8 mai 1987

Shakespeare

Văd Hamlet. Iadul stă să mă cuprindă.
A fi și a nu fi, într-o oglindă.

Stafia brusc prin noi viziera-și scoate
Și nu prin bolți și turnuri crenelate.

Bat și doi clauni stepul — nevăzături —
Ca să fim cînd sub scuturi, cînd pe scuturi

Ci lacrimăm, cînd toți zac prin unghere,
Nu că-s ei morți: că restul e tăcere...
11 mai 1987

Păpădii

Un vînt petală de petală ia,
Evlavios, cum s-ar cumineca,
Sau cum ar dezbrăca un inger bun
De păr de ingeri pomul de Crăciun,
Și le depune-n iarbă unde mi
Ca luminări ard flori de păpădii
Iar globurile lor se sparg și-n sus
Și-n toată lumea merg cum ieri Isus.
12 mai 1987

De veșnicie

În carne, n-gînd un zvon de veșnicie,
De cosmos. Trebi, la naiba! iar vom scrie.

În sfat stau cu divinul ca un mic
Călugăr — Casian ori Calinic —

Prin osuarul unei mănăstiri,
La trimbița năpraznicei veniri

De-a doua, neslăbit ciulind urechea,
Mereu în gînd, în carne, bat-o strechea.
17 mai 1987

Comparative

Esențială, mai esențială...
Superioară, mai superioară...
Don conferențiar n-ați fost la școală:
Vedeți, nu totdeauna „vorba zboară”.

Dar, ziceti. Încă tine. „Învățați
Și învățați”, citati, citat, citatul.
E-o zi de mai superbă în Carpați,
Scuzați: frumoașă. Ce țî-e și-nvățatul...!
19 mai 1987

Aici

Ne-a zis rămas bun, să nu moară-aici
Cu noi care stăm să murim aici,
Stăm ca să nu doar moară-se aici,
Și pentru-aceasta chiar murim aici,
Dar, bun sau rău, e-aici numai aici
Și pe aici îl strigi numai aici
Astfel încît să spună „Da, aici!”
Toți care nu rămîn să moară-aici.
24 mai 1987

Furnici

Plin de furnici sub scrinuri și-n cămară.
Au năboit și ele, nunți, afară.

Nu se mai poate, Doamne, sta-n pămînt
De-atîta filiiit de ingeri dînd

Vestiri, iertări, intrări și aminare!
Să le stirpim de zor și cu-ntristare,

De-acum experți în a le omeni
Cu miere și șerbet și ce-o mai fi...

20 mai 1987

Duet

Iubirea vine pînă în ogradă;
Privirea, doar cuvînt, nu vrea s-o vadă.

Iubirea scutură nervos mîlînii;
Privirea vede-n sini și-n miini doar linii.

Iubirea stă pe bancă, se apleacă;
Privirea lunecă pe coapse-oleacă.

Iubirea se ridică, merge, plînsă.
Privirea vede. Mult prea-n Vede însă.

21 mai 1987

ȘCOALA TĂCERII

așezat în capul oaselor, în cadă, scriitorul privește cum se scurge apa. Se lasă încet pe spate, apa depășește deodată nivelul orificiilor de siguranță. Scriitorul scoate un picior din apă, nivelul coboară. Lasă piciorul, acum poate viri și o mină, încet — „aha, mi s-a scurs o mină; un picior...” Se întinde. Cu degetele de la picioare pune bușonul — la rigoare poate scrie cu ele — apa îi vine până sub bărbie, ca un cearsaf. Gata, a început să lucreze: chestia cu mina și piciorul scurse e antologică. Acuitatea iepurelui care își studiază cușca.

Aparent, scriitorul e un lenes. De fapt — e un harnic. Nu mai e tânăr, își cunoaște declinurile, știe cum să se pună, lent dar sigur, „în priză”. Căfea nu bea, de tutun s-a lăsat, alcoolul îl dezinhibă prea tare și îl face să se revolte, așa că scriitorul consumă pește. Pește, adică fosfor. Prea mult pește însă te poate face să gîndești ca un insular, ba chiar ca un naufragiat, și nu e de dorit să locuiești pe o insulă azi, cînd contează enorm schimbările de idei, punțile, relațiile, osmoza intelectuală.

Soția și puștiul au plecat de ieri la sori. Aurelia și Mihai, perechea de vecini, și-au luat zborul înainte de miezul nopții, trăgînd unul hăis și altul cea, ca un cuplu de fluturi albi pe care nevoile fiziologice împlinite îi unesc în timp ce aripile — aspirările — îi trag în direcții opuse. Scriitorul a dormit bine. O ditamai perna clocește telefonul. Doar clipocitul apei se mai aude. În cadă, scriitorul pare că și-a uitat menirea, dar degetele sale de la picioare caută febril bușonul și mblic ! tocmai cînd ai crede că scriitorul a adormit, el desțupă cădea, și lichidul o ia năvalnic pe țevă în jos. Deasupra nivelului apei, pielea scriitorului se face ca de găină. Intenționa, într-adevăr, să iasă, cu apa și roind, voia să-și noteze chestia cu perechea de fluturi, ca orice creator stă prost cu memoria, dar stă atât de prost cu memoria încît a și uitat de fluturi. Simte totuși, cu un al cînsprezecelea simț, că inspirația s-a ivit, că bateria e gata să producă scintei, ar fi păcat să se desearce în gol, dar un interviu imaginari îl mai reține în cadă. Reporterul : „E de notorietate că anul trecut ai luat premiul Nobel pentru literatură.” Scriitorul : „Mda.” Reporterul : „V-ai bucurat ?” Scriitorul : „Mda.” Reporterul : „De ce ai donat cei o sută de mii de dolari Institutului de Fizică Atomică de la Măgurele fără să vă opriți măcar un dolar ?” Scriitorul : „Ce să fac cu dolarul ? Evit să dețin valută.” Reporterul : „?!?” Scriitorul : „Adevărul e că eu cred în roitul pe alte planete în timp util, pînă la prima mică glaciațiune. Nu vreau să-mi imaginez ce se va întîmpla cu noi dacă un asemenea fenomen ne-ar surprinde nepregătiți. Nu zic că toate națiunile puternice vor izbucni s-o ștergă cu mic cu mare, dar niște grupuri tinere tot vor fi diseminate în spațiu. Fizica atomică oferă o șansă. Nu vreau ca românii să fie puși în situația umilitoare de a se milogi pe la rachetele altora. Îngîmfăți cum îl știm poate că ceilalți nu vor accepta nici măcar o pereche, de prăsilă, ca legendarul Noe. Vreau să avem și noi cosmonauții noștri.” Reporterul : „Vă place Caragiale ?” Scriitorul : „Care din ei ?”

Scriitorul a dus o viață plină de peripeții trăite superficial, la adăpostul inhibiției de protecție și al oboselii. Acum reînviază intens și complicat, imbolnăvindu-se cu tenacitate de inimă. Sau poate doar baia prea fierbinte e de vină. Scriitorul se smulge, se șterge, își pune un vestiment ușor — cămeșoiul tolstoian, halatul de judoka al lui Balzac cel flasc — și pătrunde în sanctuar. Biroul amenajat cu minuoșitate, gravurile de pe pereți, covoarele, mirosul, lumina difuză, totul e făcut să îndulcească atmosfera de capcană. Scriitorul ezită, dă tîrcoale scaunului cu pernută bună de încălecat — invenția lui Goethe — răsuflă adînc, suspină dar nu se așează. Sus, pe dulap, a zărit vioara. Ce frumos souna Sarovan : masa de scris e loc unde mă scobesc, mă scarpin și îmi desfund pipa.

Sau Mark Twain a spus asta ? se întrebă scriitorul plîmbindu-se cu vioara spînzurînd în mînă. Mă plimb ca o limbă de clopot, făcînd camera să vîiască spre lumea întreagă ; mă plimb ca o limbă de vată într-un clopot de plus ; ca o limbă de vacă pe o dușumea de sare — divagează inutil scriitorul. Rezistă ispitei de a clarifica paternitatea citatului. O lasă cuibărire pe canapea cu operele lui Sarovan și Twain alături — ce poate fi mai plăcut ! Pentru început, pune vioara pe dulap. În gemulețul de sus al dulapului își zărește chipul de efie. Și-l întoarce cînd pe un profil, cînd pe altul, ca pe o chiftea ce trebuie rumenită.

S-ar putea crede că scriitorul nu are nimic de spus. Eroare. În el s-a copt deja

o excelentă nuvelă care țipă : scrie-mă ! scrie-mă !

Nuvela are și titlu : „Racheta Dictatorului”. Acțiunea se petrece undeva, în America Latină, într-o țară îndepărtată. Ho ! nici prea departe, Pămîntul e rotund. Eventual, trebuie creată o mică diversivone, un paragraf despre un tânăr scriitor din țara Dictatorului care se gîndește să-și plaseze subiectul povestirii demascatoare într-o țară cît mai îndepărtată, penru a scăpa de prigoana zbirilor Dictatorului. Asupra căreia țări se va opti tinărul scriitor, ce nume va inventa el ?

Ei, și Dictatorul ăsta are o rachetă personală. O rachetă sofisticată, sculptată, bătută în nesiemate, cu covoare orientale pe jos, cu paturi cu baldachin pentru el și suita lui. Desigur, cu cît călătorește mai spre coada rachetei cu atît demnitarul, avocații și trepădusii se bucură de un confort mai mic. Lingă ajutoarele de propulsie nucleară se află bucătăria, din cauza mirosurilor insuficient de nobile : ceapă, etc. Ah, și multă boia de ardei iute, își aminteste scriitorul.

Prima parte a narațiunii se oprește aici. În continuare, scriitorul va descrie un grav accident aerian, petrecut deasupra țării Dictatorului, la un mic nod spațial. În curînd, cititorul va afla și pricina accidentului : o dereglare în mersul rachetelor datorată trecerii rachetei dictatoriale. Dictatorul gonește cu suita spre o delicioasă partidă de bridge. El va fi prevăzut de către scriitor cu o soție legitimă care își schimbă zilnic nu numai coafura și culoarea părului, dar și vîrsta, statura, trăsăturile, profesia, fiind cînd o mică studentă brună pempantă, cînd o mare dactilografă blondă lascivă, cînd o vinzătoare roșcată ciolănoasă plină de hachițe și pistruici, cînd o gheișă sașie expertă în desciințele afrodisiace.

„Gheișă sașie” — își spune scriitorul, asta e ceva în genul „șase sași în șase sași”. Dar scriitorul nu se împiedică de acest ciot. Nuvela va fi desigur tradusă în multe limbi, „gheișă sașie” se va pierde.

Chestia cu racheta și accidentul e prea de tot. Aflînd dedesubturile, poporul se revoltă. Izbucnește războiul civil. În jurul Dictatorului rămîne o mină de oameni.

Numele Dictatorului va fi unul ca de dictator roman, Sulacscula de pildă.

În final, Dictatorul se refugiază în munți, unde așteaptă sosirea elicopterului american. În elicopter se va afla, desigur, după datina americană, și dictatorul de schimb care a primit indicații să aibă pentru început vederi de stînga. Dictatorul — vechiul dictator, cel autentic — suferă de o manie care se agravează : vede în fiecare soldat un potențial trădător. De aceea, micii trupe i se interzice purtarea efectelor albe. Batistele soldaților sînt verzi, bandajele — din pinză mov, imbrăcămînta de corp e multicoloră, uniforme — negre. Deținerea culorii albe e pedepsită cu împușcarea. Nimeni nu poate semnaliza asediatorilor intenția de a se preda. Dictatorul e surprins spălîndu-și, noaptea, perechea de indispensabili albi. Elicopterul întîrzie. Exasperată, mica trupă, care arde de pofta de a capitula, îl dezbracă pe Dictator și, cu Indispensabilii Supremi în frunte, pornește spre asediatori, fraternizînd.

Merge, hotărâște scriitorul. Nici nu știe cînd s-a așezat la masa de scris. Derularea nuvelei în mînte — pentru a cita oară ? — l-a încălzit. Mina mizgălește frenetic în colțul foii un soi de „y” mititel. Nu, nu merge. Scriitorul îi face „y”-ului doi ochi, iar în virful piciorușului — o săgeată.

Are vreun sens să-mi complic existența, pe a mea și pe a cititorului, cu povești despre Dictatori ? se întrebă abătut scriitorul, căutînd subconștient o motivare pentru lene. Dictatori — fantome perimate... Dictatori, după „Recursul la metodă” și după inegalabila „Școală a Dictatorilor” a lui Kăstner ?... Scriitorul se scutură. Pricepe că lenea dă tîrcoale. El, el e un harnic. Apăsînd furios creionul,

barează micul „y” cu o mustață de mușchetar.

„Aș vrea să văd Venetia înainte de a se scufunda unul dintre noi : ea (Venetia) sau eu” — înfloreste un gînd în mîntea scriitorului, în timp ce privea i-a rămas animată de cotorul unei cărți despre Venetia. „Nu, hotărît, biblioteca n-are ce căuta în biroul unui scriitor ! O fi incitantă pentru unii, dar mie îmi răcește tot entuziasmul. La ce bun eu, dacă ațiția, înaintea mea... Pe deasupra, încep să scrii livresc, încîfrînd pentru cei de seamă ta felurite mesaje, mai ales S.O.S.-uri, pe care și ei le încifrează în cărțile lor. Privirea scriitorului părăsește biblioteca, poposind, ca un făcut, pe teancul de reviste vechi, românești și străine, întodeauna atît de actuale, din colt.

Ah, poze ! Iată cum se pregătesc americani pentru războiul atomic are-iv calcina într-o secundă. Patru avioane Boeing speciale E4B staționează în patru colțuri ale țării. Ar putea fi butaforie, nu produceau americani și dolofane tancuri gonflabile ? Boeing-urile sînt echipate cu sisteme de comunicații prin satelit Inmarsat. Toate aparatele electronice de la bord sînt în trei exemplare — dar trei președinți identici le vine totuși greu să aleagă. Avioanele pot zbura trei zile. Sînt dotate cu săli de conferință — într-una se poate vedea telefonul roșu — și săli pentru ordinaritate. De coadă le spînzură cîte o antenă-cablu lungă de opt kilometri, pentru comunicația cu submarinele nucleare în imersie. După trei zile de zbor — și de război atomic — președintele și strategii săi coboară tacticși pe tăpșanul pe care se înalță New York-ul : „U-uu ! Nu-i nimeni pe- aici ? John, ai un fărăș ?”

Scriitorul trage din teanc o „Flacăra” veche de citiva ani. A murit actorul Constantin Rautchi. Ce frumoasă apare tinerețea cea săracă — Rautchi pregătînd colegilor sandvișuri de piine neagră „unse” cu felii de piine albă — vizavi de maturitatea indusulată, cînd nu mai ai chef de nimic. Probabil că te uzezi în asemenea hal încercînd să ieși la liman, încît ieșitul nu mai are nici un farmec și recurgi, pentru a te înveseli, tot la amintiri din voioasa sărăcie.

Scriitorului îi vin în mînte, apropo de „Flacăra”, episoade din propria tinerețe. June romantic, propusese revistei o rubrică intitulată „La umbra sacului”, care ar fi urmat să contină impresiile de cărător de mobilă culese de el prin diverse case... I se spusese că nu are „un sistem de gîndire flăcărist” și astfel, în loc de ziarist, devenise scriitor, adică jurnalist pe cont propriu.

Esti cum te citeșc alții, nu cum te simți — abdică scriitorul de la iluzia că scrisul e pe măsura caracterului său. „Character — notează scriitorul pe o fițuică pe care o zvîrle iute în „Cutia Pandorei”, sertasurul cu bilete de loterie — rigiditate de burete care nu se lasă stors doar pentru că cel care vrea să-l stoarcă are formă de pumn.” Dacă nu ești un tip mișto, raționează scriitorul după ce a închis sertasurul, dacă nu ești un tip mișto, nu merită să te faci scriitor. Măcar din calcul : cu timpul, ajungi în lumină și îți se văd și porii. Această remarcă plină de bun simț nu ia calea sertasurului ci se pierde în neant.

Iată-i pe caribu cei botoși și incornați — un fel de elani. În fiecare toamnă, turme de caribu din Nord-Est-ul canadian pornesc din Labrador spre tundra dinspre Golful Hudson. În acest an, o adevărată hecatombă : zece mii de caribu s-au înecat în apele riurilor Koksoak și Caniapiscou, surprinși de o creștere a debitului. Eschimoșii acuză societatea de stat Hydro-Quebec. S-a deschis prea mult evacuatoarul barajului care reglează cursul celor două riuri. Oficialitățile acuză ploile torențiale din septembrie. Amin, dragi caribu. Altă dată să fiți mai atenți.

Ziaristii nu-l lasă în pace pe scriitor. Vor să-l transforme în statistician. Nu-i permit să se concentreze asupra imaginii Dictatorului. Îi subminează chiar și încrederea în sine. Pe cine mai interesează azi un sărman Dictator ? Priviți, mini-istoria, istoria de zi cu zi, îi ignoră. Ești cum te văd alții, nu cum te simți, oftează din nou scriitorul. Unul e talentat dar nu e un profesionist, altul dimpotrivă : e un profesionist. Sîntem diverși ca ciupercile. Unul e mare, altul e mic dar teribil de gustos... Eu cum oi fi ? Gustos, nu. Probabil mare. Sînt o ciupercă transparentă în care locuiește un spiriduș schiop cu umbrela desfăcută, dar care momentan e plecat.

Sătul de atîta „eu”, scriitorul ciupește urechiusa albă ivită din teanc și extrage o „România literară”. Ce mai spune Șerban Cioculescu ? El se desfată cu afirmația că „a invins prin supraviețuire”. La ora la care scriitorul citește fraza, Șerban

Cioculescu nu mai e printre cei vii ; ceva din tonul sfidător se păstrează totuși peste ani. Să-ți salvezi, purtînd deasupra capului, amintirile... Se umple lumea de învingători. Cîți sovăielnici n-au plătit cu viața obiceiul de a se îndoi. Ca să-î faci iar pe oameni să se îndoiască, și adică de ce ?... frînează scriitorul.

La 11 septembrie 1985 a erupt, în Columbia, vulcanul Nevada del Ruiz, îngropînd în noroi orașul Armero. Fotografia înfățișînd-o pe Omayra Sanchez, o fată de treisprezece ani care a petrecut șazecei de ore culeundată în mil, cu ambele picioare fracturate, îmbrățișată de matusa ei moartă, i-a adus reperiul, Frank Fourier, la concursul de fotografii „World Press Photo”, Marele Premiu. Ura pentru Frank Fourier ! Nici de astă dată pe scriitor nu-l înfioară ce trebuie să-î înfioare. El e cutremurat doar de vorbele bieteii copile — fata a murit la scurt timp după ce a fost scoasă din mil — rostite în clipa cînd a fost găsită de echipa de salvare : „Scoateți-mă de aici, am întîrziat la școală !” Ce am reușit să facem din noi, din copiii noștri ? De unde această teamă nenorocită, acest sentiment de culpă care prevalează asupra instinctului de conservare ?

„Racheta Dictatorului”... Dictatori, Tirani, Incoruptibili, Salvatori ai Patriei, caporali deveniți Fuhrer-i, Impărați, unii cu scuțe majore, alții nebuni de legat, toți cu sînge pe miini. E această nuvela „de actualitate” se întrebă scriitorul. Va mai fi și peste o sută de ani ? Peste o mie ? Dacă da, înseamnă că nu a schimbat nimic.

Timpul... o ia din nou scriitorul razna, doar-oar o scăpa de nuvela care i se refuză. Pe o întregă pagină de carte, Alecsandri se războia cu schiloditorii de limbă românească : acei care scriau „onoare” în loc de „onor”. „În franceză, în spaniola acest sentiment e de genul masculin ! Numai la noi...” Și iată că a trecut Timpul, preabunule Alecsandri : regimentul de azi salută cu onoare românul care pleacă trăgînd a lui picioare.

Pînă la urmă, totul se reduce la alfabetizare, încearcă scriitorul o variantă. Eu scriu — dar tu nu citești. Habar n-ai o mai lungă decît lista dictatorilor din toate timpurile e lista pe care figurăm împreună — eu pentru că scriu, tu pentru că mi-ai atîns cartea. Așa că, dragul meu cititor, povățuiește în gînd scriitorul, cultivă-te. Mda, vine replica, poți oare să ceri truditurului să se cultive cîtă vreme tu însuși eviți să pui mina pe sapă ?

Scriitorul e deznădădîduit. E posibil să te frămînti atît pentru o nuvelă ? Musai să călătorească o săptămîna. În Franța, dacă te recomanzi Ionescu, spui că vii din România și îți tragi colțurile ochilor în jos, toată lumea te laudă pentru „Cîntăreața cheală”. „O cafea, o supă, mă apuc să învăț franceză...” O cafea, o supă, franceza, ahhh, se dezumflă scriitorul, apucea subit de un acces de oblomovism. De ce să învăț eu franceza, cînd stăpînesc o limbă de circulație ? Stop, trage pe dreapta.

Ptiu ! decide scriitorul. Are vreun rost să mă aleg cu o congestie cerebrală împingînd de fundul unei limi care nu vrea să se urnească ? Are — își răspunde tot el. Poți muri de congestie cerebrală încercînd să afli cum se spune în rusește „scuzați”, sau cum îl cheamă pe portarul de la Casa Științei. Poți muri cu unul din aceste cuvinte pe buze : „izvenite” sau „Georgescu”, așa că mai bine mori pe bancade onorabile.

Scriitorul... De ce o fi numit „scriitor” acest om care nu scrie nimic ? În fine, scriitorul prelungeste mustața „y”-ului spre interiorul foii de hîrtie și o hașurează. E și asta ceva.

Încet, dar distinct ca o avalanșă într-o peșteră, se aude zbirnîutul telefonului sub pernă. Scriitorul îl ridică voios. De-acum e vina altora că nu scrie. În receptor răsună vocea redactorului de carte. Cartea care va conține și „Racheta Dictatorului”.

— E gata povestea aia cu dictatura antonesciană ? Pierdem timpul, maestre.

— Antonesciană ? Mde, nu tocmai, mda... Mai lasa-mi două zile.

— Două zile ?!

— Vreau să fac niște modificări. O nouă viziune... Nu stă nimeni pe loc...

— Mie-mi spuneți, maestre !... Credeți că nu simț și eu cum mă ramolesc pe zi ce trece ?

— Nu asta am vrut să spun, și noroc că ești simpatic. Eu nu mă ramolesc, eu prognez, mi se ascute mîntea. Ce ai o voce oficială ? Am crezut că ești de la I.C.R.A.L.

— Știți, maestre, sînt vreo cîteva poante, poate le organizăm altfel... ar fi păcat să se piardă...

— Uite ce e : taie-le mata fișii, fă un pămățuf de izgonit muștele — ai muște, nu ? — și socoiește organizarea încheiată. Eu unul sînt de acord și cu procedeu și cu rezultatul.

— Bine, găsec eu o soluție. Săru’ mina, aia cu care definitivați nuvela despre dictatura...

— Salut.

Scriitorul pufnește și se agită. I-a trecut tot cheful de scris. Să se mai așeze pe scaun ? Îl privește de parcă ar fi înroșit în foc. Se îmbracă și iese în oraș, să colinde librăriile. Mirosul cărților necitite îl calmează. Banderolele de hîrtie, pe care, fără ochelari, ghește „Dezinfectat pentru dumneavoastră !” îi dau un sentiment de siguranță : în aceste cărți nu a pătruns încă nimeni.

În urmă, în camera de bloc, pe biroul de lucru al scriitorului, a rămas foaia de hîrtie ornată cu „y”-ul acela heraldic, enigmă pentru exegeții viitorului.

cătălin țirlea

O SCURTĂ POVESTE

Diferența cu adevărat importantă dintre bătrînul secolului nostru și ceilalți bătrîni, din alte secole, este că cel de-acum nu mai povestește, ci relatează.

— Ehe! zise meșterul pe neașteptate. Cei trei tineri, care mergeau cam la jumate de pas în urma lui, se opriră pe loc, atenți. De cînd eșise la pensie, „meșterul“, c-așa-i ziceau ei și-acuma, venea în fiecare zi, cînd lărau în țura de dimineață, îi lua de la poartă și-i ducea la „Infrățirea“ să bea una mică și să mai vorbească de-ale lor. Ei îi mai spuneau ce s-a mai întîmplat prin secție, cine-a mai plecat, cine-a mai venit, cum merg treburile, și el asculta. După-aia, după ce-și goleau ei sacul, începea el. De obicei le povestea câte-o înfîmplare de pe la el din cartier, ori din autobuz, ori din altă parte, oricîm ceva interesant. Încă de-atunci, de cînd mai lucra, le zicea el bă, acu' n-am o timp destul de voi, da' stai să ies io 'a pensie și-o să vedeți voi atuncea cîte știe meșteru'! Așa le zicea! La-nceput nu l-au prea crezut nici ei, da' după-aia, cînd au văzut...! Păi a doua zi după ce-a ieșit la pensie s-au pomenit cu el că-i aștepta la poartă, după schimb. Bă, voi aștia trei, le-a zis, unde mergeți voi acu'? La cămin, meștere, unde să mergem, la cămin! Că toți trei erau nefamiliști. Bă, zice, ia veniți voi cu mine-acu', să bem un sprîț, că am să vă povestesc una bună! La-nceput au crezut că face bancuri, da' după-aia s-au dumirit ei ce era cu poveștile-astea! Probleme erau, nu povești! Și mai ales cum le spune el, rămii cu gura căscată!

— Ehe! zise iar meșterul pe neașteptate.

Îi mirosise el de mult, încă de cînd mai lucra, că erau băieți buni. Buni! Vorba-vine, că mai aveau și ei păcate, de, ca orice om, parcă ce, el meșter-meșter, da' ce, le făcea pe toate cum trebuie?! Da' erau băieți simplici, de la țară, n-aveau suflet rău, și ce-i plăcea lui mai mult la ei era că-i vedea interesați, asta-i plăcea să afle, să caute, le plăcea noutatea. Îi ochise el încă de cînd veniseră și cu vremea îi luase pe lingă el, oameni de-ncredere. Băieți harnici! Atîta că-n afară de lucru nu prea avea el timp atunci să mai și stea de vorbă cu ei, să le pătrundă sufletul. Acu', dacă tot nu mai avea nici o treabă, ce și-a zis: ia să le facă el puțină școlarizare, așa, că nu le strică! Drept e că se simțea și bine cu ei, de, tineri-tineri, frumoși, veseli, cam neștiutori, așa putea să le soună orice, că ei îl credeau! Putea, da' nu le spunea! Adică nu le spunea chiar orice! Alegea el, acasă, niscaj chestii mai interesante, mai cu probleme. Așa, că doar trebuia să le facă și puțină educație, nu?! Își umplea și el timpul! Da', ce-i drept, cu folos!

— Ehe! zise meșterul în timp ce se așezau la o masă, n-ați prins voi „Infrățirea“ cînd era pe vremea mea! Cînd o luase unu' Mirzea de fusese căpitan pe vremuri, și-l dăduse-afară din armată că făcuse nu știu ce...!

Băieții își ciuliră urechile. De Mirzea nu le mai zisese nimic pin-acu'. Cine știe ce mai făcuse și-asta?

— Ehe! zise iar meșterul. Da' nu vă zic acuma cu el, că am alta să vă povestesc, una tare de tot!

— Ca orice tînăr prozator al sfîrșitului de secol de la noi, ai făcut „scoală“ pe lingă cărțile optzeciștilor; tu, Cătălin, ai învățat multe și în cenaclul lor bucureștean de proză. Care ar fi legătura între literatura lor și maestrul tău spiritual: Caragiale?

— Cred că miza prozei optzeciște nu a fost, în cărțile importante de pînă acum, personajul. Ei sînt niște excepționali meseriași în ale textului. Și-au propus să demonstreze că proza se poate face și prin construcție textuală, nu numai prin talent și inspirație, și au reușit. Dar, trebuie să recunștem că de reușit au reușit tot cei care aveau (au) talent. Eu am învățat (cît am învățat) meseria scrisului de la a-

Căută din ochi un chelner, pe undeva pe deasupra capetelor celor trei, dar chelnerul dispăruse.

— Să-i ziceți voi să ne dea cite una mică, zice.

Adică, vezi, să-i zică ei de una mică, știi, că el, dacă se-apucă să povestească, el nu mai poate s-o mai comande; nu, el dispăre dintr-o dată, se duce pîn' la toaleă, și-i rămîne la masă numai vocea, ca o bandă de magnetofon, nu mai poate el s-o oprească ca să comande una mică!

— Asta de care vă spui stătea odată în stație la mine, la Baba Novac, și aștepta mașina să se ducă acasă. Era iarnă, un ger de crăpau pietrele, numa' cîinii se tăvăleau prin zăpadă. Se-ntu-necase deja, că fusese și el la un sprîț cu băieții, ca noi acu', de... Și stă așa în stație, și stă, și stă...

Se opri. Avea aerul că a uitat continuarea. Chiar, ce-ar fi dacă l-ar lăsa p-ăla să stea acolo, în stație, așa, într-o veselie, și pe-ăștia să-i țină așa, cu gurile căscate, să vedem cît rezistă. Îi pufni risul, un ris scurt și iocit, apoi continuă.

— Noapte, frig, nici dracu' nu era pe stradă. La un moment dat apare în stație una, frumoasă, domne, bine făcută, araniată, dichisită, căciulă de blană, scurtă tot de blană, blugi... și se-ășeză taman sub becu' de la semafor! Asta o vede, se uită la ea, că se făcea răpica ba roșie, ba verde, ba galbenă, da' galbenă mai puțin, știi, se mai întoarce, se mai uită, în fine își ia curaj și se dă mai aproape:

— Frig al dracu'!

Ea, nimic. Întoarce capul. Tot el:

— Don'șoară, nu știți cit e ceasul, vă rog?

Ea, se uită la ceas:

— Șapte fără un sfert.

El, ca justificare:

— C-al meu a stat!

Tăcere lungă. Iar el:

— Stați departe?

Ea, privind în zare, după mașină:

— Da.

El, pronunțînd cuvintele clar:

— Domnișoară, dacă dumneavoastră credeți că vreau să...!

Ea, întorcîndu-se și schimbînd tonul:

— Ete-al dracu'! Ce să vrei tu bă, bizdiganie?! Vezi că nă dau acu' la tine și te pocnesc de nu te vezi!

El, dintr-o dată dominat, umil:

— Nu, știți, eu... așa avea doar o rugăminte... dacă-mi dați voce... și vă rog să nu vă supărați, vă rog mult...!

El, în încordată așteptare. Ochi rugători.

Ea, marțială, demnă, disprețuitoare:

— Zi-i!

El, timid, precipitat, rosteste replica frînt în prima ei parte, apoi foarte repede, în partea a doua:

— Știți... imi per... permiteți să... să... să pun pu... puțin... mîna... pe... pe scurta dumneavoastră, somingiu puțin, eaș-albășimoale!

— Ceee?!?!!

Ea, maximă stupefacție.

El, și mai mic, și mai timorat și mai umil:

PORTRET DE PRIETEN

Cătălin Țirlea, cînd a apărut în universul meu, era doar prizonierul unui singur limbaj prozaistic. Multă vreme nici nu eram în stare să-l recunosc pe stradă sau în alte contexte, îl confundam cu alți tineri frecventatori ai cenaclului, nu era, adică, un personaj. O propoziție scrisă de el, în schimb, o recunoșteam cu ușurință. Mai mult, personajele prozei lui erau, pentru mine, de neconfundat cu personaje din universul altui prozator.

O astfel de apariție, trebuie să recunoașteți, riscă să fie o mare plictiseală, chiar pentru cineva obișnuit să observe îndelung lucrurile terne și să caute în spatele lor semnificații senzaționale.

În timp, citiva ani doar, Cătălin Țirlea nu s-a schimbat prea

mult la chip, dar eu am început să-l recunosc ca persoană, să nu-l mai confund deci. În proză, în schimb, probabil și pentru că eram intrigat de alura monocordă (altfel bine stăpînită) a textelor sale, am avut confruntări dure, utile pentru ambii. El mi-a acceptat, nu fără miligramul necesar de ironie, mof-turile mele de „mai știutor“ iar eu nu m-am arătat prea surprins de o anume surdă rezistență la schimbare. Azi îl consider un prozator complet, gata să minuiască registre diferite, experimentator cu măsură, bun psiholog, unul care știe cum se adaptează un anume procedeu la o anumită necesitate textuală, capabil să producă surprize la fiecare pagină.

Mircea Nedelciu

— Numai o clipă, s-o mîngii, atît, vă rog!

Ea, întoarce capul. Cuvintele sînt de prisos în fața unei asemenea enorme situații.

El, scîncînd:

— Vă rog, puțin...

Mașina tot nu vine. E iarnă și asta trebuie să se simtă. Pauză scurtă. El se așează pe bordura trotuarului și începe să plîngă încetîșor, cu sughituri. Ea dă semne de nervozitate. În sfîrșit, se întoarce. Intrigată:

— Auzi domne, am și io o-nțrebare, spune-mi și mie acuma, da' pe cîinstie, ce-ți veni să-mi mîngii scurta?

El, printre sughituri de plîns:

— Știți... așa mi-a venit... iiii... ați zis bine... hiii... nici eu nu știu... nu mi s-a mai întîmplat... iiii... da' acuma dacă nu v-o mîngii mă simt nenorocit... hiii... nu știu ce-i cu mine... hiii... !!

Ea, vizibil impresionată. Oarece pătuția e neplăcută. Salvarea ar putea veni odată cu autobuzul, dar acesta nu vine. Pauză.

După o vreme, ea, dintr-o dată hotărîtă:

— Domne, uite ce e, văd că ești om cumsecade, oi avea și dumneata necazuri, vreun moment mai dificil, vreo durere mare, știi ceva, dacă crezi că asta te înăștește, că te ajută, mîngii-o, domne, haide, mîngii-o! Poftim!

Se întoarce cu spatele la el. Lui nu-i vine să creadă. Se șterge la ochi, își trage nasul, se ridică în picioare:

— Imi dați voce?!?!!

Ea, peste umăr:

— Da, da' numa' nițel!

El, pierdut:

— Nițel, nițel...

Își scoate grăbit mînușa și întinde mina dreaptă, timid. Degetele îi ating blana albă și moale, la început șovăielnic, apoi, pe măsură ce mina se îngroapă în ea, cu voluptate din ce în ce mai mare. Într-un sfîrșit ajunge să repete cu repeziciune mișcarea circulară a gospodinilor în timp ce spală geanurile. Voluptate maximă.

— E, ați priceput, domne, v-ați spîlu' zise meșterul, cerceii de teiele împietrite ale tinerilor. Dar aceștia, fie că nu pricepeau spîlu', fie că erau prea impresionați, nu puteau articula nici un sunet.

— P-asta nu-l interesa femeia, bă, traduse meșterul, cît blana, înveșu', nu miezu', coaja, asta era femeia lui. Un nenorocit, un ratat. Asta n-a putut nici-odată să aibă și el o familie. Să întemeieze și el un cămin, acolo. Și știți de ce? Fiindcă ăleia i-a plăcut așa de tare cum a mîngiat-o așa pe blană că l-a chemat la ea acasă, c-a venit și mașina după-aia, i-a dat să mîncească, să bea, și din cînd în cînd îi mai dădea scurta, s-o mîngie... Nu i-o dădea tot timpu', auzi, a dracului, muliere, cîc-o ținea în șifonier, încuiată. Acu' ați priceput?

Da, acum priceuseră, se vedea pe fețele lor. Dar dacă priceuseră, asta nu însemna că gata, terminaseră. Nu, problemele de-abia de-acum începeau să se pună. Fiindcă, vezi, chestia e... femeia ăluia nu era femeia, era scurta. Da' de ce-o mîngia ăla? Și de ce-i plăcea ei cum o mîngia tocmai ăla? Altu' nu putea s-o facă la fel? Și de ce ținea aia scurta sub cheie? De ce nu i-o dădea tot timpu'? Și ce-o fi urmărit ăla?

Toate aceste întrebări li se învălmășeau în capete în timp ce priveau cum meșterul își aprindea o țigară. Era semnalul. În cinci minute, gata, valsea acasă. Meșterul era mulțumit. Știa că le dăduse de lucru cu capul, ceea ce e enorm și pentru el, dar mai ales pentru ei. Acum se duceau acasă și el știa că nu-și vor mai pierde vremea jucînd table sau vorbind despre formu' la ne-sfîrșit. Din punctul ăsta de vedere, da, le dăduse de făcut ceva edincat v. Drept e că se cam temeă însă puțin! Pentru că, dacă stai să te gîndești bine poveștile-astea ale lui puteau să le cam sustragă atenția chiar și de la procesul de producție, sau, naiba știe de la lucruri de care nici nu știi prea bine dacă e rău sau nu să te gîndești la ele. Așa văzute lucrurile, da, poveștile-astea erau cam, la drept vorbind, cam ca drogurile la americani!

Însă adevărul e că nici meșterul și nici nimeni n-ar fi dat partea bună a lor pe o presupusă și neverificată parte... cum se zice?... negativă! Nu, nu vor ajunge ei pin-acolo, ei se vor gîndi la problema lui seara, odihnă activă, iar a doua zi vor apărea la lucru odihniți și cu chef de muncă. Da!

Iar el se va duce acasă, se va face a în camera lui și, cu ochii pe pereti, se va gîndi ce poveste să mai ticlîiască pentru a doua zi, o poveste de-asta cu probleme, educativă, apoi ochii îi vor coborî pe covorul lui de iută, din cameră, o poveste, da, și-i vor ațuneșă șerpuiind pe modelul alb, îmbîrșat, o altă poveste, într-un circuit amelor, da, o poveste, o nouă poveste...

inspirație, sau că nu e în formă. Nu se poate. Așa și cu scriitorul.

Eu n-am în fiecare zi la îndemînă cite un personaj memorabil sau cite un subiect colosal, deși azi, ce-i drept, am mai multe decît în trecut, și subiecte, și personaje. Dar am învățat, zic eu, să construiesc tehnic și de unele și de-altele. Nu vreau să se înțeleagă de aici că așa fi o mașină de făcut literatură. Sper. Dar prea mulți veleitari se cramponează astăzi de ideea de talent, ca să nu arăt că scrisul este, într-o mare măsură, o meserie care trebuie învățată.

Dacă imi doresc ceva pentru mine este să învăț să fac meseria asta cît mai bine.

O ÎNTREBARE PENTRU NOUĂZECIȘTI

cești oameni. Am învățat în primul rînd că scriitorul este un meseriaș ca oricare altul. Să mă explic:

Nu în fiecare zi poți să fii genial, adică nu ai mereu la îndemînă un subiect colosal, o idee mare. Scriitorul adevărat trebuie să-și facă meseria și în zilele cînd nu e inspirat. Altfel, nu-i așa, se auto-concediază. Ia imaginează-ți cum ar fi să dai într-o bună zi peste un brutar, să zicem, care zice că el nu lucrează în ziua aia, că n-are

Purpura și melancolia

Poezia lui Mihai Ursachi este, înainte de orice, frumoasă. De frumusețea ei fantezistă, ca și de ironia multumită cu sine, nu se îndoieste nimeni. Arta sa este reprezentarea fabuloasă a unei sensibilități iremediabil scindate, pentru care realitatea e prilej de disjerare, de spaimă repetată la infinit. Impresia pe care o lasă pe rind toate cărțile, sintetizate în paralel în selecții antologice: *Poezii* (1972), *Diotima* (1975), *Arca* (1979), *Inel cu enigmă* (seria „Hyperion”, 1981), e că poetul triumfă amar asupra unei realități crude, în care cu greu își poate găsi locul. Hipersensibil, el este o pradă florală, o stemă melancolică supusă rapid eroziunii, fatalei degradări. Aparența ironică, tonul uneori de fantezie bufă nu constituie și esența acestei poezii. E doar învelișul, miracolul exterior. Mihai Ursachi are, mai degrabă, înclinații temperamentale pentru o viziune tragică asupra existenței: o viziune care, cunoscând probabil inconsistența determinărilor categorice, relativizând totul cu aerul sceptic al modernului înțelept, bravează în permanență. Poezia sa își are așadar originea într-un scepticism funciar adăugat slăbiciunii („o, slăbiciune, numele tău este artă”). Acea slăbiciune care alimentează imaginația, spaimea creatoare de fantasmă, apropierea feminină de univers. Îngândurat pînă la risipirea de sine, poetul pare un prinț ciudat, înarmat cu laț și trident și pus să asiste la un război nuclear.

Poezia lui Mihai Ursachi este una dintre cele mai desăvârșite înfățișări princiere din literatura română. Atîta conștiință a nobleței conținută în propria imaginație și atîta de frumoasă reflectare în forme artistice nu sînt de întîlnit la alt poet contemporan. Slăbiciunea, feminină în mod categorial, este un izvor de frumusețe. Se întrevăd în poezia lui Mihai Ursachi peisaje — peisaje „interioare” — în care natura „toarnă” cascade de flori. „Celesta mahală” e un colț deopotrivă himeric și real, plămuit dintr-un capriciu sideral: un colț de natură cu pomi înfloriți. Cireși, pruni sălbatici, arbuști sau arbori imaginari compuși din lujeri de crini și cristale purpuri dau în floare în valea plină de melancolie a „mahalalei” coborîtă nu se știe cînd din cer. Par a încremeni în poziții fanteziste și în culori strălucitoare, armonizate împărătește. Căci *Țicătul* lui Mihai Ursachi seamănă într-adevăr mai mult cu o natură statică decît cu un peisaj care să lase impresia mișcării, a vieții. Astfel se imaginează pe sine prințul blond crescut fabulos dintr-un crin: oltînd în cuvinte naturi statice parabolice, zămisliind tainice paradouri, idei vapoase și sentimente prefăcute. Simularea, prefăcătoria iau aici forma substantială a experienței aducătoare de fericire. Pictor de cuvinte-eflorescență, Mihai Ursachi și-a transformat scepticismul și vocația tragică într-o formulă insolită de fericire. Pen-

tru a răspunde înfrîngerii, el trebuie să cucerească un model propriu, să și-l facă familiar, la granița dintre ostentație și discreție. Aparținînd unei structuri romantice, unui suflet neoromantic învins și învingător, agresiv și agresiv, contemporan și vetust, literatura aceasta ultrarafinată este în întregime tributară gustului fantast. Ca și Leonid Dimov sau Emil Brumar, Mihai Ursachi e un spirit îndrăgostit de fabulos, pe care îl creează într-un fel particular, distinct de al celorlalți. Fabulosul imaginației sale e unul „intim”, un *fabulos de interior*, dacă se poate spune așa. O evadare mirifică în spațiul închis al „încăperii”: pereții sînt nesperate grădini, albume de mitologie florală, fereastra e o „cale lactee”, tavanul — intangibilă boltă pe care mărșăluiesc neauzit stele. Iar mahalaua — o „încăpere” mai mare, intimitatea deschisă într-un spațiu mai apropiat de evidența contuziilor sociale. „Mahalaua celestă” este a doua cameră: totul e familiar, toată lumea se cunoaște. Se construiesc „povești” despre roze și crini, despre „insula florilor, Zante”, despre Pelican, despre „marele ceas” și despre „inel”, despre *Originea și destinul unei haltere de modă veche*, despre „flaneta violetă”, se spun parabole despre „ureche și numărător” sau despre „cetatea scufundată”. Destule titluri par să inscenez un epic parabolic: *Poem despre domnișoara Gabriela Șerban și despre unica noastră înfîlțire la o expoziție suedeză de pictură*, *Cîte ceva din gîndurile și grijile antroposofilor și kalogilor din Cefate*, *precum și zvonul absurd care începuse la un moment dat să circule printre ei*, *Povestea Dragonului — o fabulă*, *Post scriptum. Transversaliile mari sau cele patru estetici*. *Poezie pe care a scris-o magistrul Ursachi pe cînd se credea pelican*. Cititorul se va aștepta să parcurgă sub ultimul titlu un lung poem oniric. El sună, surpriză!, astfel: „Un om din Tecuci avea un motor / dar nu i-a folosit la nimic”. Cîtă deconspirare lirică a iluziei parabolice stă la pîndă în poemele lui Mihai Ursachi se subînțelege. Totul e fabricat într-un atelier minuscul după rețete alchimice. „Marea înfățișare” e tocmai captarea — heraldic conspirativă — a acestei dezlănțuirii de cameră a fabulosului. Un fabulos de interior este unul care, pierzînd libertatea cosmică a alcătuirilor, puterea sa simili-demiurgică, o dobîndeste pe aceea a sondării în profunzimea imaginației. Camera, spațiul închis, trimite ori la evadarea „circulară”, excreșcentă, de genul celebrului *Voyage autour de ma chambre*, ori la una în profunzime. Adîncimea poate fi și înălțime, eliberînd astfel de artificialele unei gîndiri reduce la conceperea antitetică: ochiul poate visa privind tavanul-boltă cerească ori pavimentul-fîntînă (— căci tot, de asemenea, odaia lumii tale e înălțime, Lărgime / și Adîncime, amin.“). Adîncime — înălțime, concavitate și convexitate, levitație și scufundare sînt insuficiente, spu-

ne autorul *Missei Solemnis*, dacă nu își alipesc și senzația de lărgime. Claustrarea echivalează cu superba trudă a poetului fericit pentru că nu are scăpare. Pentru că va trebui să se închipuie pe sine și să închipuie în veci lumea. El va produce atîta fantezie de cîtă are nevoie în scopul satisfacerii orgoliului. A nu atinge pe nimeni și a profera „fabule” mirifice în adîncul camerei (fîntînă ori tainică), metafora are aceeași decodare, inspiră deopotrivă trufie romantică, oarecum plebee și ironie aristocratică.

Cea mai pătrunzătoare impresie lăsată de volumele lui Mihai Ursachi este aceea că interiorizarea autoironică a fabulosului urmărește scopuri alchimice. Atelierul tainic, încăperea sigilată conțin experiențe greu de mărturisit. Cupa unei flori de crin, miezul ascuns de petale al rozei ori adîncitura minusculă a florii de cireș sînt de asemenea *încăperi* — fîntîni lăuntrice în care te poți închide pentru a evada prin alchimia fabulosului. Închis într-o floare, iată o fericire montată pe un suport ironic, cum e întreaga lui poezie. Ucis de parfumul rozei, el nu este mai puțin născut din neant, fiindcă poezia este imaginea Neantului care se dorește pentru o clipă altceva (*Navigatorul*, sau *Balada literaturii*). Ce pare mai curios e faptul că relativizînd la nesfîrșit, poetul nu sfîrșește prin a nega irevocabil, ci dînd farmec nou construcției secrete. Alchimia e un regres la mistere inițiale (*regressus ad uterum*, spune Gilbert Durand). Strategia alchimică provine din nevoia de reducere a universului la esențe, ce se pot combina și substitui între ele. „Sacerdot al lui Hermes” (St. Aug. Doinaș), Mihai Ursachi este un asemenea meșter de inefabil, un producător de lumină prin amestecul misterios al elementelor așa-zicînd reale. Metalele sînt înlocuite cel mai adesea cu petale de flori sau cu parfumuri înțelese ca la birinturi vaporizate. Esența cu care lucrează meșterul este evident *chintesența (quinta essentia)*, sugerînd deci simbolul mistic — conspirația. Cîci este și în poezia lui Mihai Ursachi număr conspirativ. Mai mult glumind cu sine, Mihai Ursachi sfîrșește prin a alcătui un univers lăuntric de o adîncime hermetică insondabilă, încercînd, ca Mallarmé, să ajungă la *gerul pur* al ființei. Tentativa acestei poezii, eretică în sensul cel mai artistic al cuvîntului, va fi prin urmare să se nege îndată ce s-a alcătuit, rezervîndu-și dreptul de a dispărea în neant odată cu dobîndirea combinației chintesentiale. A înfățișa — a te înfățișa — însemnă a înceta să existe.

Am fi însă nedrepti dacă am rezuma izvoarele de autentic lirism cuprinse în planta exotică a imaginației lui Mihai Ursachi la problematica fabulosului cristalizat alchimic. Misterul conspirativ al acestei interioare dezlănțuirii se sprijină fără a se și identifica pe nostalgia nobleței apuse, o nostalgie a purporei heraldice, a algebrei celeste și a corului de ingeri. Dar e, deopotrivă, o noblețe a cercetării exotice și a plămuirii excentrice. Un cavalierism învingînd cu săgeți de raze și otrăvuri esențiale orice pornire spre umilință. Poezia lui Mihai Ursachi distruge dintr-o privire tot ce nu i-ar conveni. Nici un grăunte de umilință nu încapă în literatura acestui orgolios boem primăvărat. El luptă ca un spadassin cu morile de vînt ale princiarei sale melancolie și pentru că o face conștient, textual poetic se răsfăță ironic. Dar ironia nu e simplificare și nu concluzio-

nează nimic aici, ci se comportă ca un factor de sporire a ambiguității.

Utopistul este un raționalist, de fapt un visător care își raționalizează elanurile. El e un constructor și lumea pe care o pune în mișcare trebuie asigurată din toate punctele de vedere. O utopie poetică respectă mai puțin această necesitate. Totuși nimic din creația poetului nostru nu respiră un aer eliberat de rațiune. Feminin prin structură și moldovean prin comportament, Mihai Ursachi păstrează cu limpezime spiritul rațional asociat în chip ineluctabil cu ironia. Moldoveanul e pe cît de sensibil pe atît de rațional, pe cît de dispus la ironie și calambur pe atît de „dogmatic” în respectarea măsurii. Nicăieri exotismul lui Mihai Ursachi nu vestește o creștere peste proporția îngăduită. Creația sa lasă impresia de utopie lirică tocmai în măsura în care o conține pe aceea de fantezie raționalizată.

Manierist prin modul de a se apropia de această lume de el inventată, Mihai Ursachi aspiră la un clasicism la care știe că nu va ajunge niciodată. Esența lumii fiind de natură proteică, totul poate fi altceva și cu atît mai profundă îl va fi melancolia cînd va afla parabolic acest presupus adevăr. În poezia lui Mihai Ursachi spiritul utopic (raționalist) funcționează și este justificat și prin cultivarea paradoxurilor. Gîndirea în paradoxuri e o formă poetică de cunoaștere, o virtute și o plăcere, puse în serviciul construcției. Proteică în esență și rațională în manifestare — ceea ce e un posibil indiciu alchimic —, conspirația imaginară din poemele lui Mihai Ursachi își dorește o inefabilă independență. Dar independența, ca de altfel și fericirea îi sînt conferite de asemenea de melancolie. Plutirea melancolică în orizontul încăperii devine un sigiliu și o probă de autenticitate. Melancolia își apropie o substanță, devenită simultan culoare: purpura, însemnă nobiliar și rezervație imaginară. Substanță preschimbată în culoare, culoare preschimbată în substanță, purpura conține așadar și ambiguitatea necesară. Ea trimite pe rînd la strălucire și obscuritate. Preferința poetului se va îndrepta totuși spre prima alternativă. O melancolie „luminosă”, o nostalgie scăldată în purpură, dar nu pentru a obține efectul densificării de care vorbea Bachelard (v. *L'Eau et les rêves*), ci pentru a sintetiza contrariul. Substanță care incită la visarea adîncurilor, prin posibila prefacere în verdele cenușiu al absului lichid sau în violetul stins al extincției, purpura melancoliei va prefera luminozitatea, apropierea de esențializare, adică înclinarea spre albul florii primăvăratice. Progresia este de la roșu, roșul rozei și un roșu simbolic, spre alb, albul „limbii melancolice”. A doua scrisoare este o metaforică pagină goală, care are doar o notă de subsoal: „Fiind scrisă în limba melancolică, cu caractere ineseizabile, scrisoarea se adresează numai celor care pricep de la sine această limbă”. Gestul transcrierii mai mult decît fronda bufă a sensibilității moderniste. Asemenea transsubstantializării ale nurnurei mărturisesc înclinația alchimistului, truda lui hermetică, aventuroasă pentru că e nesfîrșită. Căci poezia, de mare valoare, a lui Mihai Ursachi este străbateră continuă, călătorie pe puntea corabiei cu pinze nurnuri: intrare și ieșire pe poarta nevăzută a „inelului cu enigmă”.

Costin Tuchilă

Răzlete

BUNUL SIMȚ

Reprezintă cel mai nobil și elevat simț al omului. El poate fi nativ sau dobîndit. Din păcate, nu totdeauna instruirea școlară îl însoțește, deși omul cult și civilizată este cel mai adesea și cu bun simț.

Bunul simț nativ emoționează prin bunătate și prin fondul sufletesc pe care se grefează. El este, de asemenea, însoțit de dezvoltat și disponibilitate.

Cultura în schimb conferă bunului simț o aureolă ce-l întregeste în mod ideal și fericit.

Cine se respectă este fericit și gata oricînd să întîlnească bunul simț, să-l cultive, să-l recomande, dar mai ales să-l constate.

ȘIRETENIA

Șiretenia, spre deosebire de abilitate, este o manifestare vulgară a inteligenței. Oamenii șireți sfîrșesc totdeauna prin a fi și ei înșelați, deși inițial pot avea unele succese. Greșeala capitală pe care o fac este credința lor că dețin monopolul în domeniu considerînd pe ceilalți victime sigure. Numai adevărul și sinceritatea culeg prietenii și înțelegere. Ceea ce este clădit pe mincună este putred și solicită ripostă manifestată sub forme diferite în funcție de pretențiile și valoarea celui înșelat.

„Nisipurile mișcătoare” în relațiile interumane generează neîncredere și rezistență, care se pot traduce și sub aspectul șireteniei de răspuns. În final ecuația cine pe cine înșală poate avea rezolvări total neașteptate. Singurul remediu este cultul adevărului și respectului reciproc.

TUPEUL

Am ezitat mult timp să pun acest titlu dorînd să-l înlocuiesc cu îndrăzneală sau

descurcatal. Cred însă că ultimii doi termeni, evident mai politicoși, deși nici ei nu-mi plac deloc, nu pot defini noțiunea de tupeu. Poate numai îndrăzneala cu aspectul ei pozitiv uneori, să poată fi acceptată ca soluție unică și eroică în unele situații sau momente. Se poartă tupeul? Răspunsul din păcate e afirmativ, deși el din fericire nu reprezintă totuși modelul universal de rezolvare a problemelor. Majoritatea oamenilor își rezolvă ce-și propun politicoși și urban. Tupeul este prezent uneori, fiind chiar apreciat, adeseori lăudat. Personal nu pot accepta pe cei cu tupeu deoarece acesta mod de manifestare în relațiile interumane înlocuiește valoarea, politetea și civilizația sau ceea ce atît de complex și frumos definește termenul românesc de omenie. Subscriu totodată și la ideea că ceea ce este rezolvat în acest fel nu are durată și nici valabilitate. Aspectul de constrîngere și de „forțare” creează în cel mai bun caz rezistență pasivă sau chiar respingere.

EVENIMENTELE

Evenimentele sînt condimentul existenței noastre fiind amare, uneori chiar usturătoare, acceptabile sau fericite. Cefe cu adevărat mari sînt rare, dar în schimb marchează viața în bine sau în rău. Ceea ce ne influențează zilnic sînt micile evenimente cotidiene, cu efect imediat aparent nesemnificativ, dar care cumulate în timp explică insuccesele sau realizările noastre. Omul inteligent nu-și re-

fuză micile plăceri, care au legătură cu existența sa zilnică, pe care din contră le caută și le respectă. A observa și cultiva plăcutul și frumosul reprezintă remediul uritului și cenușului, prostiei și ignoranței din păcate imposibil de evitat total. Liniștea, agreabilă mediocrității, nu este propice creației. O existență monotonă devine plictisitoare și neroditoare. Efect benefic și stimulatîv are numai iubirea în toate ipostazele ei.

INSUCCESUL

Insuccesul face parte inevitabil din existența socială sau profesională a fiecărui dintre noi, bineînțeles avînd valori diferite. El nu poate fi evitat, oricît s-ar face sau întreprinde. Dificultatea de a-l traversa este mai mare atunci cînd el se datorează unei vini sau greșeli personale. Dacă sursa lui este reprezentată de acțiunile, sau activitățile altora, insuccesul este mai ușor de suportat.

Insuccesul reprezintă un test eficient în verificarea potențialităților spirituale și umane ale cuiva. Astfel pe cei slabi îi descumpănește și-i demobilizează iar pe cei puternici îi echilibrează și îndreptează și-i stimulează.

Personal nu-l agreez și nu-l doresc deloc, nici ca eveniment și nici ca test. Cînd l-am întîlnit prima dată am suferit, pentru că ulterior judecata și echilibrul, pe care le-am dobîndit cu timpul, m-au ajutat numai să-i accept inevitabilitatea.

Dr. Victor Lotreanu

Arlechini și odalisce

ISER este pictorul unei neistovite pasiuni. Și-a cultivat-o cu răbdare dăruire, dar și cu libertatea pe care conștiința sa artistică i-a dictat-o ori de câte ori s-a aflat în fața sevaletului și a uneltelor de lucru — reperele absolute ale existenței sale de uvrier în magna culorilor. Opera lui Iosif Iser are o întindere puțin comună, energia lui creativă fiind concentrată în concretizarea unui univers vizual de chipuri și imagini de o cuceritoare simplitate. O simplitate a pitorescului, însă. Iser sondind cu predilecție orizontul geomorfic și spiritual al „micului orient” dobrogean, cu toată mîngîioasa lui lumină ce a fascinat generațiile de artiști ai acestui secol.

Îl receptăm azi pe artist ca pe unul dintre maestrul portretului la noi și ca pe un peisagist caracterizat de o mare forță sintetizatoare. Portretele lui Iser ne farmecă prin consistența lor tipologică. Nu asemănarea cu modelul imediat ne surprinde, ci maniera de notare a celor mai sugestive date fizionomice și atitudinale ale personajelor cercetate. **Odaliscele și arlechii** lui, ca să ne referim doar la două dintre temele sale predilecte, impun prin gradul mare de generalitate în definirea caracterelor. Pictorul urmărește efectul vizual maxim și fără echivoc, atributele plastice cu care își inobilează subiectele contribuind la sporirea expresivității prin intermediul unei game de mijloace exacte și de regulă, restrinse. Desenul este decis și culoarea densă în cele câteva elemente de recuzită, care compun atmosfera atît de particulară a pinzelor sale. Formele au relief, gestul este studiat și surprins în ipostaze calme, relaxate, ce invită la reflexivitate. Aproape toate personajele lui Iser, ca și la Baba mai tirziu, poartă pecetea unor latente animind aceste ființe aparent pe-ombustii lăuntrice extraordinare, energii latente animind aceste ființe aparent periferizate, dar atît de strîns legate de alveola lor pămînteană. De aceea, la Iser

nici nudul nu capătă valori plastice senzuale. Culorile sînt moi, absorb lumina și o dizolvă în forme ce reconstituie armoniile teluricului. Odaliscele sale n-au nimic din insolenta Majei Desnuda, nici din provocarea teatrală a modelelor lui Degas sau Lautrec. Ele sînt, în cazul lui Iser, un fel de **duhuri ale pămîntului**, somnolente și contemplative. Ca și tătarii și toate celelalte personaje din compozițiile sale de la Balic, Mangalia ori Cernavodă, oamenii, figurile ce populează pictura lui Iser nu ne propun o versiune exotică a realității pe care o reprezintă, ci un semn distinctiv al ei, un fel de personificare a firescului, în pitoresc. Pictorul nici nu insistă, de aceea, prea mult asupra elementelor descriptive. El notează foarte sumar doar acele detalii, care compun atmosfera locului, harul unic și indicibil, aproape de nereprodus, al unei spiritualități, al unei existențe genuine. Pictorul este vădit impresionat de ceea ce vede, dar nu se lasă pradă acestei coplesitoare emoții prime; retras în solitudine atelierului său, decantează zile și luni în șir motivele cercetate, le rafinează în soluții plastice depîn elaborate conform unei rețete ce-i este numai lui cunoscută și pe care, așa cum ne-a lăsat mărturie avea să și-o perfecționeze pînă la apusul vieții. Ne-a lăsat mostenire o operă întinsă, dar orice analist poate constata că ea s-a clădit în jurul a cîteva teme și motive plastice, pe care artistul le-a reluat și le-a prelucrat conform unui crez estetic limpede formulat.

Peisagistica lui Iser urmează, în mare, cam aceleași linii de forță. Fie că a pictat în arealul dobrogean, fie în cel spaniol sau francez, trăsăturile comune ale lucrărilor pe care ni le-a lăsat ne pun în fața unei viziuni plastice de o mare concentrare expresivă. Nu a fost un pictor impresionist, desi a lucrat sub imperiul celor mai puternice impresii vizuale. A trăit fervoarea materială a luminii meridionale, pe care a căutat-o cu obstinție și entuziasm. Picta direct în culoare, desi

mapele cu desene ne relevă un artist cu un pronunțat simț al formei și al sintezării detaliilor. Și în acest caz, munca în atelier era esențială, variante nenumărate indicînd un truditor asiduu asupra pinzelor și a paletelor. Iser este pentru noi, azi, un pictor care a înțeles, ca nimeni altul în timpul său, să dea un sens material nevoii de „confort vizual”, de spațiu al desfășurării ochiului. Nu a ambiționat mari angajamente spirituale, nici desfășurări plastice cu suflu epic complicat și prea elaborat. S-a limitat la pictura născută dintr-o bucurie sinceră a ochiului, care se adresează înainte de toate văzului. Pentru că lumina și formele nu pot fi percepute, în datele lor materiale, decît prin această facultate a simțurilor omului. Iser a crezut într-o civilizație a vizualului, cu aceeași ardoare cu care au crezut la vremea lor artiștii Renașterii italiene. Numai că lumea pentru care el a creat și pe care a slujit-o cu ofranda operii sale a fost mai legată de idealul

burghez, domestic decît de cel spiritual și universal. Cu toate acestea arta lui Iser este străbătută de un autentic umanism. El a înțeles să picteze lumea în aspectele ei cele mai simple și mai accesibile, nu și sordide, însă. Peisajele și personajele sale, tărânci ori odalisce, tătari dobrogeni ori docheri spanioi au un mare semn de legătură între ele — lumina simpatiei cu care îi învăluie pensula artistului. Această tuză înconfundabilă a făcut ca, indiferent de pretextul plastic abordat, Iser să își contureze cu claritate propria viziune picturală, propria sensibilitate artistică.

Nu a făcut ceea ce numim **indeobște școală**, dar din familia sa spirituală din aceeași matrice artistică aveau să se născă reliefe în agora artelor române personalități remarcabile de talia lui Ghiță, Cătărgi, Dimitrescu...

Corneliu Antim

muzică

De la marcia funebre la allegro bárbaro

(PIESĂ ÎN FORMĂ DE MOZAIC)

Evenimentele sînt de asemenea natură încît mă simt nevoit să cer o mică extindere de spațiu. Să intru, adică, folosind chei potrivite, muzicale, în rubrica alăturată, a poetului Florin Mugur. Sper să mă scuze. Am și eu de trimis cîteva „clătite pe adresa dumneavoastră”. Fierbinți, dar nu Molotov.

Vă place Brahms?... Nu, nu joacă la austrieci... Brahms, compozitoru'... Ei?...Așa ș-așa?... N-are importanță. Liniște să fie și, vorba simpaticului domn Surdu (cine are urechi de-auzit, s-audă!), țara rotundă ca o piine. Făina contează mai puțin.

Ca un cunoscător — atît cît sînt — al muzicii, nu pot accepta ideea întoarcerii la monodie. Mai ales cînd e acompaniată de tam-tamuri africane și alte instrumente de percuție. Completați singuri formația. Polifonia e mama democrației. Drept este că are și ea regulile ei. Destul de severe. Și cum tonul face muzica...

Cîteva par/lamentabili sugerează, sau spun direct, că ar trebui să le mulțumim „minerilor”. O facem și pe această cale și le reamintim că au de refăcut niște proiecte de diplomă de la arhitectură. Noroc bun!

O doamnă trimite un mesaj al unui colectiv Televiziunii. Spune că, azi, sîntem un popor trist. Nu cred. „Isteria” despre care se vorbește cu prea multă ușurință (nu mă refer la extremiști, ei există și sînt calculați) e doar drama acolora care și-au pierdut prieteni, frați, copii în decembrie. A celor igniți de spectacolul umilitor al străzii.

Pe 15 iunie absolvenții Liceului de Artă G. Enescu vor să plece ca în fiecare an din sediul Lemnea în Principate cîntînd Gaudeamus.

Sînt sfătuiți s-o lase mai moale. E păcat de costumele lor noi.

Un anume domn, referindu-se la „excese” din 14, 15 iunie, constată

în limba lui Racine: „à la guerre comme à la guerre”. Așa o fi. Oricum, încă un „război” ca acesta și rămînem doar cu învățămîntul gimnazial.

Televiziunea — o mică parte a ei — aruncă cioburile din 13 iunie în ochii telespectatorilor în zilele de 14 și 15. Comentează tendențios cînd nu are încă suficiente date, ironizează cînd nouă ni se stringe inima, vorbește de bețivi, de drogați și nu ne-arată măcar unu' (nu de sămîntă, doamne fereste!). Domnul Răzvan Theodorescu, ale cărui virtuți intelectuale și costume le-am apreciat nu numai eu, știe cu siguranță, că politichia, chiar cînd e de mîrgăritar, trebuie să aibă în țesătura ei și fire de fair play. S-ar cuveni să o afle și colaboratorii domniei-sale.

Curajul — o asumare a fricii.

Îmi vine în minte titlul unui roman „Depart, pe jos”.

Europa, un transatlantic ce se pierde încet în ceață?...Nu-i nimic. Vom lua marfaru' de Ghimpați și tot o vom ajunge.

Ori taci, ori îi chem pe ortaci, mă avertizează un tip cu pălărie gri. Nici o problemă, zic eu și-i arăt o legitimație F.S.N. falsificată în subsolurile domnului Cîmpeanu.

Valentin Petculescu

t.v.

Mihnire

O explicație neapărat necesară: adnotările adunate sub titlul rubricii „T.V.” sînt predate redacției și tipografiei cu o săptămînă întregă înaintea apariției pe piață a **Lucașărilor**. Acestea sînt regulile, nu știu cine le-a impus, dar, de vreme ce le-am acceptat cu bună știință, nu am de spus nimic împotriva lor. Folosind mijloace diferite (aluzii, precizări etc.) le-am atras atenția cititorilor, aproape în fiecare „cronică”, asupra caracterului ei inactual (inactual nu în eternitate, ci în comparație cu cronicile cotidiene). Toate bune și frumoase, dar nu într-o epocă atît de grăbită ca a noastră, în care, pentru a lua un singur exemplu, rîndurile așternute pe hîrtie de mine și ajunse la tipografie în aceeași zi, prin bunăvoința conducerii revistei cu care colaborez (dinafara redacției sale în dimineața zilei de 13 iunie, erau total inactuale și puteau cu ușurință să fie anapoda înțelese nu peste un veac, ci în după-amiaza aceleiași triste, nespus de triste zile, urmată de alta la fel (deși în alt chip) intristătoare. Oricum, ce-a fost a fost — și nu datarea însemnărilor mele e evenimentul crucial al săptămînii la care mă refer. Păcat! Aș fi preferat de o mie de ori ca acea întimplare să fie — în această săptămînă — lucrul cel mai neplăcut. N-a fost să fie. Am văzut cu ochii mei localul devastat al televiziunii — și am ascultat cu înțelegere și cu emoție cuvintele domnului Răzvan Theodorescu pe care l-am respectat întotdeauna, iar în acea zi am fost alături de domnia-sa din tot sufletul. (Ceea ce nu înseamnă că nu m-au jenant unele dintre laudele pe care realizatorii emisiunilor de televiziune, oameni demni de toată stima — majoritatea, nu chiar toți! — și le-au adus lor înșile în zilele următoare...)

Ce s-a întimplat în 13—15 iunie? Multe lucruri mi-au apărut limpezi, inclusiv faptul că la violență nu se poate răspunde cu vorbe dulci, dar e necesar ca ordinea să fie întreținută, așa cum se întimplă pretutindeni în lume, numai și numai de forțele de ordine! În rest, urîtenie și confuzie. Desigur, un cuvînt bun pentru cei care au suferit și poate că mai suferă încă fără a avea nici o vină: ostași, studenți, muncitori. În rest: brutalitate, anarhie, minciuni sfruntate — dar și minciuni subtile, pline de viclenie. **Adevărul** — cît un grăunte de mei! Pînă cînd nu îl vom afla tot, în marea lui complexitate, (și nici atunci!) eu nu mă simt în stare să ridic amenințător

piatra (chiar dacă azvîrlitul cu piatra devnise, pe 13 iunie, un sport național). Aștept cu încredere (nu chiar cu **toată încrederea**) concluziile organelor de anchetă. Oricum, frații mei, minciuna în care am trăit atîtea decenii, e limpede că a lucra tot timpul și că a făcut generații de pui; cînd vom scăpa măcar de minciunile inutile, că de celelalte nu prea vîd cum...

Ne-ar putea și ne poate ajuta în continuare să ne vindecăm de cumplita boală a munciunii (nici eu n-am fost total ferit de ea — cine a fost?) chiar și transmisiile de la campionatul mondial de fotbal. I-aș fi vrut atît pe politicieni cît și pe studenți și pe muncitori (de la huligani nu am nimic de cerut) la fel de curajoși și de inteligenți cum a fost, condusă de Jenei și privită cu perfectă obiectivitate de asul **fair play**-ului, adică de Cristian Topescu, echipa de fotbal a României, în meciul cu actuala campioană a lumii, Argentina (și, indirect, cu susținătorii ei, un întreg stadion). Bravura cu care a refuzat să nu joace, adică să se „betoneze” în propriul careu, pentru a obține mult doritul rezultat nul (iar România lui Gică Popescu nu avea o apărare neglijabilă!), felul în care a înțeles să-și folosească șansele, să inițieze contraatacuri și atacuri directe, fără urmă de timiditate, modul în care a rezistat presiunii unei mari echipe sprijinite de cincizeci de mii de spectatori a fost, cum spuneam, o lecție pentru toată lumea. Cu excepția unor false „fauturi” asupra sa, jucate la scenă deschisă de Maradona, dar și de cel puțin unul dintre jucătorii noștri, a fost un lung moment al adevărului și al forței luminoase. Al adevărului, în primul rînd, al adevărului de care viața noastră politică are atîta nevoie — și fără de care nu se va însănătoși pe deplin. Și, pentru că veni vorba de adevăr, jur că exact aceleași cuvinte le-aș fi scris chiar dacă, spre imensa mea părere de rău, nu am fi obținut calificarea. Atît România cît și Argentina, cu eclipse neglijabile, au fost echipe ale muncii, tehnicii și — înainte de orice — ale adevărului. Ale unui adevăr care, din partea noastră în primul rînd, implica un curaj nebunesc și o mare demnitate. Bravo, Emmerich Jenei și Cornel Drăgușin, bravo jucători, bravo Cristian Topescu cel Tânăr, cel din nou Tânăr!

Florin Mugur

ERATA

Articolul d-lui Florin Mugur din numărul trecut purta, la final, mențiunea datei la care a fost scris: 12 iunie, mențiune care, din neglijența corecturii noastre, a fost omisă.

«SĂ FACEM TOTUL»... PENTRU TOTALITARISM

Am început să citesc cu sufletul la gură, ca pe o carte de aventuri picaresc-aviescunene, romanul totalitarismului în secolul XX (subtitlul reoric — *Un fenomen istoric depășit?* lasă loc, în materie de date, unei neliniști ce risca să se transforme în angoasă) conform viziunii lui Leon Poliakov — *Les totalitarismes du XXe siècle* (Fayard, 1987; Capitolul despre maosism redactat la Jean-Pierre Cabestan).

M-am întrebat apoi de ce m-am putut lăsa antrenat cu atita entuziasm (facil) într-o lectură care nu promitea nici revelații spectaculoase (anecdoticul, ca pretext narativ, fiind oricum inferior, să zicem, unui Pasternak sau Soljenițin), nici inmormintarea definitivă a unui concept-sperietoare sub presiunea ultimului an de istorie estimată (oricum posterioară redactării) zisă post-totalitară. Sigur, analiza lui Poliakov este în ansamblu, fluentă, iar cartea este recunoscută drept o sinteză de mare autoritate (alte titluri de referință din bibliografia de specialitate: Raymond Aron — *Democrație și totalitarism*, 1965; Guy Hermet, coordonator — *Totalitarismele*, 1984; Carl J. Friedrich și Zbigniew Brzezinski — *Dictatura totalitară și autocrația*, 1956;

Leonard Schapiro — *Totalitarismul*, 1972; Helene Carrere d'Encausse — *U.R.S.S. sau totalitarismul exemplar* în vol. 2 al *Tratatului de științe politice*, PUF, 1985 ș.a.m.d.). Ea prezintă, mai întâi, sintetic fenomenul sovietic de la originile sale îndepărtat medievale la mutațiile din secolul al XIX-lea și experiența nihilistă, apoi, revoluția din 1905, momentul 1917 și concentrarea ulterioară a puterii în stil bolșevic monolitic, post-leninismul culminând cu ascensiunea lui Stalin — Djugașvili, consolidarea dictaturii sale și marile epurări succesive, războiul, „amurgul” „zeului” gruzin și, finalmente, destalinizarea, cei 11 ani (1953—1964) ai „tărului” Nikita, brejnevismul „restaurator” și se oprește la debutul „glasnost”-ului. O a doua parte a volumului, extrem de succintă, dar poate chiar mai subtilă, este consacrată lui Mussolini și Italiei fasciste. Paradoxul face ca inițiatorul teoretic al concepției totalitare (inclusiv la nivel etimologic, vezi noțiunea de „stat totalitar” lansată în cursul marșului asupra Romei, din 1922) să rămână în istorie abia ca un totalitarist romantic, mult sub nivelul „realizării” unui Stalin, Hitler sau Mao, iar regimul fascist italian — model pentru național-socialismul german, fascinație pentru un...

Cian Kai-și, ba chiar netă admirație din partea unui Churchill prin 1927 — să nu constituie decât un palid prototip. Asta, firește, reprezentând o mare șansă — dacă e să privim comparativ — pentru poporul italian, beneficiar al cabotinismului unui actor ratat.

În ceea ce-l privește pe caporalul brunet propovăduitor al mitului supraomului arian blond, eficiența analizei din primele două secțiuni ale cărții se lasă substituită pe nesimțite de tentația expozeului istoric, adesea cronologizant. Este, cred, punctul mai slab al lucrării lui Poliakov, mult mai preocupat în acest caz de reliefașul unei anume laturi, cea rasială, a patologicului.

În fine, partea redactată de Jean-Pierre Cabestan și consacrată totalitarismului lui Mao, „oriental”, îmi apare extrem de stufoasă, înecat în referințe bibliografice și — fie-mi iertat — cam neconvingătoare. Mărturisesc a nu fi deslușit exact itele, poate și fiindcă unele chestiuni destul de dificile (cum ar fi influența sovietică, relația cu gomindaniștii sau revoluția culturală) par a fi expediate de către un autor ce se ambiționează să exploreze critic „bibliografia” și nu să procedeze la disecția „biografiei” totalitarismului maosist.

După cum vedeți, din elanul meu inițial prea puțin a rămas spre final, acum putînd spune de-a dreptul că prima jumătate a cărții (cu Stalin și, apoi, Mussolini ca protagoniști) este cea care m-a făcut un timp să cred că țin în mîini însăși Biblia (anti)totalitarismului ori măcar Cartea Apocalipsei corespunzătoare. N-a fost să fie așa — sau, cel puțin, asta-i impresia mea — datorită celor doi factori amintiți, recte ratarea expozeului despre hitlerism, destul de conformist în raport cu cele două secțiuni de dinaintea lui și, mai ales, incompatibilitatea stilistică, ca și structurală, a colaborării lui Cabestan la ansamblul lucrării, elemente asupra cărora nu vreau să mai insist aici.

Important și, din nefericire, corect din punct de vedere (si)logistic este că se confirmă schema de principiu elaborată de Raymond Aron (în lucrarea

sa clasică, pe care am citat-o), conform căreia orice totalitarism, indistent de coloratura sa istorică și geografică, respectă cinci (seturi de) imperative: (1) monopolul activității politice acordat unui singur partid; (2) considerarea programului politic al acestui partid ca ideologie de stat, cu caracter sacrosanct, imuabil; (3) existența unui dublu monopol de stat, asupra mijloacelor de comunicare și, respectiv, de comunicare; (4) subsumarea tuturor activităților economico-sociale puterii de stat, existența implicită a unui for central atoaterăspunzător și (5) anularea individului sub presiunea colectivității, culpabilizarea oricărei încercări de abstragere de sub incidența acestor multiple cătușe ideologice. Acestea sînt, în mare, comandamentele teoretice ale totalitarismului, dar, ceea ce-i mai grav, deși, din perspectivă istorică, fatalmente obiectiv, este că se găsește întotdeauna o Călăuză, un Conducător, un Cîrmaci sau o Stea directoare a națiunilor condamnate (sau condamnîndu-se singure?) la teroarea totalitară, care să le aplice întocmai, adăugînd, bineînțeles, și sporul său malefic de imaginație creatoare. Oribil este că toți acești paranoiici au fost primiți de popoarele lor cu pîine și flori, multe flori, fiind aduși peste poate ca Salvatori ai națiunii, în contextul inițial al unei unanimități care efectiv îi taie respirația. Trezirea la realitate a durat de fiecare dată mult timp, dureros de mult timp și a însemnat un martiraj inutil, o vămuire sistematică, sub semnul thanatocului și al tuturor înjosirilor posibile, a celor ce, în prima clipă, au ovaționat la limita unor veritabile isterii naționale.

Asemenea circumstanțe, care par a se repeta frisonant pe întreg parcursul acestui secol neîndurător cu naivitățile ridicate la rang de speranțe mesianice, nu fac decât să acutizeze întrebarea cu răspuns dinainte cunoscut din subtitlul acestui op: să fie, deci, totalitarismul un fenomen istoric depășit? Îmi mărturisesc o frică aproape fără de podoare.

Dan-Silviu Boerescu

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRĂTUL

TRONUL (3)

T.K.-B.:

Dragă prietene, sigur că îmi amintesc. Parcă a fost ieri. A fost ca ieri, acum un secol. În orașul acesta, dar pe o altă planetă, care s-a îndepărtat. Cum se mai amestecă vremurile, locurile; lumea dezmembrată în bucățele, n-o mai poți lipi. Numai amintirile, singurele ce s-au mai salvat, singurele care au mai rămas din viață. Am petrecut multă vreme pe lângă împărat, ca funcționar în ministerul penei. Începeam programul la opt, ca totul să fie gata la nouă, cînd venea monarhul. Stăpînul nostru locuia în noul palat, vizavi de Africa Hall, iar activitățile oficiale aveau loc în palatul vechi, construit de împăratul Menelik, așezat pe colina vecină. Ministerul nostru se afla în palatul vechi, unde funcționau majoritatea instituțiilor imperiale, căci Haile Sellasie vroia să aibă totul la îndemînă. Venea cu una din cele douăzeci și șapte de limuzine, care intrau în propriul lui parc. Îi plăceau autoturismele, mai ales Rolls-Royce-urile datorită liniei lor sobre și distinse, dar pentru variație se mai folosea și de Mercedes sau Lincoln-Continental. Amintesc că stăpînul nostru a fost primul care a introdus automobilele în Etiopia și totdeauna era binevoitor față de susținătorii progresului tehnic, pe care însă, cu regret, poporul nostru tradiționalist nu-i vedea cu ochi buni. Împăratul nostru era cît pe-acî să-și piardă tronul, ba chiar și viața, cînd în anii '20 a adus din Europa primul avion!

Un simplu aeroplan era considerat pe atunci lucrul dracului și prin palatele magnaților s-a și format o grupare pentru înlăturarea monarhului nebun, apreciat drept cabalist și vrăjitor. De atunci înălțimea sa împăratul a trebuit să fie mai prudent cu satisfacerea ambițiilor sale pionierești pînă cînd — din cauza aversiunii pe

care o trezește orice noutate într-un om mai în vîrstă — va renunța cu totul la asemenea acțiuni.

Deci, la ora nouă dimineața ajungea la vechiul palat. În fața porților îl aștepta o grămadă de supuși, care încearcă să îmneze împăratului petiții. Aceasta era, teoretic luînd-o, calea cea mai simplă de a căuta la împărăție dreptatea și bunătatea. Deoarece poporul nostru este analfabet, iar dreptatea o caută de obicei sărăcimea, oamenii aceștia se îndatorau pe ani de zile pentru a-l plăti pe funcționarul care să le scrie plîngerile și dorințele. În plus, apărea greutatea protocolară, căci obiceiurile dictau ca oamenii mici, de rînd, să îngenuncheze cu fața la pămînt înaintea împăratului. Și cum să îmneze atunci, din poziția respectivă, plicul cu jalba stăpînului din limuzina ce trecea pe lângă ei? Chestiunea s-a rezolvat în felul următor. Mașina împăratului reducea din viteză, la geam apărînd chipul plin de bunătate al împăratului, iar oamenii din gardă ce veneau în mașina următoare adunau din miinile întinse o parte din picurile pe care cei obidiți le întindeau — o parte, căci stăteau ca o pădure cu miinile întinse. Dacă gloata îngenunchea și se tira prea aproape de mașinile care veneau, garda trebuia să-i împingă și să-i alunge pe imperținenți, deoarece măsurile de securitate cît și respectul față de majestatea sa impuneau ca circulația să se facă normal și fără întîzieri sau întrepreri neprevăzute. După aceea autoturismele intrau pe aleea ce urca pînă în curtea palatului, unde se opreau. Și aici împăratul era așteptat de o gloată, dar cu totul alta decît cea pe care o reprezenta sărăcimea din fața porților de la intrare, alungată cu furie de gardienii de elită de la Imperial Body Guard. Grămada care îl întîmpina pe împărat în curte era formată din oamenii din preajma sa. Toți ne adunam aici ceva mai devreme pentru a nu întîrzia la venirea împăratului, căci clipele respective aveau pentru noi o mare importanță. În definitiv, fiecare dorea să apară, cu speranța că va fi remarcat de împărat. Nu, nimeni nu visa la vreo remarcă specială, în sensul că înălțimea sa l-ar fi observat, ar fi venit spre el și l-ar fi adresat

cîteva cuvinte. Nu, nici chiar așa! Vă spun deschis. Se dorea măcar o simplă ochire, chiar și cea mai mică, oricare ar fi fost, fie și întîmplătoare, care să nu implice din partea suveranului nici o obligație în răstimpul de o frîntură de secundă, însă una după care să simți un cutremur interior și un gînd triumfător să te cuprîndă: am fost observat! Și ce forță căpătai după aceea! Ce posibilități nelimitate aveai! Să presupunem că privirea înălțimii sale trecea peste chipul tău, doar trecea! Practic, ai putea spune că n-a fost nimic, dar pe de altă parte — cum n-a fost cînd te-a ochit în zbor! Simțim imediat cum temperatura feței crește, cum singele îți se urcă la cap, iar inima bate mai tare. Sînt cele mai bune dovezi că ne-a atîns ochiul protectorului, dar în momentul de față acestea nu mai au nici o însemnătate. Mai important este procesul care ar fi putut avea loc în memoria stăpînului nostru. Căci era știut că datorită faptului că stăpînul n-avea capacitatea de a citi și scrie, avea în schimb o memorie vizuală fantastică. Și pe acest dar al naturii putea să-și pună speranța proprietarul chipului asupra căruia se coborise în goană pupila ochiului împăratesc. Căci el conta pe o urmă, fie și trecătoare, chiar și pe o umbră firavă care să fi rămas în memoria împăratului. Acum trebuia să te miști cu dirigența și hotărîre prin gloată, să te strecoari și să te înghesuși, să te înfigi și să răzbești să-ți prezinți chipul manevrîndu-l și manipulîndu-l de așa manieră încît privirea împăratului, chiar fără să vrea ori să știe, să te rețină, să te rețină, să te rețină. După aceea se aștepta să vină momentul în care împăratul să se gîndească: aha, aha, chipul mi-e cunoscut, dar numele nu l-î știu. Și, să zicem, întrebă de nume. Numai de nume, și e de ajuns! Acum chipul și numele se asociază și apare persoana, candidatul gata să fie numit. Chipul, în sine, este anonim, iar numele singur — o abstracție, pe cînd aici trebuie materializat și concretizat, trebuie să capete formă și volum, să dobîndească o personalitate. Oî, aceasta era soarta atît de mult așteptată, dar și cel mai greu de realizat. Căci, în această curte, în care funcționăria întîmpina pe împărat, cei dornici de a-și pune în evidență fețele erau cu zecile și, nu exagerez, cu sutele, chip lângă chip, chipurile superioare le apăseau pe cele inferioare, cele întunecate le umbreau pe cele blonde, chipul unuia îl detesta pe al celuilalt, cele mai bătrîne treceau înaintea celor tinere, cele slabe cedau celor puternice, o față ura pe cealaltă, cele simple se ciocneau de cele nobile, cele împilatoare subjugau pe cele slabe, un chip distrugea pe altul: pînă și cele umiliate, respinse, de rangul al

treilea și cele înfrînte, pînă și de la distanță, ce-i drept, împinse de legile ierarhice, și ele se înfîneau cît puteau mai în față, răzbătînd ba ici, ba acolo, printre chipurile de mina întîia și titulare, fie și cu o frîntură, cu o ureche sau o bucată din tîmplă, cu un obraz sau cu falca, numai să fie mai aproape de pupila împăratului! Dacă bunul împărat ar fi dorit să cuprîndă cu privirea toată scena ce se deschidea în fața sa înainte de a coborî din mașină, ar fi remarcat nu numai cum se împinge spre el magma de sute de mutre, supusă și infierbîntată totodată, dar în afara acestei grupe centrale și de rang înalt, la dreapta și la stînga, în față și în spate, mai departe și departe de tot, în uși și pe la ferestre, pe sub poartă și pe alei, grămizi întregi de valeți, de slugi de pe la bucătăria, de măturători, grădinarii și polițiștii își expuneau, de asemenea, chipurile pentru a fi remarcate. Și stăpînul nostru se uita la spectacolul acesta. Vă miră cumva? Mă îndoiesc. Stăpînul nostru a fost și el cîndva o pătîcică a magmei de sute de mutre. N-a trebuit și el să își expună chipul și-apoi, la numai douăzeci și patru de ani, să ajungă urmașul tronului? Și avea o concurență infernală! Un pluton întreg de demnitari versați se băteau pentru coroană. Dar ei s-au grăbit, unul în fața celuilalt, sîrînd și prinzîndu-se de beregată, gîfîind, nerăbdători să pună cît mai repede mina pe tron. Întruchipare a demnității, stăpînul nostru a știut să aștepte. Iar asta-l cea mai mare artă. Fără această capacitate de a aștepta cu răbdare, avînd convingerea pioasă că șansa poate apărea abia după ani și ani, nu există om politic. Distinsul nostru stăpîn a așteptat zece ani pentru a ajunge urmașul tronului, și apoi paisprezece ani, pentru a deveni împărat. În total — aproape un sfert de veac de întreprinderi prudente, dar energice pentru coroană. Spun prudente, deoarece pe stăpîn îl caracteriza reținerea, discreția și tăcerea. Cunoștea palatul, știa că fiecare perete are urechi, că în spatele draperiilor se ascund priviri ce îl urmăresc cu atenție. Trebuia deci să fie șiret și viclean. În primul rînd, nu trebuia să se demaște prea devreme, să dovedească acea dorință hrăpărească de dobîndire a puterii, căci aceasta îi unește imediat pe adversari și îi incită la luptă. Îl lovești și îl distrugi pe cel care a trecut în față. Nu, ani de-a rîndul trebuie să mergi în coloană, veghînd ca nimeni să nu țîșnească, și să aștepti cu grijă momentul. În anul 1930 acest joc i-a adus stăpînului coroana pe care a păstrat-o apoi timp de patruzeci și patru de ani.

Versiune românească de Nicolae Măreș

„VIAȚĂ RETRASĂ” de Fray Luis de León (1528-1591)

O viață, ce tihnită-i
A celui ce-a lăsa se-imbie
Zvonul lumesc, și-urmează-o tănuță
Cărare pe unde mers-au în pustie
Puținii înțelepți ce-n lume-au fost să fie !

Căci pieptul nu-i tresaltă
fala celor mari și plini de aur,
Nici de cupola'naltă
Suiță-n nori de credinciosul maur
Ce-a fost în frumuseți desăvirșit faur.

Nu-i pasă dacă Slava
Gloriosu-i nume pretutindeni pomenește,
Nici dacă trîmbița-va
Limba păcătoșită — lung, prostește —
Tot ce pe adevărul gol tare-l scirbește.

Care mi-ar fi folosul
Să fiu eu tînta mîinii arătătoare,
Dac-as avea ponosul
Ca pentru ea să-ndur umilțoare
Chinuri și vaiuri, precum cel ce moare ?

O, munte, rîu, fîntînă !
O tu, adîncă tîină, bucurie !
Cu cirna ruptă-n mină
Vin către voi, la voi mă ție
Fuga de-această mare furtunoasă și
sălcie.

Tihna odîhnitoare, pașnică,
Ziua curată mi-o dorese, liberă-o cer ;
Nu-încrunțătura strănică
Pe obrăzar zadarnic și sever
Al celui ce se scaldă-n singe sau averi.

Să mă trezească păsările-n pace
Cu ghiersul înăscut, desfătător,
Nu grijile posace
Cu care să se nevoiască e dator
Acel ce bunul-placului străin i-e slujitor.

Vreau să trăiesc cu mine,
Să mă alin cu ce-mi revarsă cerul,
De unul singur, cum este mai bine,
Slobod de dragoste, de ură sau de zelul
Ce-l dă nădejdea, după cum li-e felul

Pe munte, pe o clină,
Cu mina mea sădit-am o livadă
Care, sub boarea lină
A primăverii, înflorită toată,
Vădește-n simbur roada-înmiresmată.

Parcă nerăbdătoare
Să-i vadă frumusețea, s-o sporească,
Din culmea-amețitoare
Coboară vijiiind, s-o primenească,
O apă cristalină, muntenească.

Apoi, mai domoliță,
Printre cepaci ea drumu-și serpuiește,
Și-n trecerea-i pripită
Pămîntul imbibat îl inverzește
Și cu mănunchiuri mii, de flori îl
potopește.

Livada aerul imbată
Și-imbie simțul cu mii de arome ;
Crențile ei prind să se zbată
Și-n adieri molcome
Îți uși de aur, sceptre, goale forme.

Să-și țină poleirea
Cei ce se-încerd în scînduri plutitoare ;
Nu-i datul meu s-aud jelirea
Celor ajunși la grea strimțoare
Cînd crivățul și-austru-i prind în gheare.

Catargul, sub pala nebună
Se farmă ; senina zi, în catran de zaț
Se preschimbă ; văzduhul răsună
De glasul prîșilor de moarte-n laț
Și bogății inghite marea fără saț.

Mie o biată meschioară
Plînă cu sfință tîină fie-mi dată,
Iar văsăria bunăoară
Din cel mai fin aur cizelată
Rămînă celui ce înfruntă marea
zbuțumată.

Și-n timp ce mințile proclote
Înduiesc bunuri și vinează vînt,
Cu nesătulă sete
Primejioasa putere posedînd,
Eu, tolnîit la umbră, o să cînt.

Da, tolnîit la umbra deasă,
Doar iedera și-eterul laur vreau să-mi
fie

Cunună iar auzul urmări-va o aleasă,
Nespu de dulce, de suavă melodie
A plectrului cel minuit cu măiestrie.
**În românește, păstrînd
întocmai cadența originală,
de Mihai Cantuniari**

Trotuarul morții

Pînă de curînd, conform dicționu-
lul : „Decit un filozof mort, mai bine un
măgar de scriitor viu”, eram lăsați în pace;
de izbeliște, mai bine zis ; sau și mai lim-
pede : supuși dezafectării naturale.

Acum însă, grija ce ni se poartă e de-a
dreptul desăntăfat. În toiu ei, felicită-
ți-mă, sint primul care a observat înse-
lăciunea : ce ni se dă cu o mină, ni se
ia cu două !

Am pornit de la constatarea că primi-
rile masive în Uniune servesc de acoper-
ire celor ce s-au hotărît, de fapt, să ne
extermină. Noul sediul al Uniunii a fost
cu grijă ales, și el îndeplinește, iată, toa-
te condițiile : trotuarul îngust pe care ne
dezechilibrăm în drum spre dragile noas-
tre casierii e o garanție că vom fi deci-
mați de traficul rutier și reduși la stric-
tul necesar adică la conducerea care toc-
mai de aceea circula cu mașina. Am vot-
at, putem dispărea. Nu orice scriitor își
poate procura un automobil cu tot cu so-
fer, ca Dinescu, spre a putea consuma,
fără pericol, ceaiuri de sunătoare de pe
vremea lui Ștefan cel Mare (nici o alu-
zie la Bămulescu). Se spune că după un
astfel de ceai „alesul” ar fi ieșit în bal-
con strigînd, în loc de : „Stimați alegă-
tori, nu mai mișcați în front !”, „Stimați
aligatori, nu mai mușcați din front !”.

Pentru genii, îndeosebi, — elitismul și
etilismul merg mină-n mină — salvarea
ar fi un trotuar lat de cel puțin zece me-
tri necesari unui oarecare slalom printre
himere. Bătrîni maeștri, spre a nu fi a-
platizați prematur format enciclopedie de
cître autoturismele în goană, au nevoie
și ei măcar de cîțiva decimetri (fără bas-
ton). Tinerii, mai cu seamă, sint nedrep-
țății : nici o damă bine nu se poate plim-
ba în asemenea condiții ; doar Nadia Co-
măneci s-ar descurca : ca să faci bordu-
ra trebuie să fi făcut mađ intii birna.

Odată, leșeam cu greu de la Restoran-
tul Scriitorilor — au acolo un ciine-lup
care nu te lasă să pleci — și mă apro-
piam cîntînd de noul sediu : e și aici un
mic bufet, pentru inițiați. În buzunar a-
veam pregătit testamentul : „Las averea
— soției, și amantele — prietenilor.” Un
general de poliție îmi crută viața, dînd
dispoziție șoferului să frîneze la timp.

— Salut voios de fesenist ! strigai. De-
geaba ai lampas dacă n-ai lampas ! De
miner !

— Aștia sint scriitorii — se apleacă șo-
ferul spre general. N-o mai duc mult —
și demar.

Tot nu vă e clar ? Eu, unul, am să emi-
grez. Mai bine călcat de o kimuzină în
Place Pigalle, decit sub Trabantul lui
Hanibal Stănculescu, ce scoate atîta fum
cînd, după ce îl lași să te calce, îl mai și
duci în circ.

Tudor Vasiliu

Urmare din pag. a 16-a

Seara de glorie a lui Baltazar

de bogat pe cît părea, dar fusese în stare
de orice ca să ajungă astfel. La numai ci-
teva cuadras³⁾ de acolo, într-o casă tic-
sită cu tot soiul de țarțamuri, unde nici-
odată nu se simțise un miros care să nu
poată fi pus pe piață, el rămînea indife-
rent la vestea despre noua colivie. Soția
lui, torturată de obsesia morții, închise
după prinz uși și ferestre și zăcu întinsă
două ceasuri în penumbra iatacului, cu
ochii deschiși, în vreme ce José Montiel
își făcea siesta. Așa o surprinse larma mai
de tot glasuri. Deschise atunci ușa an-
tă și zări în fața casei o mare îmbul-
zeală, iar în mijlocul îmbulzelii pe Baltazar,
îmbrăcat în alb și proaspăt ras, cu
expresia aceea de naivitate plină de cu-
viință cu care pătrund cei săraci în ca-
sele celor avuți.

— Ce minunăție — exclamă soția lui
José Montiel, cu o expresie radioasă, că-
lăuzindu-l pe Baltazar înăuntru —. Nu-mi
amintesc să fi văzut așa ceva în viața mea
— mai spuse, apoi, indignată de mulțimea
ce se bulucea în poartă, adăugă — : Dar
ad-o odată înăuntru, altminteri o să ne
transforme antreul în circ pentru lupte
de cocoși.

Baltazar nu era un străin în casa lui
José Montiel. Cu diverse prilejuri, datorită
priceperii și sirguintei sale, fusese
chemat pentru unele lucrări de timpărie
măruntă. Dar nu se simțise niciodată la
largul său printre bogătași. Se gîndea de
multe ori la el, la nevestele lor urite și
arțăgoase, la înfiorătoarele lor intervenții
chirurgicale, și întotdeauna încerca un
simțămînt de compătimitare. Cînd intra prin
casele lor nu se putea mișca fără să-și
țîrșie picioarele.

— E-acasă Pepe ? — întrebă el.
Așezase colivia pe masa din sufragerie.
— E la școală — zise soția lui José
Montiel. — Dar nu poate să mai întîrzie
mult —. Și adăugă : — Montiel tocmai se
îmbăiază.

În realitate, José Montiel n-avusese
vreme să se îmbăieze. Își făcea tocmai o
frecție grăbită cu alcool camforat, ca să
poată ieși să vadă ce se petrecea. Era un
om atît de grijuliu, încît dormea fără
ventilator electric, ca să poată veghea și
în somn la zgomotele din casă.

— Adelaida — strigă el —. Ce se-ntîm-
plă acolo ?
— Vîno să vezi ce minunăție — îl stri-
gă soția.

José Montiel — trupeș și pârșos, cu pro-
sopul pe după git — se arătă în geamul
iatacului.

— Ce-i asta ?
— Colivia lui Pepe — zise Baltazar.
Femeia îl privi perplexă.
— A cui ?
— A lui Pepe — întări Baltazar. Apoi,
adresîndu-se lui José Montiel — : Pepe
mi-a comandat-o.

În clipa aceea nu se-ntîmplă nimic, dar
Baltazar se simți de parcă i-ar fi deschis
cineva ușa de la baie. José Montiel ieși
izmene din dormitor.

— Pepe — strigă el.
— Nu s-a întors încă — murmură soția
lui, incremenită.

Pepe apărî în deschizătura ușii. Avea
cam doisprezece ani, aceleași gene întoarse
și patetismul blind al mamică-si.

— Vîno-ncoa' — îi zise José Montiel —.
Tu ai comandat asta ?

³⁾ Unitate de măsură sudamericană pen-
tru lungimi (= 100—130 m) (N.t.)

Copilul lăsă capul în jos. Înșfăcîndu-l
de păr, José Montiel îl sili să i se uite
drept în ochi.

— Răspunde.
Copilul își mușcă buzele fără să răs-
pundă.

— Montiel — înșină soția.
José Montiel dădu drumul copilului și
se întoarse către Baltazar, cu un aer por-
nit.

— Îmi pare foarte rău, Baltazar — zise-
el —. Dar trebuia să te consulți cu mine
înainte să te apuci de treabă. Numai ție
îți poate trece prin cap să tratezi cu un
mucos. — Pe măsură ce vorbea, pe chip i
se așternea din nou calmul. Luă pe sus
colivia, fără să se uite la ea, și i-o puse
lui Baltazar în brațe —. Ia-ți-o de-aici
chiar acum și încearcă s-o vinzi cui vei
putea — zise —. Și mai ales, te rog să nu
discuți cu mine —. Îi dădu o palmuță
peste spinare și explică — : Medicul mi-a
interzis să-mi ies din fire.

Copilul rămăsese incremenit, fără să
clipească, pînă ce Baltazar îl privi per-
plex, cu colivia în mină. Atunci scoase un
sunet gutural, ca un miriit de ciine, și se
aruncă pe jos urîind.

José Montiel se uita la dînsul nepăsă-
tor, în vreme ce mama se străduia să-l
potolească.

— Nu-l ridică — zise el —. Lasă-l să-și
spargă capul de dușumea, pe urmă arun-
că-i sare și lămițe, să fiarbă mai cu spor
în sulul propriu.

Copilul se scincea fără lacrimi, în vre-
me ce mamică-sa îl susținea de incheietu-
rile mîinilor.

— Lasă-l — insistă José Montiel.
Baltazar se uită la copil de parcă ar fi
asistat la agonia unui animal ciumat. Se
făcuse aproape ora patru. La ceasul a-
cela, acasă, Ursula cînta un cîntec foarte
vechi, în vreme ce tăia felii de ceapă.

— Pepe — zise Baltazar.
Se apropie de copil, zîmbind, și i-
ntînse colivia. Copilul se ridică dintr-un
salt în capul oaselor, îmbrățișă colivia,
care era aproape cît el de mare, și rămase
așa, uitîndu-se la Baltazar prin plasa me-
talică, neștiind ce să spună. Nu vărsase
nici o singură lacrimă.

— Baltazar — zise Montiel, cu glas ca-
tifelat —. Ți-am zis o dată s-o iei de-aici.
— Dă-o înapoi — îi porunci femeia co-
pilului.

— Păstrează-o — zise Baltazar. Apoi, că-
tre José Montiel — : La urma urmelor,
de-ai-a am făcut-o.

José Montiel se ținu după dînsul pînă
în vestibul.

— Nu fi timpit, Baltazar — îi tot spu-
nea, tîindu-i calea. — Ia-ți acasă tîin-
cheaua și nu mai fă și-alte prostii. N-am
de gînd să-ți plătesc nici un centavo.

— N-are a face — zise Baltazar —. Am
făcut-o anume ca să i-o dărufesc lui Pepe.
Nu mă gîndeam să cer nimic pe ea.

Cînd Baltazar își croi drum prin mul-
țimea curioșilor care blocau poarta, José
Montiel zbiera în mijlocul antreului. Era
foarte palid și ochii începuseră să i se în-
roșească.

— Imbecilule — țipa el —. Ia-ți de-aci
troaca. Nu mai lipsea decît să vină un
terchea-berchea ca să poruncească în casa
mea. Drăcia dracului !

La salonul de biliard, Baltazar fu întîm-
pinat cu ovații. Pînă în clipa aceea își în-
chipuia că făcuse o colivie mai de doam-
ne-ajută decît celelalte, că trebuise să i-o

dărufască feciorului lui José Montiel ca
să nu mai plîngă și că nici una din aceste
fapte nu însemna cine știe ce. Dar mai
apoi își dădu seama că, pentru mai multe
persoane, toate acestea aveau o anume im-
portanță, și se simți oleacă ațîtat.

— Așadar, ți-au dat cincizeci de pesos
pe colivie.

— Șaizeci — zise Baltazar.
— Asta trebuie să rămînă scris cu li-
tere de aur — spuse cineva. — Ești singu-
rul care-a izbutit să stoarcă grămada asta
de bănet de la don Chepe Montiel. Asta
trebuie sărbătorit.

Îi oferiră o bere, iar Baltazar răspunse
cu un rînd pentru toată lumea. Întrucît
bea pentru prima oară în viața lui, la
căderea nopții era beat crită și vorbea
despre un proiect fabulos de-o mie de
colivii a cite șaizeci de pesos fiecare, a-
poi de-un milion de colivii, ca să rotun-
jească pînă la șaizeci milioane de pesos.

— Trebuie lucrate multe și vindute la
bogătași, înainte ca aștia să moară —
spunea el, cu mintea năclăită de băutură
— . Toți is bolnavi coști și-or să moară
curînd. Inchipuți-vă, is așa de putrezi,
că nici măcar nu mai pot să-și iasă din
fire.

● După Gabriel García Márquez, „Los
funerale de la Mamá Grande”, Ed. Sud-
americana, Buenos Aires, 1968 ● Titlu
original : „La prodigiosa tarde de Bal-
tazar”, de G. G. Márquez.

moda, altfel

Ca și cum n-am putea fără Evul Mediu

Imaginați-vă ! Imaginați-vă ! I-
maginați-vă ! În sfîrșit s-a întimplat ceva
important în viața bărbaților : la începutul
secolului al XII-lea, cămașa, plisată și
scurtă, devine, plisată sau neplisată, lungă
pînă la pămînt. „Le bliaud, strins în talie
cu o centură, făcînd crețuri rotunde, se
lărgeste spre picioare, devine o fustă am-
plă. Pînă în mantoul devine vast. Păi, ce
să faci și el, mantoul, dacă trebuia să fie
dublul ca blănuri călduroase ?

Apar „șosetuțele” ! — dar bogate, impo-
dobite, aproape caraghioase, ținînd seama
de destinul lor, căci abia se vedeau... Dar
apar și „primele încălțări” — „bottes en
cuir mou”, vorba aceea : „prima generație
de încălțări”. Virfuri ascuțite, extrava-
gante, pe care și astăzi unii, dacă au ha-
bar de ce, le numesc pigache.

Este epoca marilor demonstrații de călă-
torie cavalerască ; în situații de „consens”,
cum bine ni s-a tot explicat în ultimul
timp, cu un cavalerism necavaleresc, se
mai adaptau și cavalerii medievali la Co-
dul Muncii, „rămîneau deschiși” (ce ex-
presie vulgară !), „pour aller à cheval”. Si
în asemenea situații, pur și simplu își des-
picau „poalele lungi”, deși era incomod
să încalceci, mai ales din fuga calului.

Femeile au aceleași vestimente, frigu-
roasele — mai îmblănite, călduroasele —
mai decolate. Marele Mantou, pentru băr-
bați și pentru femei, devine terorizant.
N-ai mantou ? Nu ești destul de nobil !
Ehei ! Un mantou costa cît un cal. Și cîți
nobili își permiteau un cal ? O doamnă
care s-a numit Madame de Puyssieux, mult
mai tîrziu, se zice că a zis : „La vertu est
un manteau qui reste dans les mauvais
temps” (Atenție ! Vedeti cum considerați

timpurile actuale și faceți-vă rost ori de
mantou ori de virtute !) O adevărată
doamnă ! Moda zburdă și în galop de cai
și în galop de virtute...

Muierile, afurisite, au inventat un fel de
vestă care să le scoată bustul în evidență.
Ipocritele ! Ce s-au gîndit să facă ! Și-au
făcut cărare la mijloc și codițe, la fel de
ipocrite ca și ele, coborînd pe umeri, mlă-
dioase... !

Secolul al XIII-lea n-are schimbări
esențiale în vestimentație, după unii ;
după alții, însă, s-a îmbogățit spectaculos,
proporțional cu bunăstarea generală,
crescîndă, mai ales sub Philippe Auguste.
Cearsăfuri de aur, țesături „coadă
de păun”, mătăsuri brodate, sclipicele și
strasuri dau cortegiilor nobililor o strălu-
cire necunoscută pînă atunci.

Bineînțeles că au loc unele modificări
între „cămașă” și „cînd își permite cineva,
ceva deasupra cămășii”. Drept care, bă-
trîna dalmatique se transformă într-un
fel de șort, mai bine zis, pentru înțelegeri,
de patrafir, purtată peste vestele foarte
strînse pe corp, lăsînd să se vadă, pe toate
părțile, ce e sub ea sau măcar să insi-
nueze.

Bărbații poartă pe cap bonete de pînză
albă, legate sub bărbie, deasupra cărora
pun o pălărie veritabilă, din fetru. Doam-
nele au pălării de stofă, cilindrice sau
hemisferice sau, pur și simplu, coroane
de flori, cu sau fără voal. Așa că bărbații
scăpau ușor cu „finanțele” dacă aveau
puțină îndemînare la culesul și împletit-
tul florilor. Oricum florile sint stilizate,
mai ales trandafirul, prin celebrul Roman
de la rose, poem alegoric și didactic tratat
despre iubire, scris în versuri, către 1255
de Guillaume de Lorris. Între alte multe
personaje alegorice din faimoasa epăină,
nu avem o imagine clară a trandafirului
de care se îndrăgosteste eroul „Amant”.
Vorba lui Marcel Proust : „Qu'il du cul
d'un chien s'amoureuse / Il lui paraît une
rose”. (Du côté de chez Swann)

Corina Cristea

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

SEARA DE GLORIE A LUI BALTAZAR

Colivia era gata. Baltazar o atrinse de streășină, din obișnuință, și pină să isprăvească de prinz se și lăfise în toate părțile zvonul că era cea mai frumoasă colivie din lume. Veni s-o vadă atita amar de lume, încât în fața casei se iscă mare îmbulzeală, și Baltazar se văzu nevoit să dea jos colivia și să incuie atelierul de timplărie.

— Trebuie să te bărbierești — îi spuse nevastă-sa, Ursula —. Parc-ai fi un capucin.

— Nu-i bine să te bărbierești după prinz — zise Baltazar.

Avea o barbă de două săptămâni, un păr scurt, aspru și țepos ca perii din coama unui catir, și o înfățișare parcă le flăcăiaș speriat. Dar nu era nici pe departe așa. Împlinise în februarie 30 de ani, trăia cu Ursula de patru, fără să aibă copii, și viața îi oferise nenumărate pricini să fie cu băgare de seamă, dar nici una ca să fie speriat. Nu știa nici măcar că, pentru anumite persoane, colivia pe care toamai o isprăvise era cea mai frumoasă din lume. Pentru el, obișnuit să lucreze colivilă încă din fragedă pruncie, abia de fusese o strădanie ceva mai mare decât în alte rânduri.

— Atunci odihnește-te oleacă — îi spuse femeia —. Cu barba asta nu poți ieși nicăieri în lume.

Cît timp șezu la odihnă, fu nevoit să-și părăsească de mai multe ori hamacul pentru a le arăta vecinilor colivia. Ursula nu-i dăduse importanță pină atunci. Era supărată că bărbatu-său îi neglijase munca din atelierul de timplărie pentru a se consacra trup și suflet coliviei, și vreme de două săptămâni dormise prost, sucindu-se în așternut și aiurind, uitase chiar să se și bărbierească. Toată supărarea i se risolise, însă, dinaintea coliviei terminate. Cînd Baltazar se deșteptă după sîștă, ea îi călcăse pantalonii și o cămașă, le pusese pe un scaun lingă hamac și adusesse colivia pe masa din sufragerie. O privea lung, în tăcere.

— Cit sperii să capeți pe ea? — întrebă.

— Nu știu — răspuse Baltazar. — Am de gînd să cer treizeci de pesos, doar doar mi-or da douăzeci.

— Cere cincizeci — zise Ursula —. Ai pierdut atitea nopți în astea cîșpe zile. Pe lingă asta, e mărișoară, nu glumă. Cred că-l cea mai mare colivie pe care-am văzut-o în viața mea.

Baltazar începu să bărbierească.

— Crezi c-o să-mi dea ăia cincizeci de pesos?

— E-o pișcătură de purice pentru don Chepe Montiel, iar colivia face pe departe atita — spuse Ursula —. Trebuia să ceri șazecei.

Casa zăcea cufundată într-o penumbră sufocantă. Era în prima săptămînă a lui april, și căldura devenea încă mai greu de suportat din pricina țiriitului greierilor. Cînd isprăvi cu îmbrăcătul, Baltazar deschise ușa spre patio, ca să mai răcorească nițel casa, și un grup de copii pătrunse în sufragerie.

Vestea se răspîndise ca fulgerul. Doctorul Octavio Giraldo, un medic în vîrstă, mulțumit de viață dar sastisit de meserie, se gindea la colivia lui Baltazar în vreme ce prinzea alături de soția lui neputincioasă. Pe terasa interioară, unde puneau masa în zilele toride, se aflau o sumedenie de ghivece cu flori și două colivii cu canari. Soții îi plăceau păsările; îi plăceau într-atîta încît ura pisicile fiindcă erau în stare să le mînce. Cu gîndul la ea, doctorul Giraldo plecă după-amiază în vizită la un bolnav, iar la inapoier se abătu pe la Baltazar, să vadă cu ochii lui colivia.

În sufragerie era multă lume. Expusă privirilor pe masă, uriașă cupolă de sîrmă cu trei etaje interioare, cu coridoare și compartimente speciale pentru mîncat și dormit, cu trapeze în spațiul rezervat

*) Curte interioară, cu un bazin la mijloc pentru apa de ploaie specifică locuințelor spaniole de pe Vechiul și Noul Continent. (N.t.)

recreerii păsărilor, părea modelul în miniatură al unei gigantice fabrici de gheață. Medicul o cercetă cu de-amănuntul, fără s-o atingă, gîndind că, într-adevăr, colivia era mai ceva decât îi mersese falma, și neînchipuit mai frumoasă decât tot ce visase vreodată pentru nevastă-sa.

— Asta-i o adevărată aventură a imaginației — spuse el. Îl căută pe Baltazar în grup și adăugă, privindu-l țintă cu ochi materni: — Ai fi putut fi un arhitect de excepție.

Baltazar se îmbujoră.

— Mulțumesc — zise.

— Asta-i adevărul — spuse medicul. Era rotofei, cu rotunjimi netede și moi de femeie care-a fost frumoasă în tinerețile ei, și cu mîini fine. Avea un glas ca de popă îndrugînd pe latinește. Nici măcar n-ar fi musai să pui păsări înăuntru — zise el, făcînd să se învîrtă colivia prin fața ochilor publicului, de parcă ar fi prezentat-o spre vânzare. Ar fi de-ajuns s-o agăți între copaci ca să cînte singură. O așeză la loc pe masă, stătu o clipă pe gînduri, cu ochii la colivie, apoi spuse:

— Bun, va să zică o iau.

— E deja vîndută — zise Ursula.

— E-a băiatului lui don Chepe Montiel

— spuse Baltazar —. A comandat-o anume.

— Medicul luă o atitudine severă.

— Ți-a dat modelul?

— Nu — zise Baltazar —. A spus că vrea o colivie mare, ca asta, pentru o pereche de granguri. *)

Medicul se uită la colivie.

— Dar asta nu-i pentru granguri.

— Ba cum să nu, domnule doctor — zise Baltazar, apropiindu-se de masă. Copiii făcură cerc în jurul lui. Dimensiunile sînt bine calculate — spuse el, îndreptînd arătătorul spre felurile compartimente. Ciocăni apoi cupola cu nodurile degetelor, și colivia îi răspunse cu nenumărate acorduri profunde.

— E cea mai rezistentă sîrmă care se poate găsi, și fiecî se imbină și sudată pe dinăuntru și pe dinafară — zise el.

— E bună chiar și pentru un papagal — se amestecă în vorbă unul din copii.

— Așa-i — spuse Baltazar.

Medicul dădu din cap.

— Bun, dar nu ți-a dat modelul — zise —. Nu ți-a făcut nici o comandă precisă, doar să fie o colivie mare pentru granguri. E sau nu e?

— Așa-i — zise Baltazar.

— Atunci nu-i nici o problemă — spuse medicul —. O colivie mare pentru granguri e ceva, iar colivia asta-i cu totul altceva. Nu există nici o dovadă că ți-au comandat-o chiar pe asta.

— Ba chiar pe asta — zise Baltazar cu încăpăținare —. Am făcut-o anume.

Medicul avu un gest de enervare.

— Ai putea să mai faci încă una — zise Ursula, privindu-și bărbatul. Iar după aceea, către medic —: Doar nu sinteți așa de grăbit.

— I-am făgăduit-o soției mele pentru astă-seară — spuse medicul.

— Îmi pare foarte rău, domnule doctor — zise Baltazar —, dar un lucru odată vîndut nu se mai poate vînde.

Medicul strîns din umeri a lehamite, ștergîndu-și sudoarea de pe git cu o basma, se uită lung, în tăcere, la colivie, fără să-și mute privirea dintr-un anume punct nelămurit, așa cum te uiți la o barcă pierzîndu-se în larg.

— Cît ți-au dat pe ea?

Baltazar cătă spre Ursula, fără să răspundă.

— Șazecei de pesos — zise aceasta.

Medicul se uită mai departe la colivie.

— E foarte arătoasă — suspină el.

Arătoasă la culme —. Apoi, urmîndu spre ușă, începu să-și facă energic vînt cu evantaiul, zîmbînd, și amintirea acelu incident îi dispăru definitiv din memorie.

— Montiel e tare bogat — zise el.

De fapt, Jose Montiel nu era chiar atît

În românește de
Eugen B. Marian

*) În original, turpiales (specie autohtonă din aceeași familie) (N.t.)

Continuare în pag. a 15-a

șah

Politica «în șah»

Cam pe vremea cînd Karpov era la vîrsta de astăzi a lui Kasparov, acesta a fost întrebă: „De ce vă place șahu?” „Ciudată întrebare”, a răspuns el conștient. „Șahu este pentru mine totu.”

Astăzi, la 39 de ani, Karpov ar spune: „A-l învinge pe Kasparov este important, dar nu e obiectivul principal al vieții mele...”

Această schimbare de viziune nu poate fi bănuită ca fiind un subterfug psihologic al șalangerului (în cazul nefericit în care...), cu atît mai mult cu cît mai importante decît rezultatul luptei pe tabla cu 64 de pătrate îi încumbă responsabilități politice deloc neglijabile. „Gravele probleme care afectează URSS-ul mă preocupă mult”, declară unui reporter de la „Europe-Echecs”.

Doc or în economie, deputat și președinte al Fondului Sovietic pentru Pace, Karpov — depășind o anume timiditate și un anume laconism — amintește ca a fost decorat de către Brejnev cu înalta distincție sovietică „Ordinul Muncii” în același timp cu Mihail Gorbaciov și Eduard Sevarnadze. — Un capita politic mai mult latent, care a evoluat discret și paralel cu afirmarea sa pe plan sportiv și care acum se poate arăta la lumină. Simpatizant al lui Gorbaciov, dar nu pină la identificare, după cum precizează în același interviu, Karpov are încredere în capacitatea poporului sovietic de a traversa bine criza (dînd ca element de comparație reușita lui Lenin de a redresa situația economică grea în pa-

tru ani de zile...).

Spre deosebire de șalangerul său, Gari Kasparov are talentul de a se afla în opoziție chiar și atunci cînd este „la putere”. Nu mai puțin preocupat de realitățile sociale, el și-a făcut publică intenția de a crea un partid politic radical-democrat care să promoveze un „anticomunism constructiv”, conform interviului din „The Observer”.

În orice caz, în apropiatul meci pentru titlul mondial se profilează puține remize și acelea de mare luptă. Printr-o generalizare destul de atrăgătoare, dar desigur metaforică, acest meci este privit ca o luptă între generații. „Sinteți preocupat de vîrsta dvs.?” îl mai întrebă reporterul („Incomod”) pe Karpov. „Poate voi fi peste cîțiva ani, dar pentru moment creierul meu și-a păstrat toată forța. Timman a spus că favoritul viitoarei noastre întîlniri (a cincea) ar fi Kasparov, pentru că are mai multă energie decît mine. Astăzi acest lucru este adevărat, dar în toamnă situația va fi diferită...” Pînă în toamnă, cel puțin, să ne amintim că de mii de ani piesele de șah au fost albe și negre, dar nimeni, niciodată nu le-a împărțit în „bune” și „rele”. Nicî măcar nu e vorba de un paradox.

Smaranda Lupu

bridge

Arderea etapelor

de regulă, licitația în bridge urmează un curs lin, cu acumulări de informație de la un tur la altul pină la găsirea contractului optim. Sigur că derularea aceasta pas cu pas face ca informația să parvină de la fiecare jucător în parte, de la fiecare axă deci și totodată să poată fi folosită integral de fiecare axă. O asemenea licitație are, fără îndoială, o transparență cu dublu efect: ajută, pe de o parte, axei mai bogate în puncte să acceadă la un contract convenabil dar, pe de altă parte, oferă axei adverse suficiente date pentru împiedicarea, prin jocul de levată, a realizării respectivului contract. Cu alte cuvinte asigură competitorilor posibilități egale de afirmare a punctelor de vedere în deplină cunoștință de cauză. Chestiunea ține oarecum de fair-play, dar e, în aceeași măsură și o exigență, o așazicind tehnică a jocului însuși, intrucît la baza acestuia stă toamai schimbul de informații între parteneri, schimb la care adversarii participă la rîndu-le, fie exploatînd informațiile primite fie producîndu-le pe ale lor. Se întîmplă însă — și nu rareori — ca după prima declarație a unui jucător partenerul său să ridice licitația direct la nivelul rober-ului, evitînd fazele intermediare și lipsindu-se deci de informația pe care acestea ar fi adus-o. Așa, bunăoară, auzim după 1FA

de-a dreptul 3FA sau după 1 cupă de-a dreptul 4 cupe. Un fel de ardere a etapelor așadar, uneori productivă, alteori nu, întotdeauna însă justificată de două rațiuni: de a nu îngădui adversarilor să primească sau să emită informații care ar putea împiedica reavizarea contractului, și de a stop eventuala tentație a partenerului spre altceva sau spre mai mult (aceste licitații cu salt la nivelul rober-ului fiind indeobște de închidere). S-ar zice că e vorba de o atitudine strategică. Într-o măsură așa și este, numai că dincolo de asta, licitația prin arderea etapelor are neajunsul minor că strică linia estetică a jocului (ce frumos arată o licitație „pas cu pas” față de una brutal încheiată după prima declarație o știe orice bridge-ist cu simț artistic) și defectul major că face să crească enorm doza de hazard într-un joc al cărui suprem orgoliu e chiar abolirea hazardului. Informațiile obținute prin licitația lină reduc pînă aproape de zero hazardul, în vreme ce licitația violentă îl autorizează. Cine vrea să fie logic și coerent, exact și convingător, va prefera, nu mă îndoiesc, cel puțin în bridge, să nu ardă etapele...

Laurențiu Ulici

